

AİLE ÖDENEKLERİ SİGORTASI KAPSAMINDA DÜNYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN TÜRKİYE MODELİ ÖNERİSİ

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı**

Şenol KAYNAKÇI

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Nagihan DURUSOY ÖZTEPE

HAZİRAN 2019

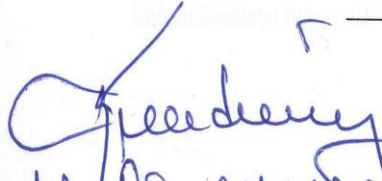
DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

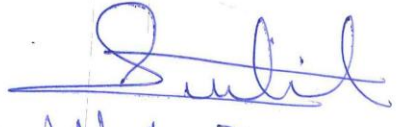
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı öğrencisi Şenol KAYNAKCI tarafından Dr. Öğretim Üyesi Nagihan DURUSOY ÖZTEPE yönetiminde hazırlanan "Aile Ederek Sınartas, Kapsamında Dünya Önemleri Üzerinden Türkiye Medit Önerisi..." başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 28.06.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yusuf Aker

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan Durusoy
Öztepe

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 24/07/2019 tarih ve 29/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Şenol KAYNAKÇI

ÖNSÖZ

Bu çalışma, aile ödenekleri sigortası özelinde sosyal politikanın tüm sorunsallarına değinebilme amacını taşımaktadır. Çalışma yaşamının dışında kalan zamanda bireyin önemli bir parçasını oluşturan aile kavramının çalışma hayatında da yer bulduğunun göstergesi olan aile ödenekleri sigortası hakkında evrensel uygulamaların incelenerek, Türkiye için de gerek ekonomik gerek sosyal yönden uygun olacak bir model geliştirme çabasını ihtiva etmektedir. Bu vesileyle öğrenim hayatım boyunca yanımda yer alan anneme ve eşime her daim minnettar kalacağım.

Sosyal politika, sınıflar arası çatışmayı önleyen uygulamalar olduğu gibi, verilerin grafik boyutundan çıkarak bireyle vücut bulduğu bir alandır. Teoriden ziyade pratiği ifade eder. Bu sebeple Mülkiye'deki hocam Prof. Dr. Ahmet MAKAL'a beni böyle bir alanla tanıştırdığı ve sosyal politikayı sevdirdiği için şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans benim için sosyal politika hakkında konuşma, araştırma yapma, tartışma demektir. Pamukkale Üniversitesi'nde bana bu imkânı sağlayan, sosyal politika alanıyla ilgilenen bireyler yetiştirmekte ellerinden geldiğince çabalayan başta Tez Danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Nagihan DURUSOY ÖZTEPE olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Haziran, 2019

Şenol KAYNAKÇI

ÖZET

AİLE ÖDENEKLERİ SİGORTASI KAPSAMINDA DÜNYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN TÜRKİYE MODELİ ÖNERİSİ

Kaynakçı, Şenol
Yüksek Lisans Tezi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD
Tezli Yüksek Lisans Programı
Tez Yöneticisi: Dr. Öğretim Üyesi Nagihan Durusoy Öztepe

Haziran 2019, vii + 101 Sayfa

Bu çalışmanın temel amacı, seçilmiş refah devleti ülkeleri genelinde, aile yardımı programlarının temel özelliklerini ve uygulanış şekillerini ortaya koyarak, Türkiye’de hali hazırda var olan aile yardımı programlarının etkinliğini ve eksikliklerini belirlemek ve Türkiye için bir model önerisinde bulunmaktır. Bu amaçtan hareketle çalışmada, 12’si özel, 23’ü kamu çalışanı olmak üzere toplam 35 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmış ve kişilerin hali hazırda almış oldukları aile ve çocuk yardımlarının yeterliliği, çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde karşılaşılan zorluklar ile aile ve çocuk destekleri konusunda nasıl bir uygulama talep ettikleri ve bu uygulamanın finansman kaynağı konusundaki görüşleri açıklığa kavuşturulmuştur. Bu anlamda, Türkiye’de bireylerin önemli bir kısmının aile yardımı uygulamaların genelinden faydalanmadıkları, önemli bir kısmının ise asgari geçim indirimini bir aile yardımı olarak görmedikleri bulgulanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye’de büyük ölçüde, aileye ve çocuklara verilen desteklerin ve bu desteklerden faydalanma kıstasının gelir testine bağlı olması ve toplumun yalnızca alt gelir gruplarına hitap eden yardım odaklı model çerçevesinde yürütülmesi yerine, toplumun genelini kapsayan ve çok amaçlı tek bir ödeme çerçevesinde yapılmasının daha işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Yardımı Programları, Aile Ödenekleri Sigortası, Aile Yardımı.

ABSTRACT

A SUGGESTION OF A TURKISH MODEL ABOUT FAMILY BENEFITS WITH EXAMPLES OF THE WORLD COUNTRIES

Kaynakçı, Şenol

Master Thesis

Labour Economy and Industrial Relatives Department

Master Programme

Adviser of Thesis: Asst. Prof. Nagihan Durusoy Öztepe

June 2019, vii + 101 Pages

The main purpose of this study is, in the context of selected welfare state countries, to identify already existing family benefits effectiveness and shortcomings in Turkey and situated in a model suggestion for Turkey, by revealing the basic features and implementation methods of family benefits. For this purpose, in-depth interviews were conducted with 35 people, 12 of whom were private and 23 were public employees, and the adequacy of the family-child benefits that they have already received, the difficulties encountered in child care and upbringing, how they demand application in terms of family and child support, and their opinions about the source of this application have been clarified. In this sense, it was understood that a significant number of individuals did not benefit from most of the programs and were not informed. Also, in Turkey, the universal single payment framework will be functional rather than family benefits depend on income test.

Keywords: Family Allowance, Family Insurance, Family Benefits.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLOLAR DİZİNİ.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE YARDIMI PROGRAMLARININ TEORİK ARKA PLANI

1.1. Aile Yardımı Programlarının Kavramsal Çerçevesi ve Tarihi Gelişimi.....	4
1.2. Aile Yardımı Programlarına Duyulan İhtiyacın Nedenleri.....	7
1.2.1. Hane ve Çocuk Yoksulluğu.....	8
1.2.2. Tek Ebeveynli Ailelerin Sayısının Artması.....	10
1.2.3. Kadınların Artan Oranda Çalışma Yaşamına Girmesi.....	11
1.3. Aile Yardımı Programlarının Türleri.....	12
1.3.1. Evrensel Model.....	12
1.3.2. Çalışmaya Bağlı Model.....	13
1.3.3. Yardım Odaklı Model.....	15
1.3.4. Karma Model.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

FARKLI REFAH DEVLETİ ÜLKELERİNDE AİLE YARDIMI PROGRAMLARI

2.1. Muhafazakar Refah Modeli Ülkeleri.....	24
2.1.1. Almanya.....	25
2.1.2. Fransa.....	28
2.1.3. İtalya.....	31
2.2. Liberal Refah Modeli Ülkeleri.....	33
2.2.1. Kanada.....	36
2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri.....	37
2.3. Sosyal Demokrat Refah Modeli Ülkeleri.....	39
2.3.1. İsveç.....	41
2.3.2. Avusturya.....	43
2.4. Sınıflandırılmayan Ülkeler.....	45
2.4.1. İsviçre.....	46
2.4.2. İngiltere.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE AİLE YARDIMI UYGULAMALARI VE ARTAN İHTİYAÇ DOĞRULTUSUNDA BİR MODEL ÖNERİSİ

3.1. Türkiye’de Aile Yardımı Uygulamaları.....	50
3.1.1. Vergi Muafiyeti.....	52
3.1.2. Çocuk ve Eş Yardımı.....	54
3.1.3. Doğum Yardımı.....	55

3.1.4. Şartlı Sosyal Yardımlar.....	56
3.1.5. Kreş ve Eğitim Desteği.....	59
3.1.6. Çeyiz Hesabı.....	60
3.2. Türkiye’de Aile Yardımı Uygulamaları: Alan Araştırması.....	61
3.2.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi Kısıtları,.....	61
3.2.2. Araştırmanın Bulguları.....	66
3.2.2.1. Aile Yardımlarının Yeterliliği ve Aile Yardımları Bilinci.....	67
3.2.2.2. Çocuk Yetiştirmede Karşılaşılan Sorunlar.....	68
3.2.2.3. Aile Yardımları Talepleri.....	70
3.2.2.4. Aile Yardımlarının Finansman Kaynağı.....	73
3.3. Türkiye Modeli Önerisi.....	75
3.3.1. Türkiye Çocuk Parası.....	76
3.3.1.1. Çocuk Parası Uygulamasının İşleyişi ve Kurumsal Yapısı.....	77
3.3.1.2. Çocuk Parası Finansman Sistemi.....	79
3.3.2. Bakım-Beşeri Gelişim Desteği ve Ücretsiz Ulaşım.....	81
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	83
SONUÇ.....	87
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	101

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Aile Sigortası'nın Tarihsel Gelişimi (ISSA Üyesi 178 Ülke).....	6
Tablo 2. Türkiye'deki 15 – 17 Yaş Arası Çocuk İşçi Sayıları.....	9
Tablo 3. Dünya Çocuk Yoksulluğu Oranları.....	9
Tablo 4. Esping-Andersen 3 Refah Devleti Modeli Karşılaştırması.....	21
Tablo 5. Esping-Andersen'in Zamanla Değişen Sınıflandırması (Ülkeler).....	22
Tablo 6. Esping-Andersen'in Refah Devletleri Piyasadan Bağımsız Olma Dereceleri....	23
Tablo 7. Kanada Aile Yardımı Uygulamalarından Faydalanma Koşulları.....	36
Tablo 8. İsviçre ve İngiltere Sigorta Kolları Modelleri.....	45
Tablo 9. İsviçre Aile Yardımları.....	47
Tablo 10. İngiltere Aile Yardımları (Krediler).....	49
Tablo 11. AGİ Oranları ve 2019 Asgari Ücret AGİ Miktarları.....	54
Tablo 12. 2019 Yılı ŞEY Ödeme Miktarları.....	58
Tablo 13. Katılımcıların Genel Bilgileri.....	62

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİ	Asgari Geçim İndirimi
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
BKGG	BundesKinderGeldGesetz
BÜMKO	Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
CFP	Certified Financial Planner
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DMK	Devlet Memurları Kanunu
EU	European Union
EUROSTAT	European Community Statistical Office
GST	Goods and Services Tax
HST	Harmonized Sales Tax
ILO	International Labour Organization
ISSA	International Social Security Association
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
no.	Numara
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSA	Social Security Administration
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SYDGM	Soysal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
ŞNT	Şartlı Nakit Transfleri
ŞSY	Şartlı Sağlık Yardımı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜRKONFED	Türkiye Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
USA	United States of America

GİRİŞ

Toplumun en temel yapı taşı olan aile kurma kavramı bireyi topluma kazandırmakla beraber, bireyin yaşamını idame ettirmesinde önemli rol oynamaktadır. Şöyle ki, zamanla değişen yani dinamik bir yapıya sahip olan aile kavramı işgücüne katılan bireyi etkilemekte ve işgücüne katılan bireyin çalışma yaşamını da etkilediğinden sosyal güvenlik kavramını da etkileyen önemli etkenlerden biri haline gelmektedir. Aile kavramının işleyişindeki değişim, alanında uzman bireylerin dikkatini çekmekte ve bu alana yönelik çalışmaların yapılmasını sağlamaktadır. Aile içerisindeki olumsuz durumlar, çalışma yaşamının yanı sıra sosyal yaşamı da etkilemektedir. Ekonomik koşulların kötüye gitmesi, ailenin yok olmasına, toplumda suç oranının artmasına sebep olmaktadır. Ailenin, birey üzerindeki bu denli etkisi, toplumsal barışı da sağlamak adına odak noktası olmaktadır. Bu sebeple bireyin topluma kazandırılarak, aile kavramını bozacak tüm şartları bertaraf etmeyi hedefleyen sosyal güvenlik uygulamalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir (Atatanır, 2011: 144).

Toplumun temel yapı taşı olan ailenin desteklenmesi ve aileyi güçlendirmek için yapılan yardımlar genel tanımı aile yardımı programlarını ifade eder. Aile yardımı programları; iktisadi uygulamalar, eğitim ve konut yardımları gibi ailenin mali yönden desteklenmesini amaçlayan yardımlardır (Tosun, 2003: 7).

Çalışmanın konusu; sosyal politikanın temel konularından sosyal güvenlik kapsamında yer alan aile yardımı programlarının, farklı refah devletleri ülkelerindeki uygulamaların incelenerek, Türkiye’de uygulanan programların yeterliliğini ve etkinliğini tespit ederek, giderek artan ihtiyaç doğrultusunda yeni bir sigorta modeli oluşturabilme çabasını ihtiva etmektedir.

Çalışmanın amacı; aile sigortası uygulamasının mevcut sistemde Türkiye’de yer alması ile ortaya çıkmış olup evrensel sistemler içinde diğer Dünya ülkelerinde uygulanan modeller ışığında Türkiye için en işlevsel ve bireylere en fazla faydayı sağlayacak modeli geliştirme çabasını ihtiva etmektedir. Çalışmanın bitiminde öneri niteliğinde Türkiye için önerilecek model ışığında sosyal güvenlik uygulamalarına dair iyileştirmelere dair ipuçları taşınması planlanmıştır. Diğer bir yandan da Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında çalışanların, çalışma hayatlarında kendi hayatını idame ettirme amacının yanı sıra ailesi için de kazanım elde etmesini sağlamak maksatlı

uygulama geliştirerek sosyal politika alanında Türk literatürüne bir çalışma kazandırmaktır.

Çalışmanın kapsamı; sosyal politikanın alt başlıklarından biri olan sosyal güvenlik temelinde bulunan aile sigortaları ve aile yardımları incelenecek olup, dünya üzerinde uygulanan genel-geçer kabul görmüş sistemler arasında öne çıkan ülkelerin uygulamaları konu için temel olacaktır. Çalışmanın yapılacağı alan olarak hedeflenen yer Ankara olup, kaynaklara ulaşma çerçevesinde Ankara başta olmak üzere diğer illerdeki Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleriyle de bağlantıya geçilmiştir.

Çalışmanın yöntemi; karşılaştırmalı yöntem (dolaylı deneyim) olup farklı ülkelerin aile ödenekleri sigortaları incelenerek Türkiye için örnek bir model oluşturulmaya çalışılacaktır. Araştırmada kaynak tarama yöntemi ile dünya üzerinde uygulanan genel geçer kabul görmüş sistemler arasında öne çıkan ülkeler incelenecektir. Çalışmada bu ülkelerden ve alan araştırmasından hareketle uygun bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Türkiye için öngörülen modelin tasarlanabilmesi amaçlı yapılan alan araştırmasında, yoksulluk konusu sebebiyle kartopu yöntemi kullanılmıştır. İşlenecek ülkelerin belirlenmesi ise dünya üzerinde uygulanan sistemler arasında öne çıkan ülkelerin seçimiyle olacaktır.

Çalışmanın niçin gerekli olduğu sorusunu incelemek için, “insanlar neden çalışır?” sorusundan hareket etmek gerekmektedir. İnsanlar öncelikle hayatlarını idame ettirmek için çalışırlar. Bununla ilişkili temellendirebileceğimiz nokta ücret hakkıdır. Geçmişten günümüze çalışma sisteminin çok çeşitlilik gösterdiğini söyleyebiliriz. İlkçağlarda avcılık ve toplayıcılık yapan bireylerin, bu en ilkel çalışma hayatından günümüz modern çalışma sistemine kadar geçen süreçte çalışmanın altında yatan nedenin ücret olduğu aşikârdır. Nakit olarak olmasa da çalışmanın karşılığını almak hayatını idame ettirmek birinci koşuldur. Modern dünyada nakit olarak sağlanan ücret, çalışmanın gerekliliği konusunda bir hususu daha meydana getirmektedir: toplumsal yaşamın devamı. Başka bir deyişle çalışma hayatı elemanları toplumsal yaşam için bir gerekliliktir. Talas (1967)’a göre üretici, tüketici ve adil fiyat toplumun bütününe etkiler. Çeşitli işkollarında çalışan bireyler toplumda kendiliğinden işbölümünü sağlamış olurlar ve diğer bireylerin hayatlarını idame ettirmelerine olanak sağlarlar. Aynı zamanda bireyler, yalnızca kendi hayatlarını değil, ailelerinin hayatlarını da idame ettirebilirler.

Bu doğrultuda çalışmanın önemi; çalışma hayatının bizzat içinde bulunan çalışanların, çalışma hayatına dâhil olmalarında yalnız kendi hayatlarını idame ettirecek

gelir elde etme amacı gütmeyi, ayrıca ailelerinin geçimini sağlamak üzere de gelir elde etme amacı taşıdığından, Türkiye’de işlevsel ve kamu yararına oluşturulacak bir aile ödenekleri sigorta sistemi oluşturularak çalışanın kârını maksimize etmektir.

Sosyal riskler ve zararlar yönünden statik yapıda olan sosyal güvenlik, bu zararlar ve sosyal riskler ile mücadelede geliştirilen programlar ve uygulamalar ihtiyacı karşılamak maksadında olduğundan dinamik yapıdadır (Alper, 1999: 11). Aile sigortasının işlevsel bir model ile pratiğe dökülmesi, güncel olarak sınıflar arası çatışmayı önleme amacını güden sosyal politikanın bir gerekliliğini de yerine getirecektir. Bu açıdan bakıldığında, bu çalışma sosyal politika alanına katkı sağlama amacı taşımaktadır.

Çalışma, Mayıs 2019’da sonlanmıştır. Maliyetleri kaynak tarama aşamasında, kaynak edinme masrafları olup, herhangi finansman kaynağı bulunmamaktadır. Maliyetler hazırlayana aittir.

Çalışma üç bölümden oluşmakta olup ilk bölüm teorik kısmı oluşturmuştur. Bu bölümde aile yardımlarının kavramsal çerçevesi çizilecek ve aile ödenekleri sigortasına duyulan ihtiyacın nedenleri incelenecektir. İkinci bölümde farklı refah devleti ülkelerdeki aile yardımı programları incelenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise Türkiye’deki mevcut programlar, bu programların işlevselliği ve aile sigortasına duyulan ihtiyacın boyutunu anlamaya çalışma amaçlı yapılan alan araştırması ile bu ihtiyaçlar doğrultusunda Türkiye için öngörülen işlevsel bir aile sigortası modeli sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE YARDIMI PROGRAMLARININ TEORİK ARKA PLANI

Çalışmanın bu bölümünün ilk kısmında aile yardımı programlarının genel tanımı ve tarihsel süreci üzerinde durulmuştur. Genel çerçevede tanımların verilmesinin ardından aile ödeneklerine duyulan ihtiyacın nedenleri ikinci kısımda üç başlık halinde incelenmiştir. Son kısımda ise aile yardımı programlarının modelleri üzerinde durulmuştur.

1.1. Aile Yardımı Programlarının Kavramsal Çerçevesi ve Tarihi Gelişimi

Aile yardımı uygulamaları, aile bireylerinin iyi şartlarda yaşayabilmeleri için yapılan ek gelir transferlerinin genel adıdır. Aile bireylerinin ulaşım, beslenme ve eğitimlerine esas hususlarda aile bütçesinde yaşanan gelir kaybının telafi edilmesi genel amaçtır (Gauthier, 2002: 456). Dar anlamda aile yardımları, devletin, çocuklar için ebeveynlerine aylık nakdi yardım yapmasını ifade etmektedir (Cuyers ve Kiely, 2000).

Aile yardımları bir bakıma çocuk odaklı sosyal koruma politikalarıdır. İnsanların mali açıdan gelir güvencesini sağlamakla yükümlü bu politikaların aile yardımları boyutu, ekonomik gelişmenin yanı sıra sosyal gelişme de sağlayarak toplumsal refahı da sağlamaktadır (Şentürk, 2016: 105). Aile yardımı programlarının dinamikleri toplumsal barışın sağlanması için ailenin ekonomik refahından geçtiği prensibiyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

Ailenin sorumluluğunun yalnızca koruma ve bakım sağlamak olduğunu söylemek yetersiz kalabilir. Çocuk için ailenin sosyal destekleri de vardır. Sosyal desteklerin birden fazla yararı vardır. Duygusal rahatlık, çocuğun sorunlarına rehberlik etme, çocuğun kişisel gelişimine katkıda bulunmak bu yararlardan bazılarıdır. Çok boyutlu olan sosyal destek yapısını iki başlıkta incelemek mümkündür. Bunlardan biri duygusal destek olup; ailenin çocuğun kişisel sorunlarını çözmeye yardımcı olmasını ve özel konularını paylaşmasını içerir. Diğer araçsal destek olup, bilgi bazlı destek verme ve maddi yardım vermeyi içerir (Kaner, 2003: 58).

1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile 1959 yılında kabul edilen Çocuk Hakları bildirisinde çocuğun zihinsel ve fiziksel açıdan ergin olmaması sebebiyle doğum öncesi ve sonrasında korunmaya muhtaç olduğu belirtilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3/2 maddesinde ise çocukların hukuken kendisinden sorumlu olanların, vasilerinin veya anne-babalarının, çocuğun esenliği bakımından gerekli bakım ve korumayı sağlamaları gerektiği ibaresi yer almaktadır (UNICEF, 2004: 5).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde geçen bahsedilen madde ile çocuğun sorumluluğun ailesinde olması, ailesinin çocuğun bakım ve korumasını sağlamasının doğaldır ki araçsal destek noktasında ekonomik boyutları olan bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Aile yardımı programları için temel dayanak noktasını buna dayandırmak mümkün olabilir.

Aile yardımı uygulamalarının kökeni 1890 yılına kadar dayanmaktadır. Bu yıllarda Fransa'da işçilerin ailelerine yardım amaçlı işverenler tarafından yapılan ödemelerin temel mantığı ailelerin ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Giderek yaygınlaşan bu programların işverenler tarafından benimsenmesiyle, artan talep karşısında bir fon kurularak yardımlar düzenlenmeye çalışılmıştır. 1923 yılına kadar süren bu durum, uygulamalardan faydalanma konusunda işçiler için farklılıklara sebep olduğundan devlet eliyle yürütülmesinin daha uygun olacağı için, yardımlar devlet kontrolüne geçmiş oldu (Kamerman ve Kahn, 1978: 12).

Aile ödenekleri sigortası kavramı, sosyal koruma bağlamındaki politikaların aile yardımı temelli olarak, aile ve çocuk için sağlanan faydaları ifade etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2014 yılındaki Dünya Sosyal Koruma Raporu'na göre 1925 yılında ISSA'ya üye olan ülkelerde aile sigortası uygulamaları görülmeye başlanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanan Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme ile ortaya atılan dokuz sigorta kolu içerisinde bulunan aile ödenekleri sigortasının, sözleşmeyi kabul eden ülkeler için asgari normlarının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası aile yardımları uygulamalarının ivme kazandığı görülmektedir (Şentürk, 2016: 104).

Aile yardımlarının gerçek anlamına kavuşması ve artışı 1940'lı yıllar olarak Uluslararası Sosyal Güvenlik Derneği'nin düzenlediği raporda yer almıştır. Bu noktada aile yardımlarından kasıt genellikle çocuğun korunması ve çocuk yardımıdır. Aile yardımı programları bulunan ülkelerin programlarında çocuk yardımının daha baskın olduğu görülmektedir. Aile yardımı kavramı, sosyal hizmet kavramının içinde de değerlendirilebilmektedir. Sosyal hizmet anlayışı içerisinde aile yardımının değerlendiren ülkelerin bu uygulamada bulunmalarının esas sebebi ise oluşabilecek bürokratik engelleri ortadan kaldırmak olarak anlaşılabılır (Tosun, 2003: 9).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal güvenlik uygulamalarında koruyuculuk kavramının varlığından söz etmek mümkündür. Tablo 1.'e bakıldığında 1925 yılında ISSA'ya üye olan ülkelerde ilk kez görülmekte olan aile sigortasının 1940'dan sonra daha

yaygın hale gelmesi bu durum ile doğrudan bağlantılıdır. 1970'lere kadar büyük hızla ilerleme devam etmiş, 1970'lerden sonra ilerleme yavaşlamıştır.

Tablo 1. Aile Sigortası'nın Tarihsel Gelişimi (ISSA Üyesi 178 Ülke)

YILLAR	Üye Ülkelerin Kaçının Aile Sigortasını Uyguladığı (Yaklaşık Değer)
1925	%1
1930	%2
1935	%3
1940	%5
1945	%15
1950	%26
1955	%35
1960	%42
1965	%43
1970	%44
1975	%46
1980	%47
1985	%48
1990	%50
1995	%51
2000	%52
2005	%54
2005 sonrası	%55

Kaynak: ILO, Dünya Sosyal Koruma Raporu, 2014

1910 – 1920 arasında gelişmiş ülkelerin tazminci yaklaşımıyla, dul ve yetim aylığı ödemeleri olarak baş gösteren aile yardımları, başlarda yoksul ve geniş aileler için düşünülse de, 1932 yılında faydalananların kapsamının genişletilmesi, 1939 yılında da bölgesel oran farklılıklarının giderilmesiyle daha işlevsel hale getirilmeye çalışılmıştır. 1949 yılında 15 gelişmiş ülkede uygulanan aile yardımı programları, 1960'a kadar hızla

gelişmeye devam etmiştir. Gelişme süreci 1960 yılından itibaren yavaşlayarak 1980 yılında son halini almıştır (Gauthier, 1996).

Aile yardımlarının çeşitli ülke uygulamalarına göre sosyal güvenlik uygulaması altında sosyal sigorta olarak tanımlandığı yahut sosyal yardımlar içerisinde ele aldığı izlenmektedir. Aile yardımları temelde hayatını idame ettirmek için çalışan bireyin evlilik ve çocuk nedeniyle oluşan ekonomik yüke yardımcı olmaktır. Eski dönemlerde ailede çocuğun, yaşlılık sigortasıymış gibi görülmesi, modern dönemde ise gider kalemleri arasında gösterilen, ekonomik açıdan risk olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır (Albayrak, 2014: 12).

Aile sigortası genellikle, koruyucu bir yaklaşımla ailenin ve çocuğun korunmasını sağlamaktadır. Fakat bu genel amaç ve uygulamalar, ülkelerin nüfus yapılarına, iktisadi kalkınmışlık seviyelerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Nüfus artış oranı düşük olan ülkeler ile nüfus artış hızı yüksek olan ülkeler arasında aile sigortası kapsamı ve uygulaması açısından farklılıklar vardır (ISSA, 2010: 20).

Aile ödenekleri sigortasının başka bir deyişle aile sigortasının bir takım standartları mevcut olup, bunlar ILO'nun 102 no'lu Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme'de tanımlanmıştır. Bu sigortadan öncelikle çocukların bakımı ve korunması amacıyla faydalandırılmaktadır. Ödemeler periyodik olarak yapılmakta olup, yardıma ihtiyacın kalktığı süre içerisinde devamlı olarak yapılmaktadır. Periyodik ödemelerin yanı sıra, çocuklar için aynı yardımların yapılması veya iki programın bir arada kullanılması görülebilmektedir. Aile sigortasına dâhil olabilmek yeterli sürelerde, katkı sağlama, çalışma ve bölgede belirli süre ikamet etmek gibi şartlara tabidir (ILO, 1952: 5).

Aile yardımının uluslararası platformdaki yasal dayanakları kapsamında aile yardımlarından söz eden belgeler şunlardır: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Philadelphia Bildirgesi, Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme, Paris Antlaşması, Roma Antlaşması, Avrupa Sosyal Şartı.

1.2. Aile Yardımı Programlarına Duyulan İhtiyacın Nedenleri

Aile yardımı programlarına duyulan ihtiyacın nedenlerini üç başlık altında inceleyebiliriz.

Sigortaya duyulan ihtiyacın ilk nedeni yoksulluktur. Özellikle çocuk yoksulluğu ile mücadelede aile sigortasının katkısı son derece önemlidir. Nitekim Avrupa Birliği'ndeki

ülkelerde aile sigortası sonrası çocuk yoksulluğunda önem ölçüde azalma olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca yoksullukla mücadele ederek suç oranlarının düşürülmesinde etkili olduğu düşünülen bu ödeneklerin toplumsal barışı sağlamak adına önemli olduğunu söylemek mümkündür (Immervoll, 2000, 10).

İkinci neden ise, tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların bulunmasıdır. Ölüm, boşanma, evlat edinme sebepleriyle meydana gelen tek ebeveynli olma durumunda, çocuğun bakımı ve korunması tek bireye kaldığından, bu sigortaya ihtiyaç duyulmuş ve 1990'dan sonra Avrupa'da tek ebeveynli durum için aile sigortası uygulaması yayılmaya başlamıştır (Göçmez, 2005: 3).

Üçüncü neden ise özellikle son yıllarda kadının artan oranda çalışma yaşamına girmesidir.

1.2.1. Hane ve Çocuk Yoksulluğu

Çocuk yoksulluğu doğrudan yetişkin yoksulluğuyla ilişkilidir. Yetişkin yoksulluğu (bu yoksulluk yalnızca çalışma yaşamına katılmamak ya da katılamamaktan kaynaklanmaz), aile içerisindeki fertleri etkileyeceğinden, doğrudan çocuk da etkilenmektedir. Yoksul olan çocuk, yetişkin bir birey olduğunda da yüksek olasılıkla yoksul olmaya devam edecektir. Bu noktadan hareketle çocuk yoksulluğunun, çocuğun dış etmenler sebebiyle, sosyal ve ekonomik olarak desteklenme açısından yetersizliğe maruz kalarak, fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sosyal olarak gelişimlerinin olumsuz etkilenmesidir. Çocuğun yaşı küçüldükçe yoksulluğun etkileri daha fazla görülmektedir (Lichter, 1997: 125).

Ailenin yoksulluğu 1800'lü yılların sonlarına doğru gündeme gelmeye başlamıştır. Buna ilişkin ilk yardım uygulamalarının 1925'lerde yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Çocuk yoksulluğu ise aile yoksulluğundan bağımsız olarak 20. yüzyılın sonlarında üzerinde çalışılan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü aile yoksulluğunun yol açtığı çocuk yoksulluğunun giderilme yöntemlerine çocuk aktif olarak dâhil edilmektedir (Avşar Kurnaz, 2009: 30).

Çocuk yoksulluğu, çocuğu eğitim görmesi gereken yaşta çalışma hayatının içine dâhil etmektedir. Bu durum üç kısımda incelenebilir: çıraklık, sokakta zorla çalıştırılan çocuklar ve çocuk işçiler. Çıraklıktan kasıt 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'ndaki meslek edinme için uygulamalı eğitim ile alakalı değildir. Çünkü kanunda geçen çıraklık için en düşük yaş 15 olup, bu yaştan küçük olanların ya da bu yaştan büyük olup da çırak

adı altında kayıtsız olarak çalışanların ifade edildiği kavramdır. Üç kavramın da ortak özelliği kayıtsız olarak istihdam içerisinde yer alan çocukların varlığıdır (Fişek, 1993: 3).

Tablo 2. Türkiye’deki 15 – 17 Yaş Arası Çocuk İşçi Sayıları

YILLAR	2012	2014	2015	2016
Çocuk İşçi Sayıları (bin)	601	709	716	708

Kaynak: DİSK, Türkiye’de Çocuk İşçi Olmak, 2017

Tablo 2.’ye göre, TÜİK verileri baz alınarak, Türkiye’deki çocuk işçi sayıları verilmiştir. Buna göre 2012’den 2014’e kadar büyük bir artış görülmektedir. Ayrıca yine TÜİK verilerine göre 2016 yılında 708.000 çocuk işçiden yalnızca 150.000’i kayıtlı olup, 558.000’i kayıt dışı istihdam olarak tespit edilmiştir. İş kazalarında ise 2012 yılında 34, 2013 yılında 59, 2014 yılında 54, 2015 yılında 63, 2016 yılında ise 56 çocuk işçi hayatını kaybetmiştir (DİSK, 2017: 2 – 10).

Tablo 3. Dünya Çocuk Yoksulluğu Oranları

Ülkeler	Toplam Nüfus Yoksulluğu (Yaklaşık Değer)	Çocuk Yoksulluğu (Yaklaşık Değer)
Düşük Oranlı Ülkeler		
Norveç	% 8	% 6
İsveç	% 9	% 9
Avusturya	% 8	% 7
Orta Oranlı Ülkeler		
Almanya	% 10	% 12
Fransa	% 6	% 13
İngiltere	% 11	% 14
Yüksek Oranlı Ülkeler		
Kanada	% 13	% 17
ABD	% 16	% 20
Türkiye	% 15	% 26

Kaynak: OECD, Poor Children in Rich Countries: Why We Need Policy Action, 2018

Tablo 2.'de farklı ülkelerdeki çocuk yoksulluğu oranları verilmiştir. Genellikle çocuk yoksulluğunun düşük olduğu ülkelerde evrensel modelin benimsendiği görülmektedir. Yardım odaklı ve çalışmaya bağlı modellerin benimsendiği ülkelerde hem yetişkin yoksulluğu hem de çocuk yoksulluğunun yüksek oranlı olduğu görülmektedir. Tabloya göre Türkiye'de her dört çocuktan biri yoksul olarak nitelendirilmektedir.

Bu veriler ışığında, çocukları yoksulluktan korumak ve geleceğin teminatı çocukların refahı için bir aile sigortasının var olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Aile sigortasına duyulan ihtiyacın en temel nedeni çocuklardır. Çocukların eğitim ve sağlık harcamaları, aile bütçesinde gider hanesini arttırdığından, hanenin bu giderinin telafi edilmesi gerekmektedir. Bunun içindir ki, bu kapsamda uygulanacak olan bir program doğrudan çocuk kıstasını ele aldığından yoksullukla da başa çıkabilecek en etkili sistem aile sigortasıdır. Çocuk, ailenin gider hanesini arttırdığı için değil, geleceğin üreticisi ve teminatı olduğundan sebeple katlanılması gereken toplumsal bir maliyettir. Bu sebeple aile sigortası aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olarak da karşımıza çıkmaktadır (Alper ve Arabacı, 2010: 48).

1.2.2. Tek Ebeveynli Ailelerin Sayısının Artması

Toplumun süregelen yapısı değişimlere yol açmaktadır. Bu durum ister istemez toplumun en temel birimi olan ailenin de değişimini beraberinde getirmektedir. Ailedeki bu değişim tek ebeveynli aileleri meydana getirmiştir. Son yıllarda özellikle tek ebeveynli ailelerin sayısında artış yaşanmaktadır (Atila Demir ve Genç Çelebi, 2017: 111).

Tek ebeveynli aileden kasıt, çocuğun yalnızca annesi ya da yalnızca babası ile yaşama durumudur. Bu durumu oluşturan bir takım etmenler vardır. Bunlar boşanma, ölüm, evlat edinme ya da tercih etme olarak nitelendirilebilir. Ebeveynlerden birisinin çalışma koşulları sebebiyle uzun süre aile ile bulunamaması da tek ebeveynli aileyi oluşturmaktadır (Atila Demir, 2016: 12).

Tek ebeveynli aile haline gelme, çocuk için ve çocukla beraber kalan ebeveyn için durumu çocuk bakımı ve korunması açısından zor hale getirmektedir. Herhangi sebepten dolayı tek ebeveynli aile olma durumu, çocuğun bakımı için bireyi çalışma hayatının dışına itmeye zorlamakta, çocuğun ihtiyaçlarını maddi olarak karşılama noktasında ise çalışma hayatına katılım zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Birey açısından çelişki yaratan bu durum son dönem sosyal risklerinden biridir (Kalaycı, 2011: 18).

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu (2011: 101)'na göre, yapılan araştırmalar sonucu, anne ile çocuğun oluşturduğu tek ebeveynli ailede ekonomik problemlerin daha ön planda olduğu, ev geçindirmede kira ve fatura ödemelerinde zorlanıldığı, okul masraflarını karşılayamama durumundan söz edilebilir. Baba ile yaşayan çocuğun oluşturduğu tek ebeveynli ailede ise bahsedilen ekonomik problemlerin daha az ön planda olduğu, fakat yeme içme gibi temel ihtiyaçlar için daha çok harcama yapıldığı görülmektedir. Her iki durumda da çocuğa yapılacak olan sosyal harcamalarda zorlanıldığından bahsedilmektedir.

Anne ve baba açısından ele alınan durum ne kadar tartışmalı da olsa, her ikisinden tek bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Tek ebeveynli ailelerde en çok olumsuzlukla karşılaşacak olan çocuktur. Bu durum çocuğun yoksullaşmasına neden olmakta; çocuğun ihtiyaçlarının giderilebilmesi için bir aile sigortasına ihtiyaç duyulduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

1.2.3. Kadınların Artan Oranda Çalışma Yaşamına Girmesi

2007 yılından günümüze kadar çoğu ülkede ve özellikle Türkiye'de kadının işgücüne katılım oranı her yıl artış göstermektedir. Öyle ki şu an geline nokta kadının işgücüne katılım oranı açısından Türkiye, niceliksel olarak kadın istihdamının artış gösterdiği Dünya'da üçüncü ülke olarak gösterilmektedir. Bu durumun etmenleri arasında, kentleşme hızının yüksek oluşu, okullaşma oranının artması ve tüketim harcamalarındaki artış bulunmaktadır (Karadeniz ve Yılmaz, 2018: 50).

Aile yardımları ile doğurganlık arasında doğal olarak bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin bir benzeri kadının çalışma yaşamına girmesiyle doğurganlık arasında da kurulabilmektedir. Nitekim hane gelirini arttırmak için işgücüne katılan kadının, sosyal risk kapsamında bulunan analık ile çocuk bakımı ya da sağlık sebepli olmak üzere belirli bir süre istihdam dışı kalması gelir kaybına uğraması anlamına gelmektedir (Daly ve Clavero, 2002: 124).

Gelir kaybına uğrayan hane halkının desteklemek gerekliliği kaçınılmazdır. Bu desteğin aile sigortası kapsamında ve nakdi olarak gerçekleşmesi ise elzemdir (Bradshaw ve Finch, 2002: 178). Aksi takdirde analık sigortası kapsamındaki ebeveyn izinleri kadının işgücüne katılımını artırma amacına sahip olmadığı gibi kadını çalışma yaşamının dışına çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra gelir telafi edici ödemeler ile sabit miktar ödemeler arasındaki kritik fark kadının istihdamını önemli ölçüde etkilemektedir (Daly ve Clavero, 2002: 124).

Her iki ebeveynin istihdama katılması sonucu, çocuğun bakımını üstlenecek aile ferdinin bulunmayışı sebebiyle, ebeveynlerden birinin istihdam dışında kalmaması için, (ataerkil toplumlarda bu rol kadına atfedildiğinden kadının istihdam dışında kalmaması için) çocuk bakımı ve kreş uygulamalarına yönelik bir aile yardımı programına ihtiyaç duyulmaktadır. Annelik izni ve ücretsiz izinler, kadını istihdam alanı dışına çıkarma riski barındırdığından, nakdi ödeme yapılan aile yardımı uygulamaları, kadını da istihdam dışına çıkarmayacaktır (Ünlütürk Ulutaş, 2015).

1.3. Aile Yardımı Programlarının Türleri

Ülkelerin aile yardımı programları, çocukların bakımı ve korunması için ailelerine yapılan desteklerin ve yardımlarında farklılaştığı görülmektedir. Ele alınan evrensel model, çalışmaya bağlı model, yardıma bağlı model ve karma model genellikle risklerin nakit transferi yoluyla giderilmesini kapsamaktadır. Bu risklerin giderilebilmesi için verilen hizmetler ise aynı yardımlar olarak adlandırılabilir (ISSA ve SSA, 2017: 2).

Evrensel model ve çalışmaya bağlı modelde, sigortalılar bir hak olarak bu modellerin sağladığı faydalardan yararlanabilmektedirler. Yardım odaklı modelde ise haklardan faydalanma bireylerin geliriyle veya varlıklarıyla doğrudan ilgilidir. Bu modellere uymayan veya birkaç modelin özelliklerini barındıran ülkeler ise karma model olarak adlandırılabilir (ISSA ve SSA, 2016: 1).

1.3.1. Evrensel Model

Evrensel model, bireylerin geliri veya istihdama katılmalarını dikkate almaz. Vatandaşlık ölçütü doğrultusunda her bireyin sabit nakit faydası sağladığı programlardır. Başka bir deyişle bireyin geliri, istihdama katılması modelin faydaların miktarını ya da programın faydalarından yararlanıp yararlanmamasını etkilemez (ISSA ve SSA, 2017: 2).

Evrensel modelde biçimlenmiş aile yardımı programları, ilkesel olarak, ayırım yapmaksızın ve kısıt olmaksızın tüm ailelerin program nimetlerinden faydalanmasını sağlamaktadır (Roddie ve Tzannatos, 1999).

Evrensel modelde programlar sosyal politika sağlayan kurumun genel gelirinden finanse edilmektedir. Genel gelirin büyük bir kısmı vergilerden oluşmasına rağmen, belirli bir pay da çalışanların gelir vergisinden ve işverenlerin katkısından karşılanmaktadır. Evrensel modelin uygulandığı sistemlerde genellikle ikinci kademe kazanca ilişkin bir program da vardır. Bu modelin fayda sağladığı programlara şunlar örnek verilebilir:

yaşlılık aylığı, engelli işçilere yönelik emekli aylığı, dul ve yetim aylığı, aile ödenekleri sigortası (ISSA ve SSA, 2016: 2-3).

Evrensel modelin sosyal güvenlik anlayışı dört ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkeler: Yönetimde birlik, genellik ve sigorta yardımlarında teklik, primlerde teklik ve vergilerle katkı sağlama, sosyal güvenlik sisteminin “ulusal sağlık” ve “tam istihdam” politikalarıyla desteklenmesidir. Yönetimde birlik, sosyal güvenlik uygulayıcısı kurumun tekliğini ifade eder. Bu kurum da devlettir. Genellik ve sigorta yardımlarında teklik ilkesi, uygulanan politikaların etkilenenlerinin ve sosyal güvenlik kapsamına girenlerin yalnızca çalışanlar değil, ülkede yaşayan tüm bireylerin olduğunu ifade eder. Primlerde teklik ve vergilerle katkı sağlama ilkesi ise sosyal politika uygulayan kurumun yanı sıra bireylerin de sosyal güvenlik finansmanına kişisel sorumluluk ilkesi gereği katkı sağlamasını ifade eder. Ulusal sağlık politikasının oluşumunun vergilerle sağlanarak ülkede yaşayan tüm bireylerin ücretsiz olarak sağlık imkânlarından yararlanmaları hedeflenmekte olup; sosyal güvenlik sisteminde kamunun kendi rolü açısından etkin olabilmesi için piyasanın tam istihdam politikasını sağlamaya çalışması gerekmektedir (Arıcı, 2015: 17-18).

Modelin temelindeki anlayışa bağlı olarak aile yardımları, evlenme yardımı, doğum yardımı, analık yardımı ve çocuk yardımlarının yapılması hedeflenmiştir. Aile yardımlarının temelinde asgari geçim standardının sağlanması ve bu standardın korunması başrolde olup, buna ilişkin gerekli tedbirlerin alınması sağlanmıştır (Blackburn, 2014: 12).

1.3.2. Çalışmaya Bağlı Model

Çalışmaya bağlı modelde şekillenen aile yardımı programları ücret karşılığı çalışanlar ve kendi hesabına çalışanlar için fayda sağlamaktadır. Kimi durumlarda işsizlerin de faydalanabileceği uygulamalar görülmektedir. Temelde çalışmaya bağlı modele dâhil olan programlar istihdam dışına çıkma durumunda bile bireylerin programın nimetlerinden faydalanmasını sağlamaktadır (Roddis ve Tzannatos, 1999).

Çalışmaya bağlı model, genellikle sosyal sigorta modeli olarak da anılmaktadır. Model, temelinde, çalışma süresiyle orantılı ödenekler, emekli aylığı, kendi hesabına çalışanların emekliliği, iş kazası zararlarının tazmini ve aile yardımları bulunmaktadır. Programın sağladığı faydaların belirli bir istihdam ilişkisi içinde olmaktan var olduğu gözlemlenebilir. Başka bir deyişle programdan yarar sağlamanın en önemli koşulu çalışma yaşamı içinde bulunmak, istihdama katılmaktır (ISSA ve SSA, 2016: 2).

Sosyal sigorta modeli olarak da adlandırılan modelin faydalarının istihdama ilişkin olması, modelin işçi sigortası modeli olarak da adlandırılmasını sağlamıştır. Modern sosyal güvenlik sistemlerinin başlangıcı olarak kabul edilebilen model, günümüzde de pek çok ülkenin sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturmaktadır (Erdoğan, 2018: 24).

Modelin tazminci bir yaklaşımla hareket ettiği öne sürülebilir. Sağlanan faydalar, bireyin çalışma yaşamının sona ermesi ya da sekteye uğraması sonucu elde edilebilmektedir. Çalışma yaşamında elde ettiği kazancın, bu kazançla orantılı oranda, çalışma yaşamından çekilmesi halinde devamlılığını sağlaması esası mevcuttur (ISSA ve SSA, 2017: 3).

Sosyal sigortanın maliyeti taraflar arasında paylaştırılmaktadır. Sistem bu açıdan katkıda bulunan kişileri kapsamaktadır. Bireyin sisteme yaptığı katkılar, programdan sağlayacağı faydalarla tamamen doğru orantılıdır. Evrensel modeldeki teklik ve tüm bireyleri kapsama amaçları, bu modelde mevcut değildir (Altan, 1998: 335).

Bireyin fayda sağlamasında istisnai durumlar da mevcuttur. Katkı sağladığı programlardan faydalanamama durumu ortaya çıkabilmektedir. İşsizlik sigortası ya da iş kazası zararlarının tazmini için katkı sağlayan birey, sayılan risklere maruz kalmadığında işsizlik aylığı ya da iş kazası aylığından faydalanamamaktadır. Belirli oranda sağlanan katkılar, bu risklere maruz kalan diğer katılımcılara fayda sağlamaktadır. Buradan hareketle modelin yalnızca bireysel bir sigorta işlevi olmadığı, sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı da sağlayarak toplumsal barışa katkı sağladığı hususu ortaya çıkmaktadır (Erdoğan:2018: 26).

Modelin finansman kaynağı, özel sektör için işçi ve işverenlerin yaptığı katkılar olup; kamu sektörü için ise devlet ve kamu personelidir. Katkılar kazancın yüzdeliğine göre değişmekle birlikte, genellikle katkı oranları daha önceden belirlenmiş miktarlardır. Önceden belirlenmiş katkılar, programın faydalarından yararlanma hesaplanmasında kullanılan yeni bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal sigorta, çalışma yaşamında bireyin sağladığı katkılar başka bir deyişle primler ile kurulan bir sistemdir. Aynı zamanda bireyin henüz katkı sağlamadığı hizmetler için de önceden faydalandırma, kredi sağlama gibi fonksiyonları da mevcuttur. Bu hususta bireyin varsayımsal olarak bir hesabı olduğu düşünülür. Sağlık hizmetleri bu duruma örnek gösterilebilmektedir (ISSA ve SSA, 2018: 3).

Modelin temel özelliklerinden en önemlisi katılımın zorunlu oluşudur. Çalışma yaşamına dâhil olan tüm bireyler sosyal sigorta modeline dâhil olmaktadır. Tüm

bireylerden kastedilen işveren ve işgörendir. Bu noktada diğer temel özellik, modelin sisteme katılan bireyler tarafından finanse edilmesidir. Katkı noktasında, fayda miktarının katkı ile doğru orantılı bir bağlantısı vardır. Bu katkılar bireye bağlı değişkenlik gösterirken ayrıca bir asgari limiti ve azami limiti de bulunmaktadır (Egeli, 2003: 23).

Çalışmaya bağlı modelin temellerinden biri de sisteme yapılan katkılar doğrultusunda, bireyin çalışma hayatının sona ermesiyle kendisine aylık tahsis edilmesidir. Bu aylığının hesaplanmasında ortalama yaşam süresi hesaplaması ve çeşitli iktisadi koşullar etkili olmaktadır. Belirtilen aylıktan faydalanabilmek için belirli bir süre koşulu bulunmaktadır. Koşulun sağlandığı an başka bir deyişle vade gününün gelmesiyle bireyin varsayımsal olarak düşünülen hesabındaki miktarın dönemsel ödemeler olarak verilmesi bu aylığı oluşturur (ISSA ve SSA, 2016: 3).

Devlet, bu modelde bir garantör olarak yerini almaktadır. Finansman kaynağına dâhil edilebilir ancak, kamu çalışanlarının primlerinde hem devlet hem işveren olarak sisteme katkı sağlamak zorundadır. Sistemin finanse edilen katkıları devletin sosyal güvenlik primleri ve diğer sosyal güvenlik gelirleri için tahsis ettiği özel bir fonda tutulmaktadır. Bu fonlar genel hesaplarda ayrı bir kalem olarak değerlendirilir. Ayrıca devlet, gereken yerlerde, fon açığını telafi etmek için sübvansö ödemesi yapabilir; düşük ücretli işçilere de belirli bir katkı payı ödeyebilir (ISSA ve SSA, 2017: 3).

1.3.3. Yardım Odaklı Model

Yardım odaklı modele dâhil programlar, sigorta anlayışından uzak, programlardan faydalananların kapsamı bakımından evrensel model ve çalışmaya bağlı model ile farklılıklar barındıran ve genellikle yoksullukla bağlantılı fayda sağlama amacı taşıyan uygulamalardır (Roddis ve Tzannatos, 1999).

Yardım odaklı programlar, gelir testi adı verilen araçla bireyin ve ailesinin gelir kaynaklarını ve varlığını ölçerek ve standart bir geçim durumunu benimseyerek bireylere ve ailelerine katkı sağlayan ve onları bu programlardan yararlandıran modeldir. Bu katkılar bireylerin başvurusuna bağlıdır. Başka bir deyişle programın içerdiği katkılardan yararlanmak gelir testine başvuranların faydalanmasıyla sınırlıdır (ISSA ve SSA, 2017: 2).

Yardım odaklı modelde sağlanan faydalar bir takım kısıtlamalara bağlanmıştır. Bu kısıtlamalar, gelir testi odaklı olup, sağlanan faydanın miktarı ve türü bu test sonucuna göre belirlenmektedir. Tür ve miktara ilişkin süreç, idarenin kanun çerçevesinde alacağı karar ile doğrudan bağlantılıdır (ISSA ve SSA, 2016: 3).

Gelir testi aracı zaman zaman sosyal güvenlik uzmanları arasında tartışmaya yol açmıştır. Yoksulluk kapsamında bireylerin bir test sonucu belirlenmesi, damgalamaya yol açmaktadır. Başka bir deyişle birey yoksulluk ile damgalanmadan kendisine fayda sağlayamamaktadır. Bu durum bireyin cesaretinin kırılmasına ve toplumdan dışlanacağı hissine kapılmasına neden olmaktadır. Toplumdan dışlanma korkusu nedeniyle ihtiyacı olan bireylerin bu programlara başvurmamasına neden olmaktadır (Friedman, 1972: 10).

Yardım odaklı model, evrensel modele göre daha küçük ölçektedir. Bu sebeple sosyal politika sağlayan kurum tarafından finanse edilmesi görece olarak daha kolay görülmektedir. Fakat uygulamada ihtiyaç sahiplerinin bu modelde sağlanan faydalardan veya uygulanan programlardan faydalanamaması damgalanma sebebiyle söz konusu olmaktadır. Faydalananlar açısından ise bir sosyal güvenlik sistemine tabi olunmaması dâhilinde gelecek için tasarruf eğilimini azaltması bir dezavantajdır (Feldstein, 1985: 3).

Genel olarak bu modeldeki ödemeler sosyal yardım ya da denkleştirme ödemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir testinde bireyin kendisinin gelirlerinin yanı sıra ailesinin gelirlerinin de hesaba katılması, gelenekselcilik yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu sebepten dolayı, programın uygulanması esnasında ülkeden ülkeye farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Programın finansmanı büyük ölçüde genel gelirlerden sağlanmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 3).

Bu modelin tek başına benimsendiği bölgeler sınırlıdır. Genellikle diğer modeller ile birlikte yürütüldüğü görülmektedir. Modelin uygulanmasında, sosyal politika sağlayan kurumların farklılığı bu durumda ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, sosyal güvenlik kurumları programı uygulayan konumuna gelmektedir (ISSA ve SSA, 2016: 3).

Yardım odaklı modelin, çalışmaya bağlı modelle birlikte var oldukları da görülmektedir. Programdan faydalanmanın en önemli öncülü istihdam dışında kalmış bireylerin başvurusudur. Çalışmaya bağlı modele tabi olan bireyler kapsam dışında tutulmuştur. Ancak bireyin çalışmaya bağlı model kapsamından çıkmasıyla yardım odaklı modele dâhil olması mümkündür. Aynı bölgede iki programın var olması mümkün olmaktadır (ISSA ve SSA, 2017: 2).

Muhtaçlık kıstasına göre fayda sağlayan bu modelde, programlardan faydalanmanın koşulu bireyin kendisinin, ailesinin ya da her ikisinin birlikte geçimini sağlayamamasıdır. Belirli bir geçim standardı altında olanları denkleştirebilmek amacı güden bu program aynı zamanda suç işlenmesini önleme amaçlı toplumsal barışa katkı sağladığı da söylenebilir (ISSA ve SSA, 2018: 3).

Yardıma bağı model, ülkenin ekonomik yapısı ile nüfusun nitel ve nicel yapılarına bağı olarak uygulanabilir. Bir bölge için evrensel modelin ya da yardım odaklı modelin uygulanıp uygulanmayacağı nüfusun karakteristik özelliğine göre belirlenmektedir. Kimi durumlarda aynı bölge içerisinde farklı grupların var olması, aynı bölge için evrensel modelin ve yardım odaklı modelin uygulanabilirliğini mümkün kılmaktadır. Bu durum bölgenin sosyal güvenlik yapısını oluşturmaktadır (Feldstein, 1985: 6).

Nüfus artış hızı ve gelir artışının birbiriyle örtüşmediği ya da ters orantılı olduğu durumlarda yardım odaklı modelin varlığından söz edilebilmektedir. Bu durum toplumda gelir dağılımının adil olmaması problemini ortaya çıkaracağından çözüm olarak bu model önerilebilir. Diğer bir açıdan ise, sosyal yardım miktarlarının çokluğu bireyi tasarruf yapmaktan alıkoyabileceği gibi istihdam dışına da çıkarabilmektedir (Feldstein, 1985: 8).

Ulusal ölçekte bir model olarak görülmesine rağmen, yardım odaklı model çoğunlukla bölgesel olarak uygulanmaktadır. Genel hatlarıyla bu modelin ülkenin genelinde tek başına uygulanması sosyal sigorta bağlamında uygulamanın sosyallikten çok bireyselliğe vurgu yaptığı gözlemlenir. Bu nedenledir ki model ülke sınırları içerisinde belirli alanlar için uygulanarak yerelliğe kavuşur (ISSA ve SSA, 2018: 3).

1.3.4. Karma Model

Bu model, bahsedilen diğer üç modele uymayan, uygulamalar bakımından diğer modellerden farklılıkları ve ortak noktaları bulunan ülkeleri ifade etmektedir. Bir nevi sınıflandırılmayan ülkeleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Zaman içerisinde ülkeler bu modellerden halk sigortası ve işçi sigortasını bir arada kullanmaya başlamış bu da karma modelin temellerini oluşturmuştur (Dilik, 1998: 45).

Sosyal güvenliğin finansman kaynağının sağlanması açısından, vergiler ve primler önemli yer tutmaktadır. Bu sebeple, finansman sağlanması noktasında ülkelerin farklı uygulamaları söz konusu olabilmekte ve tüm modellerden yararlanabilmektedirler. Bu nedenle ülkenin uygulamalarını tek bir modele bağı olarak açıklamak mümkün olamamaktadır (Özmen, 2017: 602).

Sayılan modeller haricinde, iki modeli kullanarak kendine özgü karma model geliştirilen ülkelerin programlarını üç başlıkla açıklamak mümkün olmaktadır. Bunlar, finansal hizmet sağlayanların programı, desteklenen fonlar ve işveren sorumluluk sistemleri olarak nitelendirilebilirler (ISSA ve SSA, 2016:4).

Finansal hizmet saylayanların programlarının, bir nevi bireysel emeklilik sigortası olduğu söylenebilir. Bireyler kamu sektörü ya da özel bir fon sağlayıcısından kendi adlarına açılan hesaplara belirli katkıları yaparlar. Bu sisteme katılım otomatik ya da gönüllülük esasına göre kurulabilir. Hesapta biriken fon genellikle bireyin sosyal risklere maruz kalması ya da çalışma hayatından çekilmesi durumunda kullanılmaktadır. Emeklilikte bu fon yıllık ya da aylık dönemlerle bireye fayda sağlar (ISSA ve SSA, 2017: 3).

Desteklenen fonlar, genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedirler. İşçi ve işveren katkılarıyla finanse edilen bu programın zorunlu tasarruf programı olduğunu söylemek mümkündür. Her çalışan için ayrı hesap yerine, tüm çalışanlar için tek bir fonda birikim yapılır ve fonun işletilmesi yoluyla bireylere vade sonunda faizli bir ödeme yapılır. Bu vade sonu emeklilik anlamına gelmektedir. Kimi durumlarda ise bu fonlar toptan bir ödeme yerine emekli aylığı da sağlayabilir. İşveren sorumluluk sistemleri, tazminci bir yaklaşımla, işverenin kendi çalışanları için sosyal risklere maruz kaldıklarında, onlara sağladığı faydalardır (ISSA ve SSA, 2018: 4).

Aile yardımlarının teorik arka planının ardından, uygulama aşamasında ülkelerin hangi yolları izlediğinin incelenmesi, planlanan model için dayanak noktaları oluşturmaktadır. Buradan hareketle refah devletleri çerçevesi ve sınıflandırılmasında ülkelerin aile yardımları incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

FARKLI REFAH DEVLETİ ÜLKELERİNDE AİLE YARDIMI PROGRAMLARI

Çalışmanın bu bölümünde, bir takım ülkelerin aile yardımı ve aile sigortası uygulamalarının nasıl olduğu incelenecektir. Aile yardımı programlarını anlayabilmek için, sosyal devlet ya da bir başka deyişle refah devleti (welfare state) kavramına da yer vermek gerekmektedir.

Toprak (2015: 152)'a göre refah devleti kavramı Sanayi Devrimi'nin doğurduğu bir kavramdır. Bu sebeple kavramın tarihinin 18. yüzyıla dayandığını söylemek mümkündür. Sanayi Devrimi ile birlikte üretim kitleselleşmiş, buhar makinesi gibi icatlar ile teknolojik açıdan gelişimler yaşanmış bu sebeple çalışma ilişkilerinin değişmesi birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Bu yenilikler her alanda, özellikle de iktisadi ve sosyal alanlarda değişikliklerin yaşanmasını sağlamıştır. Sanayi Devrimi ile beraber, siyasal rejimlerde değişiklik yaşanmış olup, demokrasi ile yoğrulan rejimlere doğru geçişler başlamıştır. Bununla beraber üretim araçlarına sahip olanların yanında çalışan bireylerin bir sınıf bilinci oluşturmalarıyla, işçi sınıfı kavramı her alanda kendini göstermeye başlamıştır. Bunların yanı sıra üretimin hızlanması ve miktarca artması, çalışma ilişkilerinin değişimine ve sosyal alanda da kentleşme gibi kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çalışma ilişkilerinin değişimleri yeni ihtiyaçları ve sıkıntıları ortaya çıkarmıştır. Bunlardan en temeli iş kazaları ve meslek hastalıklarıdır. Sosyal yardım anlayışları bu ihtiyaç karşısında yetersiz kalmıştır. Bu noktada refah devleti, bir başka deyişle sosyal devlet düşüncelerinin temelleri atılmıştır.

İngiltere'de çıkan Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni düzen anlayışı bireylerin ihtiyaçlarının farklılıklarına yol açtığı ortak çıkarımdır. Geleneksel yöntemlerin ihtiyaca cevap verememeleri, daha farklı, daha işlevsel ve en önemlisi kurumsallaşmış yapıların varlığının bulunması düşüncelerini doğurmuştur.

Refah devleti, sosyal zeminde adilliği ve toplumsal barışı tesis etmek maksadı ile devlet mekanizmasının toplumsal faaliyetlere ve iktisadi-mali faaliyetlere gerektiği yerde müdahale etmesini uygun gören bir devlet anlayışıdır (Özbudun, 2010: 135).

Genel anlamda refah devletini açıklamak gerekirse, bireylerin ve toplumun barış içinde ve huzurlu olmasını sağlamak maksadıyla ortaya çıkmış, gelir adaletsizliğini ortadan kaldırarak gelirin toplumda eşit dağılımını sağlamayı hedefleyen, sosyal ve iktisadi politikalarla emek sınıfı ve sermaye sınıfı arasında çatışmayı önlemeyi amaçlayan, sosyal adalet ile sosyal güvenliği sağlayan ve sosyal risklere karşı bireyleri

koruyan, insan onuruna yakışan asgari düzeyde bir hayat sunan devlet olarak tanımlanabilir (Özbudun, 2010: 138).

Akgül Yılmaz (2006: 7)'a göre, sosyal devlet aynı zamanda, sosyal güvenliğin sağlanması, işsizliğin önlenmesi, emeğiyle yaşayanların korunması ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesi yoluyla sosyal eşitsizlikleri giderme işlevlerini yüklenmiş olan devlettir.

Alpar (2000: 3)'a göre, sosyal devlet, bireylere yalnızca temel hak ve özgürlüklerin sağlanmadığı aynı zamanda kaliteli ve daha insanca bir yaşam standartları sağlayan ve bunlar için gerekli tüm iktisadi ihtiyaçları karşılamayı kendine görev edinmiş devlettir.

Soysal (1997: 297)'a göre, sosyal devlet, bireylerin refah durumları ve toplumsal durumlarıyla doğrudan alakalı olan ve asgari olarak yaşam standardı sunan devlettir.

Günümüz için geçerli olacak en geniş kapsamlı tanım Ayman Güler (2006: 29)'e göre, refah devletinin en temelde sosyal yardımlara denk geldiği, genişletilmiş haliyle sosyal güvenlik kavramıyla örtüştüğü, sosyal ödevlerin vergilendirme ile bölüşüm politikaları temelinde devletin yürüttüğü olmak üzere üç boyutu bulunan bir sistem olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan hareketle, sosyal politikanın temel prensiplerinin bir sosyal devletin varoluşuyla doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Anlaşılabacağı üzere sınıflar arasındaki çatışmayı önleyerek, barışçıl bir toplum yaratma çabası ancak demokratik toplum anlayışında mümkün kılınmaktadır. Briggs (1961: 222)'e göre de refah devletler, sosyal demokrasi anlayışının meyveleridir. Özdemir (2007: 22)'e göre ise refah devletinin uygulamaları ve politikaları sosyal politika kavramı ile açıklanabilir ve mümkün kılınabilmektedir.

Toplumsal barışı sağlama çabasında önemli olan nokta toplum içerisindeki tüm bireylerin asgari seviyede yaşam düzeylerine sahip olması ve bu noktadan hareketle yoksulluğu sıfıra indirmeye çalışmasıdır. Bir anlamda devletin vatandaşlarını koruması gerekliliği denebilir. Ayrıca Özdemir (2007: 21)'e göre refah devletlerindeki ortak amaç devletin bir takım uygulama ve politikalarla, bu uygulamalar iktisadi ve sosyal alanlardaki olumsuzluklara ilişkin olmakla birlikte, bireyleri korumaktır.

Refah devletlerinin ortaya çıktıkları yerlerde, devletlerin tarihleri, iktisadi yapıları, gelenek-görenekleri ve kültürleri önemlidir. Çünkü bu kıstaslara göre farklı refah devleti uygulamaları görülebilmektedir. Hatta aynı ülkenin sosyo-ekonomik ve sosyo-

kültürel yapısı değişikçe, zaman içerisinde aynı ülkede farklı refah devleti anlayışının yapılanmaya başladığını görmekte mümkündür (Toprak, 2015: 152).

Farklı refah devletleri anlayışlarının kategorize edilmesi 1950’li yıllara denk gelmektedir. 1958 yılındaki çalışmalarında Wilensky ve Lebeaux’a göre refah devletleri iki grupta incelenebilir. Biri kalıntı refah devleti, diğeri ise Kurumsal refah devletidir. Temel etmenler piyasa ve devlet olup, kalıntı refah devleti modelinde piyasanın refah sağlama görevini yerine getiremediğinde devlet devreye girmektedir. Kurumsal refah devleti modelinde ise refah sağlama işlemi doğrudan devlete aittir (Özdemir, 2007: 127).

Refah devletinin ilk sınıflandırmasının yanı sıra bu duruma farklı bakış açısıyla yaklaşan, eleştiren sınıflandırmalar da mevcuttur. Bu nedenle refah devletlerinin kategorize edilmeleri tartışmalı konudur. Birçok sınıflandırmadan genel geçer kabul göreni Danimarkalı akademisyen Gosta Esping-Andersen tarafından yazılan “The Three Worlds of Welfare Capitalism” olup, genelde bu sınıflandırma baz alınmaktadır (Erdal, 2012: 90).

Tablo 4. Esping-Andersen 3 Refah Devleti Modeli Karşılaştırması

	Liberal Refah Modeli	Muhafazakar Refah Modeli	Sosyal Demokrat Refah Modeli
Örnek Ülkeler	Amerika Birleşik Devletleri	Almanya	İsveç
Temelinin Dayandığı Felsefik Sistem	Klasik Liberalizm	Muhafazakar	Sosyalizm ve Marksizm
Refah Sağlama Anlayışları	Karma Hizmetler	Transfer Ödemeleri	Kamu Hizmetleri
Sosyal Haklar Anlayışları	İhtiyaç Temelli	Katkıya Dayalı	Evrensel
Hak Temelleri	Düz Oranlı Ödenekler	Katkıya Dayalı	Yeniden Dağıtıcı
Piyasadan Bağımsız Olma Durumu	Düşük Dekomüdfikasyon	Orta Dekomüdfikasyon	Yüksek Dekomüdfikasyon
Sosyal Politika Uygulayıcıları	Piyasa	Devlet	Devlet

Kaynak: Özdemir, Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme, s. 240.

Tablo 5. Esping-Andersen'in Zamanla Değişen Sınıflandırması (Ülkeler)

1990 Yılına Ait Yapılan Sınıflandırma	
Liberal (Sınırlı) Refah Devleti Modeli	ABD, Japonya, Kanada, İsviçre, Avustralya
Korporatist (Muhafazakar) Refah Devleti Modeli	Almanya, Belçika, İtalya, Fransa
Sosyal Demokrat Refah Devleti Modeli	İsveç, Norveç, Finlandiya, Hollanda, Danimarka
Sınıflandırılmayan Ülkeler	Yeni Zelanda, İrlanda
1999 Yılına Ait Yapılan Sınıflandırma	
Kalıntı Refah Devleti Modeli	ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda
Muhafazakar Refah Devleti Modeli	Almanya, Belçika, İtalya, Fransa, Japonya
Evrensel Refah Devleti Modeli	İsveç, Norveç, Finlandiya, Hollanda, Danimarka, Avusturya
Sınıflandırılmayan Ülkeler	İrlanda, İsviçre

Kaynak: Gosta Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism, Princeton-N.J.: Princeton University Press, 1990

Esping-Andersen'e göre refah devletlerini üç başlık altında inceleyebiliriz. Bu sınıflandırma şöyledir: liberal (sınırlı) refah devleti modeli, korporatist (muhafazakar) refah devleti modeli ve sosyal demokrat refah devleti modeli. 1990 yılına ait sınıflandırma, 1999 yılında yeniden düzenlenmiş olup; kalıntı refah devleti modeli, sosyal sigortaya bağlı refah devleti modeli ve evrensel refah devleti modeli olmak üzere üç model halinde karşımıza çıkmaktadır.

Ülkelerin sınıflandırmalarının zaman içerisinde geçişken yapıda olmaları sebebiyle çalışmaya 1999 yılında yapılan sınıflandırma esas alınmıştır. Bu sebeple İtalya muhafazakâr refah devleti olarak, İngiltere ise sınıflandırılmayan ülkelerden biri olarak çalışmaya dâhil edilerek incelenmiştir.

Tablo 6. Esping-Andersen'in Refah Devletleri Piyasadan Bağımsız olma Dereceleri

Liberal Model	
ABD	13,8
Avustralya	13,0
Kanada	22,0
Muhafazakâr Model	
Almanya	27,7
İtalya	24,1
Fransa	27,5
Sosyal Demokrat Model	
İsveç	39,1
Norveç	38,3
Avusturya	31,1

Kaynak: Toprak, Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme, 2015.

Tablolardan görüldüğü üzere, zaman içerisindeki değişen uygulamalardan dolayı, ülkelerin farklı modellere örnek oluşturduğu görülmektedir. Benzerliklerden yola çıkılarak liberal model ile yardım odaklı model arasında; korporatist model ile sosyal sigortaya dayalı model arasında ve sosyal demokrat model ile evrensel model arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Ancak, Esping-Andersen'in modellerinde benzerlik olan bu modeller arasında geçişliliklerin var olduğu ve bir model ile tanımlanan ülkelerin diğer modellerden aldığı bir takım uygulamaların varlığı da görülmektedir. İngiltere'nin 1999 sonrasında kısmen kalıntı modele, kısmen sosyal sigortaya dayalı modele, kısmen de evrensel modele dâhil olmasından dolayı İngiltere tabloya dâhil edilmemiştir.

Tablo 4.'te üç kategoride yapılan sınıflandırmada, her bir modelin temel özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu sınıflandırmadan, Esping-Andersen'in sosyal güvenlik finansmanından çok sosyal politika uygulamalarını sağlayan kurumlara ve uygulamalardan faydalananlar noktasında bir ayrım yaptığı izlenebilir. Tablo 5.'de zaman içerisinde yapılan sınıflandırmalardaki ülkelerin geçişliliği söz konusudur. Tablo 6.'da ise modellerin piyasalardan bağımsızlık derecelerine yer verilmiştir.

2.1. Muhafazakâr Refah Modeli Ülkeleri

Özdemir (2005: 245)'e göre muhafazakâr refah modeli denildiğinde ilk akla gelen ülke Almanya'dır. Bu modelin uygulandığı diğer ülkeler ise Avusturya, Belçika, İtalya ve Fransa'dır. Bu modeli tanımlamak için birçok kavram kullanılmaktadır. Bu kavramların tümü bu modeli anlatmaktadır. Bu kavramlar şöyle sıralanabilir: Muhafazakâr-korporatist refah modeli (conservative-corporatist), sosyal sigorta modeli, Kıta Avrupası modeli, kurumsal refah modeli, Bismarck ülkeleri modeli, Hristiyan demokratik model, Alman modeli.

Muhafazakâr refah devleti modelinde, eşitlik kavramı ve sosyal haklar esas sorunu teşkil etmez ve önemli olarak görülmez. Sosyal haklar açısından bir geleneksellik bulunduğu söylenebilir. Başka bir deyişle geleneksel anlayışta bir sosyal haklar kavramı bulunmaktadır. Sosyal hakların dağılımı sınıfa ve statüye bağlıdır; statü bu modelde sosyal haklar açısından belirleyici bir unsurdur. Bu modelde kilise etkisi oldukça fazla olup, aile kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu model geleneksel aile kavramına bağlılığı ifade eder. Bu duruma örnek vermek gerekirse çocuk parası uygulaması örnek gösterilebilir. Devletin vergiler ile finansman sağlayarak bireylerden topladıkları, çocuklu ailelerin faydalanması için onlara çocuk parası altında nakdi olarak doğrudan sağlanır ve vergiler bakımından çocuklu aileler kolaylık sağlanır (Erdal, 2012: 93).

Bu modele muhafazakâr denmesinin sebebi, ideolojik olarak muhafazakârlığın baskın olmasıdır. Kıta Avrupası'ndaki kapitalizm öncesi kraliyet anlayışının kökenlerine dayanan bir düşünce yapısı mevcuttur. Temelde liberalizm karşıtıdır. Geçmiş ile bağlantılı, geleneksel anlayış fazlaca hâkimdir. Bu sebeple piyasaya çok önem verilmez. Piyasa marjinal ve sembolik olup, sosyal haklar konusunda çok geniş bir yelpazeye sahiptir (Özdemir, 2005: 245).

Tablo 4.'deki verilerden yola çıkarak, bu modelin felsefi açıdan dayandığı ideoloji muhafazakârlık olup Dünya üzerindeki en önemli temsilcisinin Almanya olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal haklar ve hak temelleri katkıya dayalı olup, kurumsallaşmış ve sorumluluk alan bir devlet anlayışından söz etmek mümkündür. Piyasa sembolik olarak var olduğundan piyasadan bağımsız olma durumu orta dekomüdfikasyona sahiptir.

Muhafazakâr refah modelinde devlet başroldedir. Sosyal yardımlar bireyin işiyle doğrudan ilgili olup, ücretlere ve ödeme prensibine göre yardımların şekillendiği gözlemlenmektedir. Başka bir deyişle bireyin istihdam edildiği sektörün önemi büyüktür. Eğer birey kamu personeli ise, emeklilik programları ve hastalık yardımları konusunda

refah uygulamalarından en iyi yararlanan kitledir. Bu modele örnek gösterilen tüm ülkelerde refah sistemi uygulaması bu anlayışa uygundur. Buradaki temel mantık otoriteye sadakat yaratmaktır. Şöyle ki kökeni demokrasi öncesi uygulamalara dayanan bu modelde otorite için çalışanların sosyal politika uygulamalarını geniş tutmak ve bu imkânlardan cömertçe yararlandırmak otoriteye karşı oluşabilecek her türlü muhalefeti ve isyanı bertaraf eder. Korporatif olarak da kamunun yanı sıra sivil toplum adı altındaki yarı kamusal alanların da desteğiyle refah hizmetleri üretimi sağlanmakta olup, çalışanların ailelerinin de sosyal güvenlik uygulamalarından faydalanması; muhtaç kesimin de bu refah hizmetlerinden yararlanması kamu sorumluluğundadır. Kısacası bu model çalışma durumu gözetmeksizin sosyal güvenlik uygulamasını tüm bireyler için sağlama sorumluluğundadır. (Erdal, 2012: 93).

Özdemir (2005: 246)'e göre, bu modeli uygulayan ülkelerde istihdama yönelik bir amaç bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, bu model çalışma hakkını esas almaz. Önemli olan sosyal güvenlik hakkıdır. Bireyin sosyal riskten doğan zararları istihdam ile tazmin edilmez. Bu risklerden dolayı oluşan zararlar sosyal güvenlik yoluyla giderilmeye çalışılır. Fakat çalışma hakkı tamamen göz ardı edilmiş değildir. Çünkü bireyin sosyal güvenlik hakkı çalışma yaşamına yani istihdama katılımı ve ücreti yani gelir düzeyiyle doğrudan bağlantılıdır. Burada devletin hem işgücü piyasasına girişi hem de iş gücü piyasasından çıkışı teşvik ettiği bu yüzden ikilem yaşandığı görülmektedir.

Toprak (2015: 163)'a göre, bu modelde katkıya dayalı bir finansman sistemi olup, finansman sağlayanlar işçiler ve işverenlerdir. Bu iki grup tarafından verilen vergiler ve katkı payları ile finansman sağlanır.

Bir taraftan bu model piyasaya, orta derecede bağlıdır. Yeniden dağıtıcı etkisinin az, bireylerin refah hizmetlerinden faydalanması bakımından ise kademeli bir sürecin olduğu bir model anlayışıdır. Devlet, bu modelde kurumsallaşmış en önemli unsurdur (Özdemir, 2005: 246).

2.1.1. Almanya

Almanya'nın aile sigortasının çocuk yardımı ya da çocuk parası odaklı olduğunu söylemek mümkündür. Çocukların ailenin neşe kaynağı olduğu kabul edilmekte, bununla birlikte çocuğun yeme, içme, barınma, eğitim, oyun gibi ihtiyaçlarının maddi bir temelle karşılanabileceğini savunulmaktadır. Anayasa ile güvence altına alınan bu maddi destekler vergiden muaf tutulup, aynı zamanda ailenin desteklenmesi amacını gütmektedir (Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, 2018: 7).

Almanya’da aile yardımlarının uygulamalarının en eskisi İkinci Dünya Savaşı öncesine dayanmaktadır. 1918 yılından itibaren başka bir deyişle Birinci Dünya Savaşı sonrası ailenin birliği için maddi destekler sunulmaya başlanmıştır. Bu dönemde çocuk sahibi baba için toplu iş sözleşmeleri yoluyla maddi destekler sağlanmıştır. 1920’lere kadar süren bu uygulama yoksullukla mücadele konusunda büyük yol kat edilmesini sağlamıştır. Ayrıca bu yardımlar anayasal güvence altına alınmış, ailenin korunmasına ilişkin yoksullukla mücadele yasal zemine kavuşmuştur. 1933 yılında Hitler Dönemi’nde aile yardımı uygulamaları taraflı olarak tekrar işlerlik kazanmaya başlamıştır. Taraflı yanı ise bu yardımlardan yalnızca saf Alman ırkı olanların faydalanmasıdır. Verilen maddi destekler çocuk yardımı adı altında verilmiştir. Nüfus politikasına bağlı olarak 1938 yılında çocuk yardımının üçüncü çocuktan sonra verilmeye başlanması uygulamasına geçilmiştir (Hekimler, 2017: 7).

Aile yardımına ilişkin yasal düzenleme 1975 yılında yapılmıştır. Bu yıl çıkarılan Federal Çocuk Parası Yasası (BKGG) ile her çocuk için çocuk parası verilmektedir. Yasanın birinci maddesinde Almanya’da ikamet eden ebeveynlerin ve çocuğun Almanya’da ikamet etmesi şartıyla (kimi durumlarda ikamet şartı aranmamakla birlikte) çocuk parası alınabileceği ifade edilmektedir. Çocuk parasından faydalanmada gelir durumuna bakılmamakta ve oturma izni süreli olan yabancılar da bu yardımdan faydalanabilmektedirler (Seyyar, 2000: 13).

Almanya’da aile yardımları kapsamında, aile sigortasını oluşturan iki yapıdan söz edilmektedir. Biri çocuk yardımı ve çocuk parası olup; diğeri de analık yardımıdır. Analık yardımı sağlık sigortasının içerisinde ele alınsa da ailenin korunması ve maddi olarak desteklenmesi bakımından aile yardımı olarak da nitelendirilebilmektedir (Koç ve Akyol, 2016: 545).

Almanya’da aile yardımı uygulamalarını içeren yasal düzenlemeler şu şekilde sıralanabilirler: 1954 yılında çocuk parası, 1985 yılında çocuk yetiştirme ödeneği, 2003 yılında asgari gelirin düzenlenmesi, 2007 yılında ebeveyn yardımları ve 2009 yılda gelir vergisine ilişkin düzenlemeler. Ülkede aile sigortası için, evrensel modelin ve yardım odaklı modelin bir arada kullanıldığı gözlemlenmektedir. Kapsam bakımından ülke sınırları içerisinde ayırt etmeksizin tüm çocuklar için uygulanması evrensel modelin uygulandığını göstermektedir. Çalışmaya bağlı olmaksızın ve değişen oranlarda tüm çocuklar için uygulanması ile muhtaçlık kapsamında gelir testi uygulanarak bireylerin fayda sağlamaları yardım odaklı modelden alınan özellik olarak görülebilir. Kapsama dâhil olanlar, en az bir çocuğu olan ebeveynler, torunları ile birlikte yaşayan büyükanne

ve büyükbabalar, vesayetinde en az bir çocuk bulunan vasiler ile yetim ve öksüz çocuklardır. Ayrıca Almanya içerisinde yaşayan muhtaç kesim ile belirli koşullar altında yurt dışında yaşayan Alman vatandaşları kapsama dâhil edilmektedir. Aile sigortasının Almanya’da finans kaynağı devlettir. Aile sigortasının uygulayıcısı olan Federal İş Ajansı fonuna aktarım yapmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 140).

Çocuk parası 18 yaşını doldurmamış çocuklar için uygulanmaktadır. Ebeveynlerin veya büyükanne ve büyükbabanın veya vasinin yanında yaşayan 18 yaşından küçük her çocuk için ödeme yapılır. 18 ila 25 yaş arası için ise bir takım şartlar altında ödeme yapılabilir. Bu ödemeler çocuk yardımı olarak nitelendirilmektedir. Eğer genç, eğitime ve öğrenimine devam ediyor ise 18 yaşını geçtiğindeki ilk yüksekokul seviyesindeki eğitimi dikkate alınarak ödeme yapılabilir. Gencin çalışması haftada 25 saati aşmıyorsa çocuk yardımı kapsamından faydalandırılabilir. İlgili mevzuatlar doğrultusunda genç eğer gönüllü hizmetlerde bulunuyorsa çocuk yardımı kapsamındadır. Gencin mesleki eğitim yerinin yokluğu sebebiyle mesleki eğitime başlayamaması ya da 21 yaşını doldurmamış olarak bir iş ajansına iş aramak üzere kaydı varsa çocuk parası kapsamına dâhil edilmektedir. Çocuk parası uygulaması 18-25 yaş arası engelli gençler için de uygulanabilmektedir (Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, 2018: 8).

Almanya’da asgari ücret 2018 yılı için aylık 1498 Euro olarak belirlenmiştir (EUROSTAT, 2018). Çocuk parası uygulaması çocuk sayısına göre artış gösteren ödeneye sahiptir. 2018 yılı itibarıyla birinci ve ikinci çocuk için her çocuğa aylık 194 Euro, üçüncü çocuk için aylık 200 Euro, dördüncü çocuk ve üzerinde her çocuk için aylık 225 Euro devlet tarafından ailelere ödeme yapılmaktadır. Bu ödeme uygulaması evrensel modele örnek gösterilebilir. Ödenekten faydalanabilmek için dilekçe ile başvuru esas olup, altı ay geriye dönük olarak ödeme alınabilmektedir. Ebeveyni olmayan yetim ve öksüzler ile ebeveyninin nerede olduğunu bilmeyen çocuklar için aylık 194 Euro ödeme yapılır (ISSA ve SSA, 2018: 141).

Almanya’da kadınlar sağlık sigortası altında hamilelik ve doğum şartlarıyla analık sigortasından faydalanabilmektedir. Analık sigortası doğumdan önce 6 hafta ve doğumdan sonra 8 hafta süreyle ödenmektedir. Erken doğumda kapsam, çocuğun doğması planlanan gün ile çocuğun erken doğduğu gün arasındaki süre kadar genişletilir. Sekiz haftalık süre çoklu doğumlarda ve doktor raporu ile çocuğun engelli olduğunun belirlenmesi üzerine 12 haftaya çıkarılmaktadır. Günlük 13 Euro olarak ödenen bu paranın, çalışan annenin ücretinden düşük olması durumunda aradaki fark işverence ödenmektedir (European Commission, 2018: 7).

Ebeveyn parası uygulaması aile yardımı uygulamalarından biridir. Çocuğun doğumundan itibaren 14 aylık süreyi kapsar (ISSA ve SSA, 2018: 141). Bu uygulamada asıl amaç çocuğun doğumu itibariyle ebeveynlerin bakım için üretim dışına çıkması ve kaybedilen gelirin telafisini sağlamaktır. Ebeveyn çocuğa kendisi bakıyor ve haftada 30 saatten az çalışıyor ise ödemeye hak kazanmaktadır. Tek ebeveyn olması durumunda 14 ay, iki ebeveyn olması durumunda dönüşümlü ya da tek ebeveyn için 12 ay ödeme yapılır. Gelir kaybının %67'ye kadar olan kısmı telafi edilebilmektedir. Düşük gelirlerde bu oran tamamına kadar yükselebilir. Bu ödemeler aylık 300 Euro ile 1800 Euro arasında değişmektedir. Ebeveynlerin daha önceden bir çocukları varsa çocuk başına aylık 75 Euro tutarında kardeş zammı olarak fazla ödeme alır. Doğumda birden fazla çocuk dünyaya gelmesi halinde ise her çocuk başına aylık 300 Euro fazla ödeme alınabilmektedir. Ebeveyn parası uygulaması yalnızca doğum yoluyla değil evlat edinme yoluyla da elde edilebilmektedir (Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, 2018: 9).

Almanya'da gelir testi yoluyla tespit edilenlere verilecek olan çocuk yardımı 2018 yılı itibariyle çocuk başı aylık 170 Euro olup, çocuk yardımına ilişkin birkaç uygulama daha bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: hamileliğin 13. haftasından itibaren asgari gelir desteğinin %17'si kadar ödenen hamilelik takviyesi, asgari gelir desteğinin %12 - %60 oranında ödenen tek ebeveyn desteği, kendi geçimini sağlayamayıp herhangi sosyal yardım veya işsizlik ödeneği alan bireyler için ödenen minimum gelir desteği uygulaması (ISSA ve SSA, 2018: 141).

2.1.2. Fransa

Fransa'da aile yardımlarının ilk örnekleri 1870'li yıllara dayanmaktadır. Tarihte ilk aile yardımı uygulamalarının bu ülkede görüldüğünü söylemek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden uygulamalar, demiryolu işçileri ve idari faaliyet yürüten çalışanlar için ücretlere ek ödemeler şeklinde devam etmiş; savaş sonrası yaşanan ekonomik buhran neticesinde bu uygulamalar daha fazla önem arz etmiştir. Finansman kaynağı bakımından sorumluluk devlette iken, savaş sonrası işverenlerin finanse ettiği denkleştirme sandıkları yoluyla aile yardımı uygulamaları devam etmiştir (Gökçek Karaca ve Kocabaş, 2003: 5).

Aile yardımlarının Fransa'da yasal zemine kavuştuğu 1932 yılında halk sigortası modeline dayanan anlayışın dışına çıkılarak istihdama katılmayanların da aile yardımlarından yararlanma hakkı ortaya çıkmıştır. Mevcut uygulamalar ise 1946 yılında yasa ile temellendirilmiştir. Aile yardımları kapsam bakımından Fransa'da ikamet edenler

kapsamakla birlikte, aile yardımlarının uygulanması bakımından evrensel modele tabi olduğu görülmektedir. Finansman kaynağı olarak işveren ve kendi hesabına çalışanların sunduğu katkıların varlığının yanı sıra devlet istihdama katılmayanlar ya da katılamayanlar için devreye girmektedir (ISSA ve SSA, 2018: 128).

Fransa’da analık sigortası, sağlık sigortası içinde ele alınsa da hamileliğin üçüncü ayından itibaren annenin yanı sıra eşi ve kız çocukları ve oğullarının eşleri için de fayda sağlamaktadır. Hamileliğe ilişkin yapılacak olan tüm sağlık harcamaları devlet tarafından karşılanmakta ve anne ile baba doğum ya da evlat edinme yoluyla çocuk sahibi olmasında izinli oldukları sürelerde ek olarak günlük ödenek almaktadır. Miktar bakımından bu ödenek, asgari maluliyet aylığının 365’te 1’i ile sosyal güvenlik primine esas ücret bağlamında günlük kazancın sosyal güvenlik prim ve katkılarının düşüldükten sonra kalan kısmı tutarı arasındadır. Analık izni, doğum öncesi sekiz haftalık süre, doğum sonrası on altı haftalık süreyi kapsamaktadır. Erken doğum durumunda, doğumun planlandığı tarih ile gerçekleştiği tarih arasındaki gün sayısı izin ve ödenek bakımından doğum sonrasına aktarılır. Hamilelik esnasındaki sağlık durumlarının kötü gidişatı sebebiyle izin ve ödenek bakımından doğum öncesi süreye iki hafta eklenir. Çoklu doğumlarda analık iznine doğum öncesi iki doğum sonrası iki olmak üzere dört hafta eklenir. Babalık izni ise tekli doğumda on bir gün olup, çoklu doğumda on sekiz gündür (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

Fransa’da asgari ücret 2018 yılı için aylık 1498 Euro olarak belirlenmiştir (EUROSTAT, 2018). Fransa’da sigortası, en az iki çocuk için 20 yaşına kadar, üç ve daha fazla çocuk için 21 yaşına kadar olan çocuklar için ödenmektedir. Eğer hanede çalışan çocuk mevcut ise, çocuk parasından faydalanmak için çocuğun aylık geliri 2018 yılının Nisan ayına göre aylık 918,35 Euro miktarını aşmamalıdır. Aile sigortası miktarı çocuk sayısı ve hane halkının gelirine bağlı olarak değişmektedir. Buna göre 2018 yılının Nisan ayına göre iki çocuklu bir aile için aylık 32,79 Euro – 131,16 Euro arasında; üç çocuklu bir aile için aylık 74,80 Euro – 299,2 Euro; üçten fazla çocuklu ailelerde her çocuk için ek olarak aylık 42 Euro – 168,04 Euro ödeme yapılmaktadır. Ailedeki en az iki çocuğun 14 yaşından büyük olması halinde ek olarak aylık 16,39 Euro – 65,58 Euro ödenmektedir (ISSA ve SSA, 2018: 128).

Fransa’da aile yardımları adı altında ödemeler çeşitlilik göstermektedir. Aile sigortası adı verilen çocuk parasının yanı sıra aile eki ve aile destek ödemeleri genel koruma yardımları içerisinde sayılabilir. Bu ödemeler aile sigortasına ek olarak yapılmaktadır. Aile eki, gelir testi ile ailenin gelirine bağlı olarak 3 ila 21 yaş arası üç ve

daha fazla çocuk sahibi ailelerin aldığı ödemelerdir. Aile destek yardımları ise yetim veya öksüz kalmış ya da tek ebeveynli ailede bulunan çocuklar için yapılan ödemelerdir (Gökçek Karaca ve Kocabaş, 2003: 7). Aile eki, hane halkı gelirine bağlı olarak 2018 yılı için aylık 169,03 Euro – 236,71 Euro olup; aile destek yardımları ise 2018 yılı için aylık yetim ve öksüzler için 146,09 Euro, tek ebeveynli çocuklar için aylık 109,65 Euro miktarında yapılan ödemelerdir (ISSA ve SSA, 2018: 128).

Aile ödeneklerine çocukların sağlık durumları da etki etmektedir. Hasta çocukların bakımı için ve engelli çocuklar için iki farklı ödenek bulunmaktadır. Hasta çocukların bakımı için yardım, ciddi bir hastalık ya da geçirdiği kaza sonucu bakıma muhtaç hale gelen 20 yaş altı çocukların bakımı için ebeveynlerin belirli zamanlarda istihdam dışı kalması neticesinde uğradıkları gelir kaybını önleme amacıyla verilen ödenek olup; en fazla 6 aya kadar ödeme yapılmaktadır. Engelli çocuklar için yardım ise 20 yaş altı en az %50 engelli çocuğu olan ailelere yapılan ödemelerdir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018). Hasta çocuğun bakımıyla uğraşan aile için ayda 22 güne kadar günlük 43,14 Euro ödeme yapılır. Bu miktar tek ebeveynli aile için 2018 yılında 51,26 Euro olarak belirlenmiştir. Engelli çocuğu olan ailelere 2018 yılı için aylık 130,51 Euro ödenmekte olup; bakıcı ve ek sağlık masrafları için ödemeler de yapılmaktadır. Her iki ödenek ise aynı anda alınamamaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 128).

Fransa'da eğitim yardımı başka bir deyişle okula dönüş yardımı aile sigortası kapsamında yer almaktadır. Bu yardım 6 – 18 yaş arasındaki çocuklara her yılın Ağustos ayında eğitimlerine devam etme şartı ile yapılmaktadır. (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018) 2018 yılı için 6 – 10 yaşındaki çocuklar için yıllık 364,09 Euro, 11 – 14 yaşındaki çocuklar için yıllık 384,17 Euro, 15 – 18 yaşındaki çocuklar için 397,49 Euro ödeme yapılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 129).

Ailenin barınma ihtiyacını karşılamak amaçlı bir takım ödemeler mevcuttur. Aile sigortası altındaki bu ödemeleri konut yardımı ve taşınma yardımı olarak incelemek mümkündür. İki yardım da gelir ve çocuk sayısına doğrudan bağlı olarak hesaplanır ve ödenir. Konut yardımı, kira ödemesi ve alınan evin kredi borçlarının ödemesine yardımcı bir unsur olarak görülmektedir. Bu hususta evin sağlık açısından yeterli düzeyde olması beklenmektedir. Taşınma yardımı ise, ailede çocuk sayısının artışı ile daha büyük ölçüde bir eve taşınma sebebiyle yapılan ödemelerdir (Gökçek Karaca ve Kocabaş, 2003: 10).

Aile sigortası içinde küçük çocuk yardımları adı altında birkaç yardımdan söz edilebilir. Bu yardımlar, yeni doğmuş, evlat edinilmiş ya da vesayet altına alınmış çocukları kapsamaktadır:

- Doğum/evlat edinme hibesi: 2018 yılı Nisan ayı itibariyle hamileliğin 14. haftasında bildirilmek kaydıyla defaten doğumundan iki ay sonra her doğan çocuk için 941,08 Euro, evlat edinilen her çocuk için ise 1.883,36 Euro ödeme yapılır.

- Çocuk bakımı desteği: 1 Ocak 2015 yılından önce doğmuş veya evlat edinilmiş bir çocuğun, evde ayda en az 16 saat çalışan bir bakıcı tarafından bakımının masraflarını telafi etmek için yapılan ödemelerdir. Ebeveynler bakıcı ücretinin en az %15'ini ödeme yükümlülüğündedir. Gelire bağlı olarak 2018 yılı itibariyle 0 – 3 yaşındaki çocuklar için aylık 175,07 Euro – 462,78 Euro, 3 – 6 yaşındaki çocuklar için aylık 87,54 Euro – 231,39 Euro ödeme yapılmaktadır.

- İstihdam dışı kalma yardımı: 3 yaşından küçük çocukların bakımı için istihdam dışı kalan, sisteme belirli sürelerde katkı sağlayanların, gelire ve çocuk sayısına bağlı aldıkları yardımlardır. Bunların yanı sıra asgari gelir desteği sağlama amaçlı yapılan yardımlar da aile sigortası kapsamında sayılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 130).

2.1.3. İtalya

İtalya nüfusunda 1900'lü yılların başlarından itibaren doğurganlık hızının düştüğü gözlemlenmektedir. 1960'a kadar düşük bir eğilim göstermesi bir takım bir takım önlemler alınması düşüncesini geliştirmiştir. Bu durumda Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın etki ettiği de aşikârdır. 1937 yılında aile yardımı olarak görülebilecek uygulamaların İtalya'da aile yardımlarını başlattığı görülmektedir (Palomba, 1995: 160).

İtalya'da aile ödeneklerinin hukuki dayanakları çeşitli kanunlardan alınmakla birlikte, güncellemelere de sahiptir. 1937'de ilk defa başlayan uygulamalar, 1955, 1961 1999, 2006, 2007, 2008, 2013 yıllarında yasal zeminle varlığını sürdürmüştür. 1988 yılında aile yardımına ilişkin kanun, 2016 yılında sivil ortaklıklara ilişkin kanun ve 2017 yılında yoksulluğun azaltılmasına ilişkin kanun bu günün mevcut uygulamalarını oluşturmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 209).

Yasal zemine kavuşma hususunda İtalya'da aile yardımlarının birçok düzenlemeye yer alması, ülke içerisinde yerel uygulamaların çokluğundandır. Uygulamalarda birlik bulunmamasının sebebi eskilere dayanmaktadır. Bahsedilen yıllarda İtalya emek piyasasının ataerkil yapıda olması, kadını istihdam dışına itmiştir. Bundan dolayı devlet kadını evde kalmaya teşvik ederek çocuk bakımı ile ilgili üzerindeki sorumluluğu görmezden gelerek yerel uygulamalar ile yetinmeye çalışmıştır. Öyle ki 1995'te İtalya'da kadınların çalışma yaşamına katılım oranı yaklaşık olarak % 34 iken bu oran diğer Avrupa ülkelerinin ortalamasının %11 altındadır (Trifiletti, 1999: 68).

Kadının işgücüne katılım oranı düşük olmasına rağmen, tam zamanlı işgücüne katılım oranının Avrupa ülkelerine nazaran yüksek olduğu İtalya’da 1990’lı yıllarda yapılan araştırmalarda çiftlerin doğurganlık oranlarının artmasına yönelik talepleri aile yardımı programlarına duyulan ihtiyacın önemini arttırmıştır (Chesnais, 1996: 735).

İtalya’da aile yardımı uygulamaları sosyal sigorta modeli ve sosyal yardım modelini birlikte kapsamaktadır. Uygulamalardan faydalananlar açısından böyle bir ayırım söz konusudur. Aile sigortasının sosyal sigorta modeline dâhil kısmı bağımlı çalışanlar ve tarım işçileri için geçerlidir. Sosyal yardım modeli bağlamında ise kapsama dâhil olanlar İtalya vatandaşları ile İtalya’da en az iki yıl ikamet etmiş olan Avrupa Birliği vatandaşlarıdır. Aile sigortalarının finansman kaynağı sosyal yardım modeli için ayrı, sosyal sigorta modeli için ayrı olarak incelenmektedir. Devlet sosyal yardımların tek finansman kaynağıdır. Kamu personeli için de sosyal sigorta bağlamında işveren olarak katkıda bulunur. Sigorta koluna işverenlerce brüt ücretin %0,68’i oranında katkı sağlanır. Çalışanlardan ise yalnızca taşeron işçiler, brüt ücretinin %0,72’si oranında katkı sağlarlar (ISSA ve SSA, 2018: 210).

İtalya için aile sigortasını ebeveyn izni, çocuk parası ve çocuk bakımı başlıkları adı altında incelemek gerekirse, çocuk bakımının temel eğitim öncesindeki çocuklar için yetersiz kaldığından söz edilmektedir. Buna ilişkin ilk uygulamalar ise 1971’de ortaya çıkmıştır. Okul öncesi çocuklar için talebe bağlı ve yerel olarak çocuk bakımı sağlayacak merkezler açılması yasalaşmıştır. Fakat aynı zamanda, çalışan anneler için verilen zorunlu ve ücretli ebeveyn izni uygulamasıyla aynı döneme denk gelmesi uygulamanın geri planda kalmasına yol açmıştır (Henneck, 2003: 16).

İtalya’da aile yardımı uygulamaları ve aile sigortası üç başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar, aile yardımı, belediye destekli geniş ailelere yapılan yardım ve gelir desteği olarak adlandırılabilirler. Bu uygulamalardan aile yardımı sosyal sigorta modeli başka bir deyişle çalışmaya bağlı model ile bağdaştırılırken, diğer iki uygulama yardım odaklı modellerle bağdaştırılır.

- Aile Yardımı: Çalışmaya bağlı modele örnek bir uygulamadır. Bu uygulamadan tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışan bireyler, kooperatif üyeleri, ev hizmetleri işçileri, kendi hesabına çalışanların yanı sıra emekliler, işsizlik, hastalık ve doğum ödenekleri sigortalarından faydalananlar ve askerlik hizmetinde bulunanlar faydalanabilmektedirler. Yardımdan faydalanmanın temel koşulu sigortalı olmaktır. Sağlanan yararlardan eş, 18 yaş altı çocuklar, 21 yaş altı öğrenci olan çocuklar, 18 yaş altı torunlar, engelli çocuklar ve torunlar faydalanabilmektedir. Ailenin çocuk sayısı üç ve daha fazlası ise yaş sınırı

18'den 21'e çıkmaktadır. Ödemeler aylık bazda yapılmakta olup, hane halkı gelirine bağlı olarak 0.12 Euro – 2.294,38 Euro arasında değişim göstermektedir.

-Belediye destekli geniş ailelere yapılan yardımlar: Yardım odaklı modele örnek bir uygulama olup gelir testi ile muhtaçlık seviyesi tespiti yapılır. 18 yaş altı en az 3 çocuğu olan, 21 yaş altı en az 3 öğrenci çocuğu olan ya da engelli çocukları olan ailelere ödeme yapılmaktadır. Ödemeler 13 ay ile sınırlı olup, aylık 142,885 Euro miktarındadır. Uygulama, yerel yönetimlerin sigorta koluna dâhil edilmesi açısından önemlidir.

-Gelir desteği: Muhtaçlığı tespit edilen ailelere 18 aya kadar, aylık 187,50 Euro miktarına kadar yapılan ödeneklerdir (ISSA ve SSA, 2018: 210).

2.2. Liberal Refah Modeli Ülkeleri

Liberal (sınırlı) refah devleti modeli, kalıntı refah devleti modeli olarak da adlandırılabilir. Aynı zamanda Anglo-Sakson refah devleti modeli olarak da çeşitli kaynaklarda geçmektedir. Bu modelde şekillendirici piyasadır. Bir başka deyişle piyasa mantığı felsefesine dayanmaktadır. Piyasa mantığı ile işlemesi devletin müdahalesinin bulunmadığı ya da adından da anlaşılacağı üzere devletin sınırlı olarak üzerine görev aldığı anlamına gelmektedir. Devletin bireylere sunduğu imkânlar son derece kısıtlıdır. Bu imkânları sağlamakta gelir önemli bir kıstastır. Devlet az harcama eğilimindedir ve yararlananların gelir düzeyleri çok düşüktür. ABD, Kanada bu gruba dâhil edilebilir. Kısmen İngiltere ve Yeni Zelanda da bu grubun içerisinde (Gökbayrak, 2002: 19).

Liberal (sınırlı) refah devleti modelinde belirgin bir piyasa üstünlüğü vardır. Bu modelde bireysellik ön plandadır. Piyasa üstünlüğü devletin temel olarak kabul ettiği anlayıştır. Şöyle ki hükümetler piyasalar tarafından sağlanan sosyal güvenlik uygulamalarına bireyleri yönlendirirler. Buna örnek olarak bireysel emeklilik programları gösterilebilir. Bu modelde bireylere sağlanan imkânların düşük ücrete tabi olanlar için geçerli olduğunu söylemek mümkündür (Erdal, 2012: 90).

İmkân sağlanacak bireyler gelir testi yoluyla tespit edilirler. Bu bir anlamda bireyleri damgalama anlamına gelmektedir. Ayrıca sağlanan imkânlar asgari düzeyde olup son derece düşüktür. Liberal refah modelinde özel refah önlemleri daha çok karşımıza çıkmaktadır. Piyasa odaklı çözümler ile devletin sorumluluğu en alt seviyeye indirilmiştir. Ön koşul olarak muhtaçlık kavramının yer aldığını söylemek mümkündür (Erdal, 2012: 92).

Liberal refah devleti modelinin bu noktada, yardım odaklı modele dair programlar ile örtüştüğü gözlemlenebilmektedir. Sosyal politika uygulayıcı kurumun piyasa olduğu devletin sosyal yardıma dayalı modeli yürüttüğü görülmektedir.

Tablo 4.'deki verilerden yola çıkarak, bu modelde ideolojik temel klasik liberalizmdir. Bu sebeple devletin müdahalesinin yalnızca zorunlu hallerde ortaya çıktığını görmek mümkündür. Piyasanın üstünlüğü gözlemlenmekte olup, piyasadan bağımsız olma durumunu anlatan dekomüdfikasyonun düşük olduğu sonucuna kendiliğinden ulaşılmaktadır. Sosyal haklar anlayışı sadece ihtiyaç temelindedir. Bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi temel kıstas olup, ötesi için herhangi sorumluluk bulunmamaktadır. İngiltere her ne kadar bu model içerisinde gözükse de, sonraki sınıflandırmalar da bu model içine dâhil edilmemiştir.

Liberal refah devleti modeline de Anglo-Sakson modeli de denilmektedir. Genelleyecek olursak İngilizce konuşan ülkelerin bu modele dâhil olduğunu görürüz. Yalnızca Amerika Birleşik Devletler ve İngiltere değil, Kanada ve Yeni Zelanda'nın da bu modele dâhil olduğunu görmek mümkündür. Bu modelde bir bakıma bireylerin piyasada istihdam edilerek, piyasada kalması ve tüm ihtiyaçlarının piyasa tarafından karşılanması beklenmektedir (Toprak, 2015: 160).

Liberal (sınırlı) refah devleti modelinde, tam istihdam amacı yoktur. Tamamen piyasa ihtiyaçlarına göre hareket edilir. Ayrıca devletin, bireylerin sosyal riskler sonucu uğradığı zararları tazmin etme gibi bir amacı da yoktur. Devlet burada, piyasanın yeterli olmadığı noktalarda son başvuru yeri olarak görülebilir. Tam istihdam amacı güdülmediğinden devletin bireyleri istihdam etmediği, kamu sektöründe istihdamın son derece düşük olduğu gözlemlenmektedir. İstihdam, özel sektörde yoğunlaşmıştır (Özdemir, 2005: 240).

Modele dâhil olan Anglo-Sakson ülkeler evrensellik ilkesinden uzak olup sosyal hakların sağlanmasında seçici karakterdedir. Bir başka deyişle sosyal politika uygulamasının seçici olduğu söylenebilmektedir. Burada kamu gücü sorumluluğu piyasaya yüklemiş ve kendisine telafi edici rolünü biçmiştir (Toprak, 2015: 163).

Bireysellik ön planda olduğundan aileden yalnızca bir birey istihdama katılmamıştır. Bu nedenle bu modelin görüldüğü ülkelerde, diğer ülkelere nazaran kadının istihdama katılma oranının yüksek olduğu gözlemlenmektedir (Erdal, 2012: 91).

Sınırlı refah devleti olanakları, sistemde oluşabilecek herhangi finansman krizinin de önüne geçmektedir. Sendikalar bu sistemde işlevsiz hale gelmiş olup, ücret üzerinde de etkin değillerdir. Ücretler bireylere göre farklılık göstermekte ve toplum içerisinde

gelir adaletli olarak dağılmamaktadır. Bundan dolayı yoksulluk ortaya çıkmaktadır. Model bu gelir kaybını telafi etmemekte ancak bir asgari ücret düzeyi belirlemektedir. Bu nedenle devletin gece bekçisi olarak adlandırıldığı görülmektedir (Özdemir, 2005: 243).

Muhtaç olan bireylere devlet gelir transferi yapmaktadır. Seçicilik burada muhtaçlık tespitine ilişkin olup gelir araştırmasına göre muhtaçlık belirlenmektedir. Gelir testi ile önceden belirlenen muhtaçlık kıstasları, belirli birey gruplarına refah imkânlarının devlet tarafından sunulduğunu göstermektedir. Bu kıstasların önceden belirlenmesi ve dolayısıyla belirli bir grup bireylere sosyal koruma alanı sağlandığından bu model kategorik bir anlayışa sahiptir (Toprak, 2015: 162).

Muhtaçlık kapsamında refah imkânlarından muhtaç olanların faydalanmasının gelir testi ile sağlanması, yalnızca talepte bulunan için geçerli olması ve sağlanacak imkânlardan yararlanma koşullarının gittikçe zorlaştırılması bireyleri özel refah piyasalarına katılmaya itmektedir (Erdal, 2012: 90).

Bir anlamda devlet özel refah piyasalarını teşvik etmektedir. İstihdam edilmeyen bireylerin refah imkânlarından faydalanabilmesi muhtaçlık düzeylerinin tespitiyle mümkün olmaktadır. Bu imkânlar ise son derece sınırlıdır ve asgari düzeylerde tutulmaktadır (Özdemir, 2007: 136).

Anglo-Sakson modelde kurumsallaşmış bir devlet örgütünden ziyade kurumsallaşmış bir piyasa örgütü vardır. Bu da modelin bir refah devleti modeli olmasına ilişkin soru işaretlerini akla getirmekte olup, kısmi bir refah devleti olarak tanımlamak mümkündür (Toprak, 2015: 165).

Bu model için kısaca piyasa çözümü odaklı, devletin sorumluluklarını sınırlayan ve özel refah piyasalarını teşvik eden bir stratejiye sahip olduğu söylenebilir. Refah imkânlarından yalnızca sağlık hizmeti bu grubun içinde değerlendirilmemektedir. Sağlık hizmeti hariç olmak üzere diğer refah imkânlarından yararlanmanın muhtaçlık ölçütüyle mümkün olduğu görülmektedir (Özdemir, 2005: 241).

Piyanın kazançlarına müdahale etmeyen bu modelde, bireysel önlemlerin bir başka deyişle bireyin kendi imkânını kendi yarattığı bir çerçevede düşük ve düz oranlı yararlar sunulmaktadır. Yoksulluğun yüksek olduğu; sadece piyanın yetersiz kaldığı veya piyanın işleyişinden dolayı oluşabilecek aksaklıklarda devletin bir tampon görevi gördüğü model olarak özetlenebilir (Özdemir, 2005: 244).

2.2.1. Kanada

Kanada'nın aile yardımı uygulamalarının yardım odaklı modele örnek olduğu söylenebilir. Gelir testi uygulamalarına istinaden yardım boyutlu ödemeler yapılmaktadır. Bunlardan esas olan üç ödeme şöyledir: Kanada çocuk parası, mal ve hizmetler vergisi / uyumlulaştırılan satış vergisi programları (GST/HST), il ve bölge bazlı programlar (Government of Canada, 2018).

Tablo 7. Kanada Aile Yardımı Uygulamalarından Faydalanma Koşulları

PROGRAMLAR	Evli ve Çocuklu	Bekâr ve Çocuklu	Evli (Çocuk Yok)	Bekâr (Çocuk Yok) 19 yaş üstü
Kanada Çocuk Parası	Faydalanır	Faydalanır	Faydalanamaz	Faydalanamaz
GST & HST	Faydalanır	Faydalanır	Faydalanır	Faydalanır
İl ve Bölge Bazlı Programlar	Faydalanır	Faydalanır	Faydalanır	Faydalanır

Kaynak: Government of Canada, Child and Family Benefits, 2018

Tablo 7.'deki verilere göre, Kanada'da mal ve hizmetler vergisi / uyumlulaştırılan satış vergisi programlarından ve il ve bölge bazlı programlardan tüm vatandaşlar yararlanabilmektedir. Yalnızca Kanada çocuk parası uygulamasından ister çift ebeveynli ister tek ebeveynli olsun tüm çocuklu aileler faydalanırken, çocuksuz aileler bu programdan faydalanamamaktadır.

Kanada'da çocuk parası uygulaması 0 – 17 yaş arası çocuklu ailelerin faydalanabildiği bir programdır. 2017 yılı verilerine göre 0 – 6 yaş arası her çocuk için (aylık 533 Kanada Doları / yıllık 6.400 Kanada Doları) ödeme yapılmaktadır. 6 – 17 yaş arası her çocuk için ise (aylık 450 Kanada Doları / yıllık 5.400 Kanada Doları) ödeme yapılmaktadır. Ödeme miktarları gelir testi ile belirlenmekte olup; hane halkı gelirin yıllık 30.000 Kanada Doları altında olduğunun tespitinde, en üst düzeyden ödeme yapılır. Hane halkı yıllık geliri arttıkça, ödeme miktarı buna bağlı olarak düşmektedir. Ödemelerin finansman kaynağı ise gelir vergisi sistemidir (ISSA ve SSA, 2017: 95).

Kanada çocuk parası uygulamasından faydalanmada, ebeveynlerin gelirlerinde değişim olsun ya da olmasın her yıl müracaatı aranmaktadır. Ödemeler her yılın Temmuz

ayında başlar, gelecek yılın Haziran ayında 12. ödemenin yapılmasıyla sona erer. Gelir testine ilişkin ödeme miktarı hesaplaması bu arada yapılır (Government of Canada, 2018).

Bu ödemelerin yanı sıra, çocukların gelişimi ve bakımı için, devletin kurumlara yaptığı ödemeler mevcuttur. 18 yaşından küçük ve uzun süreli fiziksel, zihinsel ve ruhsal engelli çocuğu olan ailelere ödenek sağlanmaktadır. Bu durumda olan her çocuk için aileye yılda 2700 Kanada Doları ödeme yapılmaktadır (ISSA ve SSA, 2017: 95).

2018 yılı verilerine göre il ve bölge bazlı farklılık gösteren programlardan birkaçı aşağıda belirtilmiştir:

-Alberta İli: Bu il içerisinde istihdam vergisi kredisi ve çocuk yardımı program uygulamaları görülmektedir. İstihdam vergisi kredisi uygulamasından faydalanmak için kişi geliri için üst limit 2064 Dolar'dır. Aylık olarak, birinci çocuk için 65,25 Dolar, ikinci çocuk için 59,33 Dolar, üçüncü çocuk için 35,58 Dolar, dördüncü çocuk için 11,83 Dolar ödeme yapılmaktadır. Eyalet tarafından finanse edilen bu sistemde 18 yaşından küçük ve yıllık geliri 42.000 Dolar'ın altında olan ailelere çocuk parası uygulaması adı altında birinci çocuk için aylık 94 Dolar, daha fazla çocuklar için her çocuk başına aylık 47 Dolar ödeme yapılmaktadır.

-Yukon: Bu bölgede çocuk parası uygulaması mevcut olup, 18 yaşından küçük çocuklara sahip olan ve hane halkı geliri yıllık 35.000 Dolar'dan düşük olan ailelere her çocuk için aylık 68,33 Dolar ödeme yapılmaktadır.

-Nova Scotia İli: Bu ilde çocuk parası uygulaması mevcut olup, 18 yaşından küçük çocuğa sahip olan ve hane halkı geliri yıllık 18.000 Dolar – 26.000 Dolar olan ailelere, birinci çocuk için aylık 52,08 Dolar, ikinci çocuk için aylık 68,75 Dolar, daha fazla çocuk için her çocuğa aylık 75 Dolar ödeme yapılmaktadır.

-Nunavut: Bu bölgede 18 yaşından küçük her çocuk için aylık 27,50 Dolar miktarında aylık ödeme yapılmaktadır.

-Newfoundland ve Labrador: 18 yaşından küçük çocuğa sahip olan ve hane halkı geliri yıllık 17.397 Dolar'da az olan ailelere, birinci çocuk için aylık 33,16 Dolar, ikinci çocuk için aylık 35,16 Dolar, üçüncü çocuk için aylık 37,83 Dolar, daha fazla çocuk için her çocuğa aylık 40,50 Dolar ödeme yapılmaktadır (Government of Canada, 2018).

2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde Almanya, Fransa ve İtalya'ya benzer aile sigortası modellerinden bahsetmek mümkün değildir. Yardım Odaklı Model içerisinde

değerlendirilebilecek uygulamalara sahip Amerika Birleşik Devletleri'nde gelir testi yoluyla fayda sağlayan seksen civarında program mevcuttur (ISSA ve SSA, 2017: 241).

Amerika Birleşik Devletleri'nde aile yardımı uygulamaları ve politikalarının gelişmemesinin en büyük sebebi olarak ailelerin böyle bir sigorta koluna ihtiyaç duymaması gösterilmektedir. Çocuk bakımı ve yardım tamamen piyasa ile ailenin arasında halledilmesi gereken bir mesele olarak görülmekte, kamu kaynakları aile politikalarına önem vermemektedir (Lewin, 1995: 4).

Ülkede bir aile sigortası modelinden çok aile yardımı söz konusudur. Bu aile yardımının koşulu ise muhtaçlık/yoksulluk tespittir. Gelir testi yoluyla yoksul olduğu belirlenen ailelere, yardım programı uygulanmaktadır. Bu programlardaki ödemelerden kasıt bir nakdi yardımdan farklı olarak, vergi iadeleri ya da vergi indirimleridir. Nüfusun az bir kesimi bu yardımlardan faydalanmaktadır (Henneck, 2003: 8).

Çeşitli isimlerde ve dolaylı olarak ailenin refahı için uygulanan bir takım programlar mevcuttur. Bunlardan birkaçı şöyle özetlenebilir:

- Gıda desteği programı: Yoksul ailelerin gıdaya yönelik harcama yapmaları için satın alma gücünü arttırma amaçlı programdır. Yetersiz beslenmeyi bitirme amacı da taşımaktadır. Bu kapsamda var olan uygulamalardan bazılarına “kadınlar, reşit olmayanlar ve çocuklara yönelik tamamlayıcı gıda yardımı”, “okul kahvaltı ve öğle yemeği programı”, “çocuk ve yetişkin gıda yardımı” örnek verilebilir.

-İhtiyaç sahibi ailelere yönelik yardımlar: Muhtaçlık tespiti koşulu ile belirlenen ailelere yapılan yardımları kapsar. Burada amaç çocukların aile içerisinde kalarak dış dünyanın tehlikelerinden onları korumak, başka bir deyişle çocuk yoksulluğunu önlemeye çalışmaktır. Aynı zamanda bu durum suçla mücadele içinde etkili sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

-Düşük gelirli ailelere yönelik enerji yardımı programı: Federal boyutta finanse edilen bu programlar, ailelerin ısınma ihtiyacına yönelik harcamalarına katkı sağlama amacındadır. Uygulama 1981 yılında ilk kez uygulamaya başlanmış ve ailenin refahının sağlanması konusunda yardımcı bir programdır (Kantaş ve Öztürk, 2016: 16).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yerellik gösteren hususlardan biri ebeveyn izni uygulamasıdır. Ancak 1993 yılında çıkarılan Aile ve Sağlık İzni Yasası, federal düzeyde ebeveyn iznine ilişkin ilk yasal metindir. Bu yasa çalışanlardan hamile olanları, doğum yapanları ve sağlık problemleri bulunanları izin konusunda kapsama almıştır. 50 ve daha fazla çalışanın istihdam edildiği yerlerde bu gibi risk gruplarının 12 haftaya kadar ücretsiz izinli sayılacağını kabul etmiştir. İzin, doğum yoluyla gelen çocukları, evlat edinilen

çocukları, vesayeti altına alınan çocukları ve bakmakla yükümlü olunan çocukları kapsam dâhiline almaktadır. Fakat uygulamada daha küçük iş yerlerinin yanı sıra kapsam dâhilinde olan firmalardaki işverenlerin bu izni kullandırmaması sebebiyle, bu uygulamanın işlevsel olduğu öne sürülememektedir (Blau ve Ehrenberg, 1997: 12).

Ebeveyn izninin işlevsiz olmasının sebeplerinden biri, izin sürecinde ücret alınamaması başka bir deyişle ücretsiz izin kavramının var olmasıdır. Çalışanların işgücü piyasasından ayrı kaldığı bu dönemde hane halkı gelirindeki kaybı telafi edemeyeceklerine dair duydukları endişe, onları bu uygulamadan uzak tutmaktadır. Yerel bazda, bir nebze daha gelişmiş uygulamaların varlığından söz edilebilmektedir. Kaliforniya, Montana, New York, Minnesota bunlara örnek olarak gösterilebilecek uygulamalara sahiptir. Örneğin 2004 yılından bu yana Kaliforniya’da çocuk bakımı için altı haftalık ücretsiz izinde yarım maaş ödemesi yapılmaktadır. Minnesota’da ise eyalet, profesyonel olarak çocuk bakım yardımının %75’ine kadar olan kısmını karşılayabilmektedir. Montana da Minnesota’ya benzer bir program uygulamaktadır. New York’ta ise gebelik ve sonra dönemlerde ücret artışı yapılmasını öngören bir uygulama mevcuttur (Gornick ve Meyers, 2001: 4).

Amerika Birleşik Devletleri’nde çocuk ve aile yardımları tamamen gelir testine bağlı olarak uygulanmakta ve vergi sübvansiyonları olarak nitelendirilmektedir. Uygulamadan faydalanmada, gelir testinde, hane halkının gelirine, medeni hale ve çocuk sayısına bakılmaktadır. Bu verilere göre 2017 yılında çocuksuz bir aile için bekâr ise yıllık geliri 15.010 Dolar’ın altında, evli ise yıllık geliri 20.600 Dolar’ın altında olan bireylere/ailelere yıllık 510 Dolar’a kadar aile yardımı yapılabilir. Yine aynı yıl için en az üç çocuğu bulunan ailelerden tek ebeveynli olanların yıllık geliri 48.340 Dolar’ın altında, çift ebeveynli olanların yıllık geliri 53.930 Dolar’ın altında olanlara yıllık 6.318 Dolar’a kadar aile ve çocuk yardımı yapılabilir (ISSA ve SSA, 2017: 241).

2.3. Sosyal Demokrat Refah Modeli Ülkeleri

Sosyal demokrat model, Beveridge modeli ya da İskandinav modeli olarak da bilinmektedir. Temelinde evrensellik anlayışı bulunmakta olup, bu yolla karakterize edilir. Piyasa yönlendirmesi de bulunmaktadır fakat diğer modellere nazaran piyasa etkisi görece azdır. Eşitlik anlayışı bireyleri asgari düzeyde değil, azami standartlarda buluşturmaktır. Devletin sosyal bir hizmet devleti olduğu bu modelde refah hizmetleri devlet tarafından yürütülmektedir (Erdal, 2012: 94).

Sosyal demokrat refah modeli ya da modern refah modeli adıyla da anılır. Bu modelin en belirgin uygulayıcısı İsveç olduğundan İsveç modeli de denmektedir. İskandinav ülkeleri yani Norveç, Finlandiya, Danimarka ve Hollanda bu modeli uygulayan diğer ülkelerdir. Zaman içerisinde bu ülkelerin sayısının arttığı da görülmektedir.

Sosyal Dayanışma, sınıflar arası eşitlik ve evrensellik bu modele ilişkin temel kavramlardır. Devlet refah hizmetlerinin baş aktörüdür. Finansman kaynağı yüksek vergiler olup, çalışan sınıf için yüksek yararlar söz konusu olmaktadır. Eşitlik maksimum düzeyde sağlanmakta olup, ekonomik etkinlik ve sosyal anlamda eşitlik birbiriyle maksimum düzeyde örtüşmektedir (Özdemir, 2005: 248).

Tablo 4.'deki verilerden yola çıkarak, bu refah modelinin felsefi açıdan dayandığı ideolojik temel Sosyalizm ve Marksizm'dir. Marksist bakışla ekonomik etkinlikte eşitlik sağlanırken, Sosyalizmde sosyal hakların eşitliği ifade edilebilir. Kamu hizmetleri yoluyla refah hizmetlerine erişim sağlanabilirken, sosyal haklar evrensel niteliktedir. Yeniden dağıtım anlayışına sahip hak temeline dayanmaktadır. Kurumsallaşmış bir devletin varlığından söz etmek mümkündür. Piyasadan bağımsız olma konusunda diğer modellerden oldukça yüksek dekomodifikasyona sahiptir.

Kurumsal yeniden dağıtıcı denen bu modelin en belirgin özelliği tam istihdam hedefleyerek, sosyal hakları da en üst düzeyde gerçekleştirmesidir. Piyasanın sınırlandırılması temel karakterinden olup, refah hizmetlerinden yarar sağlama kazanca bağlıdır. Bu basamaklandırma işlemi evrensel sigorta sistemi ve evrensel destek sağlama yoluyla aynı anlama gelmektedir (Özdemir, 2005: 248).

Güçlü müdahaleci refah devletler olarak nitelendirilen bu modelde devlet, refah hizmetlerini doğrudan sağlayan, güçlü, kurumsallaşmış bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Toprak, 2015: 161).

Bu modelde devlet yoğun sosyal haklar sağlamakla birlikte özel refah sistemleri yani piyasa marjinal olarak kabul edilmektedir. Hakların korporatist olmadığı ve evrensel olduğu bu sistemde statü önemsiz kabul edilmektedir. Eşitlik vurgusu her alanda geçerlidir. Bu açıdan Kıta Avrupası ile zıt görüşlere sahiptir (Erdal, 2012: 90).

İstihdam düzeyi yüksek olduğu gibi tam istihdam politikaları geçerlidir. İstihdamın özel sektörde değil, kamu sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Bu nedenle tam istihdam sağlayıcı refah modeli ya da istihdam genişletici refah modeli de denilmektedir (Özdemir, 2005: 48).

Evrensel eşitlik ilkesi sınıflar arası farklılıklardan çatışma değil destek çıkararak etkilendir. Açıklamak gerekirse, eğer diğer sosyal statüye sahip ve farklı sınıfların sosyal haklar açısından cömert bir yararlanma durumu mevcutsa, işçi sınıfı da bu haklardan yararlanabilir. Bir nevi mavi yakalılar, beyaz yakalıların haklarını elde edebilirler (Erdal, 2012: 90).

Piyasa desteklenmediği gibi bu modelde devlet ulusal dayanışma ilkesiyle hareket eder. Yüksek vergilerle finanse edilen bu sistemde, sabit oranlı ve eşit yardımlar ilkesi gözetilir. Sistemin en büyük savunucusu ise İngiliz Lord Beveridge olup savaş döneminde bir rapor haline getirmiştir (Erdal, 2012: 94).

Beveridge raporunda belirlenen bu ilkeler yoksulluğun yalnızca çalışma ile giderilmediğini, kapsamlı ve tutarlı bir sistematığı bulunan büyük bir sosyal güvenlik sistemi şemsiyesi ile yoksullukla mücadele edilebileceğini savunmaktadır. Bu sebeple sosyal güvenlik uygulamalarının sadece çalışanlara uygulanmadığı, tüm bireyleri kapsadığı bu sistem halk sigortası adıyla da anılmaktadır (Erdoğan, 2018: 27).

Halk sigortası olarak anılan bu modelin, işçi sigortası olarak da adlandırılan muhafazakâr refah modelinden, faydalananlar açısından farklılığı isimler açısından da açıkça görülmektedir. Modelin yalnızca çalışanları kapsamayıp, bölge sınırları içerisindeki tüm bireyleri kapsaması da liberal refah modelinden faydalananlar açısından farklılığa sahip olduğu da tespit edilebilmektedir.

2.3.1. İsveç

İsveç, aile sigortası konusunda evrensel modele örnek gösterilecek uygulamalara sahiptir. Aile sigortasından faydalanmanın en önemli koşulu İsveç'te ikamet ediyor olmaktır. İkamet şartı yalnızca ebeveyn için değil, çocuk için de geçerlidir. Başka bir deyişle, İsveç dışında ikamet eden çocuklar için sistem fayda sağlamamaktadır (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

İsveç aile yardımlarının tarihi, aile yardımı uygulamalarının ilk ortaya çıkışıyla yakın bir tarihe sahiptir. Uygulamaya ilişkin ilk yasa 1947 yılında çocuk yardımıyla ilgili olarak ortaya çıkmıştır. 1963 yılında bakım avansı uygulaması, bu kanunu takip etmiştir. Günümüze yakın olarak ise 1993 yılında çıkan yasa ile konut yardımı, 1996 yılında çıkan yasa ile de bakım yardımı yasal olarak düzenlenmiştir. İsveç'te ikamet eden tüm bireyleri kapsayan bu uygulamaların finansman kaynağı devlettir (ISSA ve SSA, 2018: 355).

İsveç'in aile yardımı uygulamalarından en belirginini çocuk yardımudur. Çocuk yardımı, ikamet şartına sahip aileler için gelir düzeyine bakılmaksızın ebeveynlere

yapılan ödemelerdir. Her çocuk için ödenen miktar ebeveynler arasında paylaştırılarak ödenir. Eğer tek ebeveyn var ise, ödeme toplam olarak o ebeveyne yapılır. Ödeme 16 yaşına kadar olan tüm çocukları kapsamaktadır. Doğum yoluyla sahip olunan çocuklar için doğumun ertesi ayından itibaren, evlat edinilen çocuklar için ise evlat edindikten bir ay sonra ödeme başlar ve her ayın 20. günü ödeme yapılır. 2018 Mart ayı itibariyle her çocuk için aylık 1.250 İsveç Kronu ödeme yapılmaktadır (European Commission, 2018: 7). Bu miktara ek olarak, ikinci çocuk için aylık 150 İsveç Kronu, üçüncü çocuk için aylık 730 İsveç Kronu, dördüncü çocuk için aylık 1.740 İsveç Kronu, beşinci çocuk için aylık 2.990 İsveç Kronu, altıncı ve daha fazla çocuk için aylık 4.240 İsveç Kronu ödeme yapılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 355).

İsveç'te çocuklara ödenen yardım, çocuğun eğitiminin devam etmesi halinde, 20 yaşına kadar uzatılabilmektedir. Genişletilmiş çocuk yardımı adı verilen bu uygulamada 16 – 20 yaş arasındaki çocukların lise eğitimine ya da zorunlu eğitime devam etmesi halinde ödenmektedir. Bu yardımdan faydalanabilmek için çocuğun ebeveynleriyle beraber yaşaması ve evli olmaması gerekmektedir. Genişletilmiş çocuk yardımının ilk ödemesi Eylül ayında başlar ve çocuğun 20 yaşını doldurduğu Haziran ayında sona erer (European Commission, 2018: 7).

İsveç'te çocuk yardımı uygulamasına benzer bir bakım desteği uygulaması da mevcuttur. Bakım desteği tek bir ebeveyn ile yaşayan çocuklar için yapılan ödemelerdir (European Commission, 2018: 5). Çocuk öğrenci ise 20, değil ise 18 yaşına kadar bu uygulamadan faydalanılabilir. Ödemeler 15 yaşın altındaki çocuklar için 2018 yılında aylık 1.573 İsveç Kronu olup, 15 yaşından büyük çocuklar için aylık 1.723 İsveç Kronu'dur. Bakım desteği 2021 yılına kadar devam edecek olup, kademeli olarak azalarak 2021 yılında sona erecek geçici bir uygulamadır (ISSA ve SSA, 2018: 355).

İsveç'te evlat edinmelerde hükümetin bir defaya mahsus toplu bir yardım yaptığı görülmektedir. Evlat edinme yardımı adı verilen bu uygulama için İsveç vatandaşı olmayan yabancı uyruklu bir çocuğun evlat edinilmesinde çocuğun 10 yaşından küçük olması gerekmektedir (ISSA ve SSA, 2018: 355). Yetkili bir ajans aracılığıyla yapılacak olan evlat edinmede, evlat edinen tek bir ebeveyn olsa da ödeme o ebeveyne yapılabilir. 2018 yılı için yapılan ödeme miktarı çocuk başına 75.000 İsveç Kronu'dur (European Commission, 2018: 8).

Hasta bir çocuğu bulunan ailede ebeveynler bakım için çalışma hayatının dışında kalıyor ise geçici bir bakım parası ödenmektedir (European Commission, 2018: 8). Çocuk bakım ödeneği, hasta ya da engelli olan çocuğun bakımından kaynaklı gelir

kayıplarını telafi etmek için yapılmış bir uygulamadır. Bu ödenek %25, %50, %75 ve %100 oranlarında ödenmektedir. 2018 itibarıyla ödeme miktarı çocuk başına ayda 2.616 İsveç Kronu – 9.479 İsveç Kronu arasındadır (ISSA ve SSA, 2018: 355).

Ailelerin barınma için var olan masraflarını sübvansede bilme amaçlı düşük gelirli ailelere yapılan ödemeler bulunmaktadır. 18 – 29 yaş arası gençlerin bulunduğu ailelere ödeme yapılmaktadır. Ödemenin miktarı hane halkı geliri ile konutun yapısına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (ISSA ve SSA, 2018: 355).

İsveç'te analık sigortası kapsamında çalışan kadınların, çalıştıkları işler, ağır/tehlikeli iş kapsamında bulunuyorsa, işveren hamilelik sırasında işçinin görev yerini değiştirmekle mükelleftir. Eğer işveren bunu gerçekleştiremiyorsa, hamilelik esnasında kadın işçiye hamilelik yardımı ödenir ve tehlikeli işte çalışması önlenir. Doğum sonrasında ise, ebeveynlerin paylaşması şartıyla 16 aya kadar çocuk bakımı için ücretli izin uygulaması bulunmaktadır. Ödeme gelirin %80'i kadardır (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

2.3.2. Avusturya

Model olarak Almanya ile aralarında yüksek benzerlik bulunan Avusturya, uygulamalar açısından farklılık yaratan yardımlara sahiptir. Aile Yardımları Dengeleme Fonu üzerinden finanse edilen yardımları şu şekilde sıralayabilmek mümkündür: aile yardımları, çocuk bakım yardımı, tek gelirli ailelere yapılan yardımlar, tek ebeveynli aileler için yapılan yardımlar, çok çocuklu aileler için yapılan yardımlar ile zamlar ve okula başlama yardımı (Albayrak, 2014: 55).

Aile ödenekleri konusunda evrensel sistemin benimsendiği Avusturya'da, aile yardımlarının düzenlendiği ilk kanun 1948 yılında çıkarılmıştır. 1967 yılında çıkarılan kanun ile aile yardımına ilişkin düzenlemeler; 2001 yılında çıkarılan kanun ile çocuk bakımına ilişkin düzenlemeler mevcut uygulamaların oluşturulmasında önemli rol oynamışlardır. Günümüzde Avusturya'da aile ödenekleri uygulamalarından Avusturya vatandaşlarının tamamı ile Avusturya vatandaşı olmayanlardan en az bir çocuğu olanlar faydalanabilmektedirler. Aile Yardımları Dengeleme Fonu'nun finansman kaynağı olarak işveren ve devlet gösterilmektedir. Devlet, gelir vergilerinin büyük bir kısmını bu fona ayırırken, işverenler ise işçilerin maaşlarının yaklaşık % 4'ü kadar tutarı bu fona aktarmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 49).

Avusturya'da en temel aile yardımı uygulaması Almanya'da çocuk parası adıyla bilinen aile yardımı uygulamasıdır. 18 yaşına kadar olan çocukları bulunan ailelere

yapılan bu yardımlar çocuğun öğrenci olması veya engelli olması durumunda 24 yaşına kadar yapılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 49). Aile yardımı ebeveynlerin mesleklerine ya da gelir düzeylerine bakılmaksızın çocuğu olan tüm Avusturya vatandaşlarına yapılmaktadır. İsveç'te olduğu gibi Avusturya'da da çocuğun aileyle birlikte yaşama şartı, başka bir deyişle ikamet koşulu aranmaktadır. İstisnai olarak, ayrı yaşayan çocuğun giderlerinin büyük bir kısmı ebeveynleri tarafından karşılanıyorsa bu durumda aile yardımı ödenmeye devam etmektedir (Albayrak, 2014: 56). 2018 yılında Avusturya'daki aile yardımı 0-2 yaş arası çocuk için ayda 114 Euro, 3-9 yaş arası çocuk için ayda 121,90 Euro, 10-18 yaş arası çocuk için 141,50 Euro, 18-19 yaş arası çocuk için 165,10 Euro olarak gerçekleştirilmektedir. Çocuk sayısına göre bu miktarlara ek ödeme yapılmaktadır. 2018 yılında iki çocuğa sahip ailelere yapılan yardım çocuk başına 7,10 Euro, üç çocuğa sahip ailelere yapılan yardım çocuk başına 17,40 Euro, dört çocuğa sahip ailelere yapılan yardım çocuk başına 26,50 Euro, beş çocuğa sahip ailelere yapılan yardım çocuk başına 32 Euro, altı çocuğa sahip ailelere yapılan yardım çocuk başına 35,70 Euro, yedi çocuğa sahip ailelere yapılan yardım çocuk başına 52 Euro artış göstermektedir (ISSA ve SSA, 2018: 49). Yapılan bu ek ödeme çok çocuklu ailelere ek aile yardımı olarak nitelendirilmektedir (Albayrak, 2014: 64).

Çok çocuklu ailelerin aile yardımı alanları, eğer üç ve daha fazla çocuğa sahipse çok çocuklu ailelere ek aile zammı adı verilen ödenekten faydalanabilmektedirler (Albayrak, 2014: 65). Yıllık hane halkı gelirinin en fazla 55.000 Euro olması koşuluyla çocuk başına 20 Euro ek ödeme yapılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 49).

Avusturya'daki aile ödenekleri uygulamalarından biri olan çocuk bakımı yardımı iki başlıkta incelenebilmektedir. İlki sabit miktar bakım yardımı ikincisi ise gelir ilişkili bakım yardımudur. Gelir ilişkili bakım yardımı tek ebeveyn için 12 ay ödenirken, iki ebeveynin bu ödenekten faydalanması halinde süre 2 ay daha uzatılabilmektedir. Faydalanmak için de doğum öncesi ebeveynlerin en az 6 ay süreyle sigortalı olması şartı vardır. Sabit miktar bakım yardımında ise süre olarak gelir ilişkili ile benzerlik bulunmakla birlikte seçeneklerinden yalnızca bir tanesi budur. Bunun haricinde 15, 20, 30 aylık sürelerde ödeme talep edilebilmektedir. Her iki ebeveynin başvurusu halinde bu süreler beşte bir oranda artmaktadır. Ayrıca bu sistemden faydalanmak için herhangi çalışma/sigortalı olma koşulu bulunmamaktadır (Albayrak, 2014: 61). 2018 yılı için ödemeler günlük 14,53 Euro – 33,88 Euro arasında değişmektedir. Günlük miktar seçilen sistemin süresiyle alakalı olup, süre arttıkça günlük miktar düşüş göstermektedir. İkiz

yahut daha fazla sayıda çocuk doğumunda ödenek % 50 oranında artmaktadır. Yıllık gelir miktarı ise 16.200 Euro'yu aşmamaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 49).

Avusturya'da eğitimin desteklenmesi adına 15 yaşına kadar öğrenimine devam her çocuğa her yılın Eylül ayında okula başlama yardımı yapılmaktadır. Ödeme aile yardımına ek olarak yapılmaktadır (Albayrak, 2014: 65).

Avusturya'da hamile olan kadınlar doğuma 8 – 12 hafta kala çalışmalarına müsaade edilmemektedir. Bu süre içerisinde stres ya da yorgunluk kaynaklı bebeğe zarar gelebilir düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu süre içerisinde gelir kayıplarını önleme amaçlı ebeveyne ödeme yapılmaktadır. Kendi hesabına çalışan kadınlar için ödeme miktarı 20018 yılı için günlük 53,96 Euro olup, sigortalı kadınlar için günlük 9,12 Euro tutarındadır (European Commission, 2018: 10).

2.4. Sınıflandırılmayan Ülkeler

Sınıflandırılmayan ülkelerden kasıt, önceden herhangi modelin özelliklerini gösterirken sonraları bir diğer modelin özelliklerini gösterir uygulamaları bulunan ya da sayılan üç modele dair uygulamaları farklılık gösteren ülkelerdir. Bu kısımda İngiltere ve İsviçre'nin aile ödenekleri uygulamaları ele alınacaktır.

Tablo 8. İsviçre ve İngiltere Sigorta Kolları Modelleri

ÖDENEKLER	İSVİÇRE	İNGİLTERE
Yaşlılık ve Engellilik Ödenekleri	- Sosyal Sigorta - Mesleki Emeklilik	- Sosyal Sigorta - Sosyal Yardım
Hastalık ve Analık Ödenekleri	- Sosyal Sigorta - İşveren Yükümlülüğü	- Evrensel Model - Sosyal Sigorta - Sosyal Yardım
İş Kazası Ödenekleri	- Sosyal Sigorta - Zorunlu Özel Sigorta	- Sosyal Sigorta - Sosyal Yardım
İşsizlik Ödenekleri	- Kamu yükleniciliği ya da özel yüklenicilik aracılığıyla sosyal sigorta	- Sosyal Sigorta - Sosyal Yardım

Kaynak: ISSA ve SSA, Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2018

2.4.1. İsviçre

İsviçre'de aile yardımları evrensel bir anlayıştan ziyade son derece sınırlı yardımlara işaret etmektedir. Bundan sebeple aile yardımlarının yetersiz ve az olduğu dile

getirilmektedir. Federal bir anlayışla düzenlenen aile sigortası, kantonlara göre de küçük farklılıklar barındırmaktadır (Albayrak, 2014: 66).

26 farklı kanton kanunlarında düzenlenen İsviçre aile sigortası, tarım işçilerine yönelik hükümler barındıran 1952 yılında çıkarılan, sosyal sigortaya ilişkin hükümler barındıran 2000 yılında çıkarılan ve aile yardımına ilişkin hükümler içeren 2006 yılında çıkarılan kanun ile günümüzdeki halini almıştır (ISSA ve SSA, 2018: 363).

Mevcut uygulamaları düzenleyen kurum Federal Sosyal Sigortalar Dairesi olup, Federal Aile Yardımları Kanunu'na aile yardımları mevcut uygulamaları vücut bulmaktadır (Albayrak, 2014: 66).

İsviçre aile sigortası, model olarak sosyal sigorta modeline tabiidir. Başka bir deyişle çalışmaya dayalı modele dair özellikler göstermektedir. Federal uygulamalar ve kanton uygulamaları olmak üzere iki başlıkta toplanabilen yardımların yoksulluk ile bağlantılı olduğu söylenebilmektedir. Federal uygulamalar, tarım çalışanlarını ve kendi hesabına çalışan çiftçileri kapsamaktayken, kanton uygulamaları işsizleri, kendi hesabına çalışanları ve tarım dışı çalışanları kapsamaktadır. Finansman kaynağı olarak çoklu bir katılım görülmektedir. Yalnızca çalışanlar katkı sağlamamaktadır. Ancak istisnai olarak Valais Kantonu'nda çalışanlar gelirinin binde üçü kadar sisteme katkı sağlamaktadırlar. Kendi hesabına çalışanlar federal uygulamalar için kantonlara bağlı olarak gelirinin binde üçü ile yaklaşık yüzde üçü arasında katkı sağlamaktadırlar. İşverenler ise yine kantona bağlı olarak çalışan ücretlerinin binde biri ile yaklaşık yüzde üçü arasında, tarım çalışanlarının işverenleri ise çalışan ücretinin yüzde iki oranında federal sisteme katkı sağlamaktadır. Devlet katkısında kanton yönetimleri ve federal yönetim olmak üzere ikili yapı mevcuttur. Katkı oranı federal hükümet için % 66,7, kanton hükümetleri için % 33,3 olarak paylaşılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 363).

Aile yardımı uygulamaları hamilelikle birlikte başlamaktadır. Sağlık sigortası haricinde analık yardımı olarak hamilelik öncesi son 5 ay çalışmış, doğum zamanı sigortalı olan kadınlara günlük ücretinin %80'ine kadar olan tutar doğum sonrası 14 haftaya kadar ödenmektedir. Bu miktar 2018 yılı itibariyle günlük olarak en fazla 196 İsviçre Frangıdır. Ödeme, doğum ile doğum sonrası 98. güne kadar devam etmektedir. Asgari düzeydeki bu uygulama kantonlara göre daha fazla yarar sağlayan uygulamalarla desteklenebilmektedir. Ödenek başvuru karşılığında verilmekle birlikte annenin işe geri dönmesi ya da ölmesiyle sona ermektedir (European Commision, 2018: 8).

Tablo 9. İsviçre Aile Yardımları

Yardım Uygulaması	Kapsama Dâhil Olanlar	Ödeme Miktarı
Çocuk Yardımı	16 yaşından küçük çocuğu olanlar ya da 20 yaşından küçük çalışmayan çocuğu olanlar.	Asgari düzey ayda 200 İsviçre Frangı olup kantonlara göre daha da arttırılabilmektedir.
Doğum Yardımı	9 kantonda doğum yapanlar ile 8 kantonda evlat edinenler.	Bir seferlik, kantonlara göre 850 İsviçre Frangı - 2000 İsviçre Frangı arası.
Mesleki Eğitim Yardımı	25 yaş altındaki öğrenciler ve meslek öğrenenler kapsam içindedir.	Asgari düzey ayda 200 İsviçre Frangı olup, kantonlara göre daha da arttırılabilmektedir.
Hane Halkı Yardımı	Evli olan tarım işçilerine ödeme yapılmaktadır.	Aylık her evli çiftte 100 İsviçre Frangı ödenmektedir.

Kaynak: ISSA ve SSA, Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2018

Doğum yardımı; Luzern, Uri, Schwyz, Freiburg, Waadt, Wallis, Neuenburg, Cenevre ve Jura Kantonlarında ödenmektedir. Doğum yardımı kapsamında doğum yoluyla edinilen çocuklar için ebeveyne ödenen bir seferlik miktar, evlat edinmelerde geçerli olup; yalnızca Schwyz Kantonu'nda bu uygulama bulunmamaktadır (Albayrak, 2014: 67).

2.4.1. İngiltere

İngiltere'deki aile ödenekleri uygulamalarından bahsedilen bu kısımda, İngiltere'nin yanı sıra Birleşik Krallık olarak adlandırılan ülkelerden de bahsedilecektir.

İngiltere’de aile ödeneklerinin başlangıcı İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar uzanmaktadır. Çocuk parasına dair hükümler bulunan 1945 yılında çıkarılan kanun ile 1987 yılında çıkarılan aile kredisine ilişkin hükümleri bulunan kanun bu sistemin temelini oluşturmaktadır. 1992 yılında düzenlenen mevzuatlar ile çocuk vergi kredisine ilişkin hükümler barındıran 2002 yılında çıkarılan kanun ile aile ödenekleri mevcut halini almıştır (ISSA ve SSA, 2018: 363).

Model olarak İngiltere evrensel çocuk parası ve evrensel vergi kredileri sistemine sahip olsa da 2022’ye kadar kademeli olarak evrensel kredi sistemine geçmeyi planlamaktadır. Çocuk parası ve çocuk vergi kredisi en az bir çocuğu olan İngiltere vatandaşları için uygulanmaktadır. Vergi kredisi düşük gelirli çalışanlar için geçerlidir. Birleşik Krallık içerisinde ikamet edenler gelir desteğinden faydalanabilirken, Birleşik Krallık vatandaşları evrensel krediden faydalanabilmektedirler. Sistemin tüm finansman kaynağı devletin kendisidir (ISSA ve SSA, 2018: 364).

İngiltere’de anne, doğuma 11 hafta kala 52 haftalık ücretsiz izne sahip olmaktadır. Bu zorunlu bir izin olmamakla birlikte doğum sonrası en az 2 hafta izin kullanımı zorunludur. Bu süre içerisinde gelir kaybı yaşayan aile için gelirin % 90’ına kadar telafi edici nitelikte bir ödeme yapılmaktadır. Buna annelik ücreti denilmektedir. Annelik ücreti 39 haftaya kadar ödenmektedir. İlk 6 hafta gelirin %90’ı oranında ödeme yapılırken, geriye kalan 33 hafta boyunca ödenecek tutar 2018 yılı itibariyle haftalık 148,68 Pound ile sınırlıdır. Ödemeler ücretsiz annelik izninin başladığı tarih itibariyle başvuru esasına dayalı olarak başlamaktadır. Baba ise yalnızca doğum sonrası 2 hafta ücretli izin alabilmektedir. Belirtilen izin süreleri ve telafi edici ödemeler, evlat edinme yoluyla çocuk sahibi olmada da geçerli olmaktadır. Evlat edinilen çocuğun 18 yaşın altında olması gerekmektedir. Evlat edinmede ise ebeveynlerin en az 21 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Ödemeler evlat edinilme tarihi başka bir deyişle evlat edinilenin aileyle yaşamaya başladığı tarih itibariyle başlamaktadır. Ayrıca belediye kanalıyla evlat edinildiğinde, yerel yönetimlerce ek ödemeler yapılabilmektedir (Government Digital Service, 2018).

İngiltere çocuk parası uygulaması aile ödeneklerinde evrensel modele dâhil olan özelliklere sahiptir. Ailenin çocuk parası alabilmesi için çocuğun 16 yaşından küçük olması gerekmektedir. Yarı zamanlı olarak çalışan ve öğrenciliği devam eden bir çocuğa sahipse, çocuk 18 yaşına gelene kadar; haftada 24 saati geçmeyen bir işte çalışıyor ve öğrenciliği devam eden bir çocuğa sahipse, çocuk 20 yaşına gelene kadar aile çocuk parası alabilmektedir. Çoğu ülkede olduğu gibi ödeneğe hak kazanmak için çocuğun

ailenin yanında ikamet etmesi şartı aranmaktadır. 2017 yılının Nisan ayı itibariyle çocuk başına haftalık olarak 20,70 Sterlin çocuk parası ödemesi yapılmaktadır. Fazladan her çocuk için haftalık olarak 13,70 Sterlin ek ödeme yapılmaktadır. Ancak hane halkı geliri kapsamında herhangi bireyin yıllık kazancı 50.000 Sterlini aştığında, ödeneğin bir kısmı ya da tamamı ancak vergi ile geri kazanılabilmektedir (ISSA ve SSA, 2018: 385). 2018 yılı itibariyle oranları geçerli olan çocuk parasının yanı sıra korucu aile olarak bir çocuğa bakılması durumunda haftalık olarak aileye 17,60 Pound ödeme yapılmaktadır (Government Digital Service, 2018).

İngiltere’de gelir testine bağlı olarak gelir desteği uygulaması mevcuttur. Muhtaçlık koşuluna bağlı olarak belirlenen oranlarda gelire telafi edici ek ödemeler yapılmaktadır. Bu ödemelerden faydalanabilme koşulları şu şekilde sıralanabilir: hamilelik, 5 yaşın altındaki çocuğun bakımı sebebiyle ya da engellilik/hastalık sebebiyle istihdam dışı kalma ve 16 yaşın altında olmak. Bunların haricinde, ödemeler evrensel kredi sistemine dönüştürülmeye çalışılmaktadır (ISSA ve SSA, 2018: 363).

Tablo 10. İngiltere Aile Yardımları (Krediler)

KREDİLER	Çocuk Vergi Kredisi	Çalışma Kredisi
Faydalanma Şartları	Çocuk parası şartları ile aynı.	Haftada 16 saatten az çalışanlar için.
Gelir Testi (Yıllık/Azami)	Tek Çocuklu: 26.200 Pound İki Çocuklu: 32.900 Pound	Haftalık çalışma saatine göre değişmektedir.
Ödeme Miktarı (Yıllık)	Çocuk sayısı ve yıllık gelire bağlı olarak değişim gösterir.	Tek Çocuklu: 6.240 Pound İki Çocuklu: 10.080 Pound Üç Çocuklu: 12.865

Kaynak: ISSA ve SSA, Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2018

Farklı refah devletlerindeki uygulamaların incelemesinin ardından, Türkiye’deki uygulamaların incelenmesi gerekli olup, planlanan model için bu uygulamalar ile planlanan modelden faydalanacakların görüşlerinin alınması modeli destekleyecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE AİLE YARDIMI UYGULAMALARI VE ARTAN İHTİYAÇ DOĞRULTUSUNDA BİR MODEL ÖNERİSİ

Çalışmanın bu bölümü üç ana başlık altında açıklanmış olup, Türkiye için aile sigortası temelinde incelemeler yapılmıştır. İlk kısımda Türkiye’de aile ödeneklerinin tarihsel temeline değinilmiş olup, ülkede var olan aile yardımı uygulamaları altı başlıkta incelenmiştir. İkinci kısımda, Türkiye için oluşturulmaya çalışılacak olan aile sigortası modeli için, aile yardımlarından faydalanan bireylerle yapılan alan araştırmasına değinilmiş, sonuçları tartışılmıştır. Üçüncü kısımda ise Türkiye için uygulanabilecek aile yardımı uygulamaları ve örnek bir model oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.1. Türkiye Aile Yardımı Uygulamaları

Dünya ülkelerinde 1926 yılında görülmeye başlanan aile sigortası uygulamaları (Şentürk, 2016: 105), bir sigorta kolu olarak günümüzde Türkiye’de bulunmamaktadır (ISSA ve SSA, 2018). Ancak geçmişten günümüze kadar ve hala günümüzde de devam eden bir takım aile yardımı uygulamalarının olduğu görülmektedir.

Bilindiği üzere modern anlamda bir sosyal güvenlik anlayışından söz edilebilmesi için bir işçi sınıfının varlığının olması gerekmektedir. Dünya üzerinde işçi sınıfı Sanayi Devrimi ile meydana gelmiştir. Avrupa ülkeleri Sanayi Devrimi ile sanayileşme sürecine adım atarken Osmanlı İmparatorluğu’nda bu dönem yaşanmadığından işçi sınıfı oluşmamış olup dolayısıyla modern anlamda bir sosyal güvenlik sisteminin varlığından söz edilememektedir. Bu sebeple sosyal yardımlar meslek sandıkları, aile içi yardımlaşmalar ve din kaynaklı yardımlar ile sınırlı kalmıştır (Güvercin, 2004: 91).

Türkiye sosyal güvenlik modeli açısından tanımlamaya çalışıldığında tek bir model ile tam anlamıyla açıklanamamaktadır. Muhafazakâr Refah Devleti Modeli olarak da bilinen Bismarck Modeli, Türkiye için büyük ölçüde açıklayıcı olmaktadır. Ancak bunun yanı sıra Güney Avrupa Modeli, başka bir deyişle Akdeniz Modeline uygun uygulamalara sahiptir. Prime dayalı katkı sisteminin varlığı Bismarck Modeli için uygun olduğunu gösterirken, kayıt dışı ekonominin fazlalığı nedeniyle sisteme dâhil olamayanların varlığı Güney Avrupa Modeli ile örtüşmektedir (Social Security Institution, 2016).

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren varlığını göstermeye başlamış olup, Osmanlı’dan bu yana aktarılan modern anlamda bir sistem bulunamamaktadır (Makal, 1999: 35). Sosyal güvenliğe dair ilk adım 1921 yılında

atılmış, Zonguldak – Ereğli kömür havzasında çalışan maden işçilerini kapsama almıştır. Bir “Amele Birliği”nin kurulmasını öngörülmüş olup 1936 yılında çıkarılan iş kanunu ile bu uygulama yasal zemine kavuşmuştur. Ancak uygulama 1946 yılında vücut bulmuş ve sigorta kollarından söz edilmeye başlanmıştır. Bu yıldan itibaren çalışma mevzuatı açısından altın çağı yaşanmış ve çalışma yaşamına ilişkin birçok kanun çıkarılmıştır (Gökbayrak, 2010: 144).

1964 yılında çıkarılan bir kanun ile kurumsallaşma boyutuna geçilmiş ve Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) kurulmuştur. Sonrasında devlet memurları içim Emekli Sandığı, kendi hesabına çalışanlar için ise Bağ-Kur kurularak, üç kurum ile sosyal güvenlik uygulamaları şekillenmeye başlamıştır. 2006 yılında ise Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) adı altında tek kuruma indirilmiş ve bu kurum Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerine devam etmektedir (Gökbayrak, 2010: 145).

Aile yardımlarının ilk izleri başka sigorta kollarında 1921 yılında görülmeye başlamıştır. 151 sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun’un çıkarılmasıyla birlikte, Zonguldak – Ereğli Havzasındaki kömür madeni işçilerinin aileleri için, işçilerin hastalık ile iş kazası geçirmeleri halinde ve ölmeleri durumunda tazminci bir yaklaşımla yardım yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur (Gökbayrak, 2008: 20).

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkındaki Sözleşme’de bulunan hükümlerin bir kısmı 1971 yılında Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 40. maddesinde çocukların yaşamlarını idame ettirebilmesi için mevzuatla belirlenen bir yardım sisteminin gerekliliği ve 42. maddesinde ev idaresi ve çocukların temel/sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında periyodik bir ödemenin varlığının gerekliliği hükümleri bulunmakla birlikte, ortaya çıkan sigorta kollarından yalnızca aile sigortası Türkiye’nin onaylamadığı hükümler arasında kalmıştır (Atatanır 2011: 150). Yine aynı sözleşmenin 9. ve 48. maddesinde bulunan hükümler çerçevesinde, bu hükümlerden yararlanmak adına Türkiye 1974 yılında bahsi geçen hükümleri de kabul etmiş; önceden kabul ettiği analık yardımlarına ilişkin hükümlerle 1999 yılında kabul ettiği işsizlik sigortası hükümleri, sözleşmede güncel olarak aile sigortasını resmi olarak benimsemediğini göstermiştir. Ancak aile yardımı kapsamında Türkiye’de birtakım uygulamalar mevcuttur (Şentürk, 2016: 108).

Aile yardımlarından bahsetmeden evvel analık sigortası kapsamındaki analık hâline değinilecek olursa 5510 sayılı kanunun 4-a ve 4-b maddeleri doğrultusunda,

doğum sonrası ilk sekiz hafta kadın açısından analık hâli olarak kabul edilmekte ve bu süre içerisinde kadına geçici iş göremezlik ödeneği ve emzirme ödeneği temin edilmektedir. Geçici iş göremezlik ödeneğine hak kazanmak için belirtilen süre içerisinde çalışılmadığına dair elektronik ortamda sigortalı bireyin başvurusu gereklidir. Emzirme ödeneğinden faydalanabilmek içinse canlı doğum şartıyla beraber, sigortalı kadının bir yıl içerisinde en az 120 gün sigortalı olması gerekmektedir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2019).

Türkiye’de aile yardımı uygulamalarından istisnai ve ödeme miktarları bakımından en yükseği olan uygulama koruyucu aile uygulamasıdır. Çocukların aileleri yanındayken bir takım sebepler sonucu bakımlarının aksaması sonucunda, çocuğun bakımını üstlenen aileler koruyucu aile olarak tanımlanmakta, koruyucu aile ödemeleri ise bu kapsamdaki ailelere verilen ödeneği tanımlamaktadır. Koruyucu aile olabilmek için 25 – 65 yaş aralığında bulunma, Türkiye’de sürekli ikamet ediyor olma ve vatandaşı olma, en az ilkokul mezunu olma şartlarıyla başvuru esası gerekmektedir. Başvurular e-devlet üzerinden yapılabildiği gibi illerde bulunan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine doğrudan müracaat ile de yapılabilmektedir. Bir aile en fazla 3 çocuk için koruyucu aile olabilmektedir, ancak koruma kapsamına alınan çocukların kardeş olması şartıyla bu sayı arttırılabilmektedir. Koruyucu aileler için yapılan ödemenin belirlenmesinde 10270 göstergesiyle memur aylık katsayısının çarpımı sonucu çıkan tutarın belirli oranlarda ödenmesi esası gözetilmektedir. 0 – 3 yaş grubuna % 50, 4 – 5 yaş grubuna % 75, 6 – 14 yaş grubuna % 80, 15 – 18 yaş grubuna % 85, ve yükseköğrenimine devam eden 19 yaş üstü için % 90 oranlarında aylık bakım ücreti ve harçlık ödemeleri yapılmaktadır. Aylık göstergeler, ilköğretim birinci sınıf ile dördüncü sınıf arası öğrenciler için 600, ilköğretim beşinci sınıf ile sekizinci sınıf arası öğrenciler için 900, lise ve dengi okulda öğrenim gören öğrenciler için 1200, yükseköğrenim görenler için ise 2000 olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrenimine devam eden öğrenciler için servis ve kurs ücretlerinde destek sağlanmaktadır. Bu destek miktarı ise illere göre değişiklik göstermekle beraber valilikler tarafından belirlenen rayiç bedeller üzerinden ödemeler yapılmaktadır (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

3.1.1. Vergi Muafiyetleri

Sosyal devlet anlayışının temel unsurlarından en önemlisi adalettir. Bunu tesis edebilmenin yolu ise adil vergi oranlarından geçmektedir. Adil vergi oranı bireyin geliriyle doğru orantılı olan vergi miktarlarıdır. Çalışanların ücretlerinden toplanan

vergilerin bu doğrultuda adil ve aileleriyle birlikte çalışanların en alt seviye yaşam standartlarını etkilemeyecek oranda olabilmesi için vergiden yapılan indirim oranına en az geçim indirimi, başka bir deyişle asgari geçim indirimi (AGİ) denilmektedir (Korkmaz, 2001: 279).

Türkiye’de asgari geçim indirimine ilişkin ilk yasal düzenleme 1950 yılında yapılmıştır (Korkmaz, 2001: 280). 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile ilk yasal zemine kavuşan gelir vergisinin tanımlanması ve bugünkü anlamında kullanımı 1963 yılında çıkarılan 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’na dayanmaktadır (Şentürk, 2016: 111).

6 Aralık 2017 tarihli ve 30262 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı’nın (703 no’lu KHK hükümlerince Hazine ve Maliye Bakanlığı olarak değişik) 299 no’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği’nin 2. maddesinin 2. fıkrasında yer alan hükümle asgari geçim indirimi günümüzdeki hâlini almıştır.

Temel anlamda AGİ, çalışanların ücretlerinden alınan gelir vergisinden belirli oranlarda, çalışanların kendileri, eşleri ve çocuklarının yaşam standartlarını asgari düzeyde koruma amaçlı muaf tutulmasını amaçlamaktadır. Bu oranların eşin çalışmasına ve sahip olunan çocuk sayısına göre farklılık göstermesi, asgari geçim indiriminin ailenin gelirini telafi etme amacını taşıyarak bir nevi aile yardımı olduğunun işaretidir (Şentürk, 2014: 111).

Asgari geçim indiriminden istisnaları hariç olmak üzere Türkiye’de ikamet eden ve çalışması karşılığı ücret elde edenler faydalanabilmektedir. Bu durumun istisnaları şu şekilde sıralanabilir: basit usulde vergilendirilenlerin çalışanları, hususi şoförler, özel inşaat sahiplerinin yanında çalışan inşaat işçileri, geliri bakımından ücret kapsamında kazancı olmayanlar, Türkiye’de 6 aydan süre ile ikamet edenler, ücretlerinin tespitine imkân olmayanlar, gayrimenkul sermaye iradı sahibi ile çalışan işçiler ile 3218 Ayılı Serbest Bölgeler Kanunu, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve 4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu kapsamında gelir vergisi tevkifatı yapılmayanlar. AGİ oranı belirlenmesinde etkili olan çocuk sayısından hareketle, çocuk 18 yaşını; yükseköğrenimine devam ediyorsa 25 yaşını aşmamış olmalıdır. Çalışanın gelirine bakılmaksızın AGİ oranı tüm çalışanlar için aynı kabul edilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019).

AGİ Oranı çalışanın medeni durumuna, eşinin istihdama katılıp katılmadığına ve çocuk sayısına bağlı olarak değişmektedir. İki ebeveynin de istihdama katıldığı durumda çocuk başına yapılan indirim oranı, ebeveynlerden yalnızca birinin ücretine

uygulanmakta, diğer ebeveyn ise bekâr yahut eşi çalışan evli oranında AGİ'ye sahip olmaktadır (Şentürk, 2016: 112).

Tablo 11. AGİ Oranları ve 2019 Yılı Asgari Ücret AGİ Miktarları

Medeni Durum ve Çocuk Sayısı	AGİ Oranı (%)	Aylık Asgari Ücret AGİ Miktarı (TL)
Bekâr	50	191,88
Evli (Eş Çalışmıyor)	$50+10 = 60$	230,26
Evli (Eş Çalışmıyor) 1 çocuklu	$50+10+7,5 = 67,5$	259,04
Evli (Eş Çalışmıyor) 2 çocuklu	$50+10+7,5+7,5 = 75$	287,82
Evli (Eş Çalışmıyor) 3 çocuklu	$50+10+7,5+7,5+10 = 85$	326,20
Evli (Eş Çalışıyor)	50	191,88
Evli (Eş Çalışıyor) 1 çocuklu	$50+7,5 = 57,5$	220,66
Evli (Eş Çalışıyor) 2 çocuklu	$50+7,5+7,5 = 65$	249,44
Evli (Eş Çalışıyor) 3 çocuklu	$50+7,5+7,5+10 = 75$	287,82
Evli (Eş Çalışıyor) 4 çocuklu	$50+7,5+7,5+10+5 = 80$	307,01
Evli (Eş Çalışıyor) 5 çocuklu	$50+7,5+7,5+10+5+5 = 85$	326,20

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, Yardımlar ve Kaynaklar, 2019.

Tablo 11’de bahsi geçen aylık indirim tutarının hesaplanmasında, yıllık elde edilen brüt gelirin AGİ oranı ile çarpılması sonucu elde edilen sayının, gelir vergisi oranı olan %15 ile çarpılması ile yıllık indirim tutarı, 12 ile bölümünden ise aylık indirim tutarı bulunmaktadır. İndirim miktarı, gelir vergisinin toplam tutarını aşamayacağından, çocuk sayısının belirli bir yerden sonra artışı, indirimi etkilemeyecektir. Hesaplama 2019 yılı aylık brüt asgari ücret miktarı 2.558,40 TL olarak alınmıştır.

3.1.2. Çocuk ve Eş Yardımı

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun (DMK) 4. maddesi, kamuda çalışan personelin istihdam edilme şekilleri hakkında hükümler içermektedir. Bu hükümlere göre kamu personelinin 3 şekilde istihdamı mümkündür: 4-a maddesi hükümlerine göre kadrolu olarak istihdam edilen memurlar, 4-b maddesi hükümlerine göre sözleşmeli

olarak istihdam edilen personel, 4-d maddesi hükümlerine göre istihdam edilen işçiler. Bu üç istihdam şeklinde bulunanlar, aynı kanunun 202, 203, 204, 205, 206. maddeleri kapsamında aile ödeneği almaktadırlar.

Kamu toplu sözleşmelerinde, belirlenen esas ve usullere göre verilen bu ödenek, devletin işveren sıfatıyla çalışanlarına tesis ettiği bir ödeme sistemini işaret etmektedir (Atatanır, 2011: 156). Aile yardımının yanı sıra kamu personelinin doğum yoluyla edinilen çocuk için aldığı bir doğum yardımı bulunmaktaydı. 657 sayılı DMK 207. maddesinde düzenlenen bu hüküm 2015 yılında kaldırılmış ve kamu personeli doğum yardımı uygulaması sona ermiştir (Şentürk, 2016: 112).

Kamu personelinin aile yardımı kapsamında, personele eş ve çocuk yardımı adı altında iki türlü ödeme yapılmaktadır. Eş yardımına hak kazanabilmek için personelin eşinin herhangi ücret elde edeceği bir işte çalışmıyor olması gerekmektedir. Çocuklar için 72 ay (6 yaş) ve daha küçük yaştakiler için ve 72 aydan büyük yaşta olanlar farklı olarak yardım verilmektedir. Ödeme çocuklar için 25 yaşına kadar devam etmekle birlikte, evlenme, gelir vergisine tabi olma ya da ücret elde edilen bir işte çalışma nedenleriyle sona ermektedir. İstisnai olarak 25 yaşın üzerindeki evlenmemiş kız çocukların ve herhangi hastalık/engel durumu sebebiyle çalışamayacak durumda olan çocukların varlığı halinde, kamu personeli aile yardımı almaya devam eder. Çocuk yardımlarını iki eşin de kamu personeli olması neticesinde erkek olan personel alabilmektedir. Başka bir deyişle ödeme yalnızca tek ebeveyne yapılmaktadır. Ödeme, 657 sayılı DMK 202. maddesinde yer alan hükümlere göre yapılmaktadır (Kahramanoğlu, 2014).

25.08.2017 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Kamu Görevlilerinin Geneline ve Hizmet Kollarına Yönelik Mali ve Sosyal Haklara İlişkin 2018 ve 2019 Yıllarını Kapsayan 4. Dönem Toplu Sözleşme hükümlerine göre 2019 yılı Ocak ayı itibarıyla kamu personeline eş yardımı aylık 278,69 TL, 6 yaşından küçük her çocuk için aylık 65,30 TL, 6 yaşından büyük her çocuk için ise aylık 32,65 TL ödeme yapılmaktadır.

3.1.3. Doğum Yardımı

Türkiye’de uygulama bakımından yeni sayılan bir yardım türü olan doğum yardımı 2015 yılında uygulamaya konulmuştur. 07.04.2015 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 6637 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmün Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 16. maddesi hükümlerince doğum yardımı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ayırım gözetilmeksizin yapılmaktadır. Bu yardım doğum yapan anneye çocuk adına verilmektedir (Şentürk, 2016: 115).

Doğum yardımı tarih itibariyle kanunda öngörülen 15.05.2015 sonrası doğan çocuklar için ödenmektedir. Bu tarihten önce doğan çocuklar için ödeme yapılmazken, sonrasında doğanlar için bir defaya mahsus olmak üzere birinci çocuğa 300 TL, ikinci çocuğa 400 TL, üçüncü ve daha fazla çocuk için çocuk başına 600 TL ödeme yapılmaktadır. Ancak, çocuk sayısının belirlenmesinde belirtilen tarihten önce doğan çocuklar da hesaba katılmaktadır. Başka bir deyişle 15.05.2015 öncesi bir çocuğu olan aile, bu tarihten sonra çocuk sahibi olurlarsa, sahip olunan çocuk için ikinci çocuk doğum yardımı yapılmaktadır. Anneye yapılan bu yardım, analık sigortası kapsamında gibi görülse de, annenin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaması ya da doğum esnasında hayatını kaybetmesi sebebiyle doğum yardımı babaya da yapılabilir. Bu açıdan doğum yardımı bir aile yardımı ödeneği sayılmaktadır. Doğum yardımı, evlat edinilen çocuk için de geçerlidir. Belirtilen tarihten sonra doğan bir çocuğun evlat edinilmesinde, daha önceden çocuk için doğum yardımı ödenmemişse, evlat edinilen aile doğum yardımını alabilmektedir. Ödemeler kendiliğinden değil, başvuru esasına göre yapılabilmektedir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2019).

Sigortalı olma şartının aranmadığı bu yardımlarda amacın, ailenin korunması ve ekonomik açıdan desteklenmesinin yanı sıra, çocuk sayısı ile doğru orantılı artan yardım sistemi ile genç ve dinamik nüfusun nicel olarak artırılması olduğunu söylemek mümkündür. 10. Kalkınma Planı ile doğum yardımının bir mihenk taşı olduğu belirtilmiş ve bu doğrultuda ailenin desteklenmesi adına gelecek dönemler için yeni yardım programlarının geliştirilip hayata geçirileceğine dair vurgu yapılmıştır. Bu durum aile sigortasının geliştirilmesine elbette ki katkı sağlayacaktır. Ayrıca belirtilen kalkınma planında doğum yardımıyla toplam doğurganlık hızının artırılmasının, ailenin güçlendirilip refahının artırılmasının, iş-aile hayatının uyumlulaşmasının ve kuşaklararası çatışmanın önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Şentürk, 2016: 116).

3.1.4. Şartlı Sosyal Yardımlar

Ailenin refahını olumsuz olarak etkileyen en önemli etmen yoksulluktur. Bu nedenle gelişmiş organizasyonlar yoksullukla mücadele ederek, ailenin birliğini ve refahını arttırmayı hedeflerken, korunan aile yapısının sağlıklı toplumları oluşturacağı gerçeği doğrultusunda adımlar atmaya çalışmaktadırlar. Mücadelede en çok tercih edilen yollardan birisi de aile içerisindeki bireylerin beşeri sermaye artırımlarını sağlamak ve bunu sağlayacak maddi imkânları sunmaktır. Bunun gerçekleşmediği durumlarda ailenin

yoksullaşması ve buna bağlı olarak da çocuk yoksulluğunun ortaya çıkması kaçınılmaz olacak, aile yapısı bozulmaya başlayacaktır (Altay, 2005: 172).

Çocuk yoksulluğu ile mücadele edilerek aile yoksulluğu ve genel anlamda yoksulluk sorununun çözüme kavuşturulması adına uluslararası organizasyonlar da çalışmaktadır. Bu yapıların önderliğini Dünya Bankası çekmektedir. Yoksulluğun derinden hissedildiği, Brezilya, Bangladeş, Pakistan, Ekvador, Hindistan, Bolivya, Karayipler, Güney Afrika ve Meksika’da fonlar kurulmasına ön ayak olan Dünya Bankası bu sayede Sosyal Riski Azaltma Projesi’ni hayata geçirerek uygulamaya konulmuştur. Çocuk yoksulluğunun azaltılması amacıyla beşeri sermaye için para ödeme desteklerinde bulunulmaya başlanmıştır. Çekya, Polonya ve Macaristan gibi ülkelerde yapılan araştırmalar, rejim değişikliği sonrası ortaya çıkan yoksulluğun şartlı yardımlar ve transferler yoluyla büyük ölçüde giderildiği, bu yardımların olmaması durumunda yoksulluğun daha da katlanarak büyük bir problem haline geleceğini göstermiştir (Atatanır, 2011: 159).

Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti ile Dünya Bankası arasında 2001 yılında imzalanmış olan ikraz anlaşmasıyla Türkiye şartlı nakit transferi programı ile tanışmıştır. Alınan kredi sayesinde uygulama 2003 yılında önce pilot bölgelerde, 2004 yılında ise tüm ülke çapında yürürlüğe konulmuştur. Programın en temel amacı sosyal risklerin azaltılması kapsamında ekonomik krizlerden toplumun en fazla etkilenen yoksul kesimine ivedi olarak gelir desteği sağlamaktır. Buna bağlı olarak da sosyal yardım sağlayan kurumların, yardım sağlayabilme kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir. Genel anlamda ise bu programın faydası, toplumdaki yoksul kesimin ek gelir elde etmesinin sağlanması, yine bu yoksul kesimin temel sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının giderilebilmesi amacıyla sosyal yardım sağlanmasıdır (Fırat, 2013: 190).

Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile bu projenin uygulandığını görmek mümkündür. Projenin yoksullukla mücadelede büyük anlamda işlevsel olduğundan söz etmek mümkündür. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Türkiye’de birçok yardım ve transferin sağlandığı bir fondur. Genel anlamda yedi konu üzerinde verilen yardımları şu şekilde sıralamak mümkün olacaktır: şartlı nakit transferi eğitim yardımı, eğitim materyali yardımı, ücretsiz kitap yardımı, öğle yemeği yardımı, yükseköğrenim burs yardımı, öğrenci barınma yardımı, engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz ulaştırılması hususunda yardım (Biçer ve Ortakaya, 2008: 180). Şartlı nakit transferlerinin (ŞNT) bu sayılanlardan en önemli iki yardımı şartlı eğitim yardımı (ŞEY) ve şartlı sağlık yardımı (ŞSY) olduğu söylenebilir (Şentürk, 2016, 110).

Şartlı eğitim yardımı, toplumun yaklaşık % 7'lik kısmındaki aşırı yoksul ailelerden çocuklarının okula devamını sağlayamayacak olanlara ödenen bir yardımdır. Kapsama dâhil ailelerin çocuklarının ilköğretime ya da ortaöğretime devam ediyor olmaları şartı bulunmaktadır (Şentürk, 2016: 109). Şartlı Eğitim Yardımı'nda en önemli kıstası çocuğun eğitime devam etmesidir. Bu ödemeler çocuğun ailesine okula devam edebilmesini sağlamak adına ailelere yapılmakta olup, gelir testi yoluyla tespit sonrası PTT aracılığıyla ailelere ödemeler yapılmaktadır. Şartlı Eğitim Yardımı ödemeleri, çocuğun veya hak sahibi ebeveynin vefatı, muhtaçlık durumunun ortadan kalkması, bildirim yapılmadan ikamet adresinin değiştirilmesi, çocuğun örgün öğretim dışına çıkarılması ya da bir ay içerisinde dört günden fazla devamsızlık halinin tespitinde durdurulur (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2019).

Tablo 12. 2019 Yılı ŞEY Ödeme Miktarları

Eğitim Durumu	Kız Öğrenci için Aylık Ödeme Miktarı	Erkek Öğrenci için Aylık Ödeme Miktarı
İlköğretime Devam Edenler	40 TL	35 TL
Ortaöğretime Devam Edenler	60 TL	50 TL

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, Şartlı Eğitim (ŞEY) ve Şartlı Sağlık (ŞSY) Yardımları, 2019

Şartlı sağlık yardımı, şartlı nakit transferlerinden sosyal riske karşı önlem almayı hedefleyen bir yardım türüdür. Yoksulluk nedeniyle sağlık risklerle karşılaşması olası çocuklar için ailelerine düzenli sağlık kontrolü şartıyla verilen bu yardım 2005 itibariyle hamile ve lohusa kadınlar için de uygulanmaya başlamıştır (Şentürk, 2016: 110). Şartlı sağlık yardımı, 6 yaşına kadar olan çocukların yoksulluk sebebi ve muhtaçlık kısıtında sağlık imkânlarından yararlanabilmesi amaçlı anneye yapılan ödemeyi kapsamaktadır. 2019 yılı için ödeme miktarı çocuk başına aylık 35 TL olup, ödemeler PTT aracılığıyla yapılmaktadır. Hamile kadınlara aynı tutar dokuz ay, lohusa olanlara ise aynı tutar iki ay ödenmektedir. Bu yardımdan faydalanabilmek için ailedeki bireylerden herhangi birinin sosyal güvencesi, başka bir deyişle sağlık sigortasının bulunmaması gerekmektedir. Ödeme sürelerinin dolması, muhtaçlığın ortadan kalkması, vefat ve habersiz ikamet yeri değişimi ödemelerin durdurulması sebeplerindendir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2019).

3.1.5. Kreş ve Eğitim Desteği

Aile sigortalarına duyulan ihtiyacın en büyük nedenlerinden biri de ebeveynlerin tek ya da maddi açıdan yetersiz olmaları durumudur. Çocuk bakımında, özellikle de küçük çocukların yetiştirilmesinde bu sorun gün yüzüne çıkmakta ve çocukların bir kreş ya da bakımevi tarafından bakılmasında karşılaşılan maddi yük omuzlanamaz hâle gelmektedir. 30.04.2015 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğin 50. maddesi hükümleri doğrultusunda; Tek ebeveynli ya da engelli ebeveyni olan çocuklar, anneleri kadın konukevinde bulunan çocuklar, ebeveynlerinin ikisi de vefat etmiş çocuklar, maddi imkânları kısıtlı olan ebeveynlerin çocukları, şehit ve gazi çocukları, korumaya muhtaç olan çocuklar, anneleri cezaevinde hükümlü ya da tutuklu olan çocuklar kurum kapasitelerinin % 3’ü oranında, muhtaçlık tespitiyle ücretsiz olarak özel kreş ve gündüz bakımevlerinden faydalanabilmektedirler (Şentürk, 2016: 114).

Eğitim desteği anlamında Türkiye’de özel okullara devam eden çocuklar için bir destek sistemi bulunmaktadır. 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nun Ek 1 ve Ek 2 maddelerinde bulunan hükümler doğrultusunda ilköğretim ya da ortaöğretim seviyesinde özel (paralı) bir eğitim kurumuna devam eden öğrenci için ailesinin gelir beyanı esas alınarak yılda üç taksit olmak üzere devam ettiği eğitim kurumuna, yıllık maliyetin, Milli Eğitim Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı’nın müştereken belirlediği tutar doğrultusunda ödeme yapılmaktadır. 2018-2019 yılı için bu miktar senelik 3.290 TL – 4.610 TL arasındadır. Ancak bu özel öğretim teşvik uygulamasının, devlet okulları ile özel okullar arasında büyük bir ayrım yaratması ve devlet okullarının daha nitelikli hâle getirilebilmesi amacıyla, kademeli olarak kaldırılacağı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kamuoyuna duyurulmuştur (Hürriyet, 2018).

Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik hükümlerine göre, 100 – 150 kadın çalışanı olan her işletme, işyerine en çok 250 metre uzaklıkta bir emzirme odası, 150’den fazla kadın çalışanı olan işletme ise 0-6 yaş çocuklar için işyerine yakın bir yurdun (kreşin) işverence temin edilmesi şart koşulmuştur. Çalışan ebeveynler için aynı bir yardım uygulaması sayılabilen bu uygulama Türkiye’de 2013 yılından bu yana varlığını sürdürmekle beraber, kapsam özel sektörde çalışanlar ile sınırlı kalmıştır (Avcı, 2017).

3.1.6. Çeyiz Hesabı

Türkiye’de aile kurumunun yaygınlaşması amacıyla ve genç nüfusun artışı politikalarının merkezi yönetimce desteklenmesi sebebiyle erken evliliklerin teşviki sağlanmaktadır. 6637 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hükümleri doğrultusunda, evlenme amacıyla, halk arasında bilinen isimle bir çeyiz hesabı açılıp belirli süre miktarda sisteme katkıda bulunulması neticesinde hesap sahiplerine devlet katkısı sunulmaktadır. Yine bu hükümlere göre devlet katkısının azami miktarı 5.000 TL olup, sistemde bulunan tutarın en fazla % 20’si oranında devlet katkısı sağlanmaktadır (Şentürk, 2016: 116).

Uygulama 2016 yılında Türkiye’de yürürlüğe konulmuştur. Esası 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin ek 2 maddesi kapsamında oluşturulan Çeyiz Hesabı ve Devlet Katkısı Hakkında Yönetmeliğe dayanmaktadır. Kapsama dâhil olanlar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olup, Türkiye’de bulunan herhangi bankaya ya da katılım bankasına çeyiz hesabı niteliğinde vadesiz bir mevduat hesabı açtırarak üç yıl boyunca aralıksız sisteme katkı sağlamaları zorunludur. Üç yıllık sürenin tamamlanmasının yanı sıra, devlet katkısından yararlanabilmek için hesap sahibinin en geç 27 yaşında evlenmesi koşulu aranmaktadır. Açılan hesaplar kişisel bazlı olup, bireylerin ortak bir hesap açması sistemde mümkün değildir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2018).

2016 yılında başlayan uygulama 2019 yılında üç yıllık süreyi tamamlayanlar ve diğer şartları taşıyanlar için 17 Nisan itibariyle katkı sağlamaya başlamıştır. Üç yıllık süre zarfında Türkiye genelinde 15 bankada olmak üzere toplamda 22.344 adet çeyiz hesabı açılmış, sisteme aylık olarak en düşük 155,26 TL, en yüksek 1.552,62 TL katılımcı katkısı ile dâhil olunmuştur. Ödeme dönemleri üç aylık olarak ayarlandığında belirtilen tutarların üç katına kadar sisteme katkı sağlamak mümkündür. Ayrıca 18 yaşından küçükler için velileri/vasileri çeyiz hesapları açabilmektedir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2019).

Katılımcının en az üç yıl sisteme katkı sağlaması ve 27 yaşından önce evlenmesi durumunda, evlilik tarihi itibariyle altı ay içerisinde çeyiz hesabının bulunduğu bankaya bildirimde bulunması gerekmektedir. Banka 10 iş günü içerisinde ilgili bakanlığa durumu bildirir ve bakanlık 10 iş günü içerisinde devlet katkısını bankaya, banka da aynı gün katılımcıya aktarmaktadır (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, 2018).

3.2. Türkiye’de Aile Yardımı Uygulamaları: Alan Araştırması

Türkiye’de aile yardımı programlarından faydalanma, bu yardımlar konusunda bilgi sahibi olma ve yardımlara bakış açısı noktasında ihtiyaçların, beklentilerin ve yardım taleplerinin tespit edilebilmesi amacıyla bir alan araştırması yapılmıştır. Yapılan alan araştırmasına ilişkin veriler bu kısımda incelenmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi, Kısıtları

Araştırmanın temel amacı, Türkiye’de hali hazırda var olan aile yardımı programlarının etkinliğini ve eksikliklerini belirlemek ve Türkiye için bir model önerisinde bulunmaktır. Bu amaçtan hareketle, çocuk sahibi olan çalışanların, hali hazırda almış oldukları aile ve çocuk yardımları konusunda ne düzeyde bilgi sahibi oldukları, alınan yardımların yeterliliği, çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde karşılaşılan zorluklar ile aile ve çocuk destekleri konusunda nasıl bir uygulama talep ettikleri ve bu uygulamanın finansman kaynağı konusundaki görüşleri açıklığa kavuşturulmak istenmiştir. Araştırmanın analiz birimi çocuk sahibi olan kamu ve özel sektör çalışanlarıdır.

Araştırmanın evren, örneklem ve sınırlılıkları açısından, analiz biriminin tespitinde amaca dönük örneklem yöntemi kullanılmış (Kümbetoğlu, 2005); bu çerçevede 12’si özel, 23’ü kamu çalışanı olmak üzere toplam 35 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırma Ankara il merkezinde yapılmıştır. Araştırma mekânının Ankara olarak seçilmesinin temel nedeni, çocuk sahibi olan ve aile yardımı uygulamalarından en az bir tanesinden faydalanan özel sektör ve kamu çalışanlarına erişimin daha kolay olmasıdır. Çalışanlar ile yapılan görüşmeler, çalışanların daha rahat kendini ifade edebilmeleri ve işverenden/devletten çekincelerinin bulunması sebebiyle, mesailerinin bittiği zaman yapılabilmektedir. Bu sebeple herhangi işverenden ya da resmi kurumdan izin alınmasına gerek kalmamıştır.

Veri toplamada, katılımcıların tercihlerine göre yine kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri için yüz yüze mülakat yoluyla görüşmeler sağlanmıştır. Ayrıca katılımcılara, görüşme öncesinde istedikleri soruya cevap verebilecekleri, devam etmek istememeleri halinde görüşmenin istedikleri zaman sonlandırılabilceği bildirilmiştir. Bunun yanı sıra kişisel bilgilerinin saklı kalacağı belirtilmiş, katılımcılar soruları cevaplarken yönlendirmemek adına, cevaplarına müdahale edilmemiştir.

Katılımcıların cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, çocuklarının yaşları, çalıştıkları sektör ve gelirlerine ilişkin veriler Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Genel Bilgileri (4 Sayfa)

KATILIMCI	CİNSİYET	YAŞ	ÇALIŞTIĞI SEKTÖR	MEDENİ DURUM	GELİR DÜZEYİ	ÇOCUK SAYISI	ÇOCUK YAŞLARI
J - 1	Erkek	55	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	4500 TL	1	15
J - 2	Kadın	29	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	3400 TL	1	2
J - 3	Erkek	46	Kamu	Evli (Eşi Çalışmıyor)	5500 TL	2	10-6
J - 4	Erkek	39	Kamu	Evli (Eşi Çalışmıyor)	4500 TL	2	11-4
J - 5	Kadın	42	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	4500 TL	2	18-15
J - 6	Kadın	30	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	3500 TL	1	4
J - 7	Kadın	45	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	3500 TL	1	12
J - 8	Kadın	40	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	2500 TL	1	3
J - 9	Kadın	32	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	4000 TL	1	6

Tablo 13.'ün Devamı

KATILIMCI	CİNSİYET	YAŞ	ÇALIŞTIĞI SEKTÖR	MEDENİ DURUM	GELİR DÜZEYİ	ÇOCUK SAYISI	ÇOCUK YAŞLARI
J – 10	Erkek	35	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	3500 TL	1	6
J - 11	Erkek	42	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	4000 TL	4	18-17-10-9
J - 12	Erkek	52	Kamu	Evli (Eşi Çalışmıyor)	8500 TL	2	12-10
J – 13	Kadın	36	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	3500 TL	2	9-4
J – 14	Kadın	41	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	3500 TL	3	12-4-3
J - 15	Erkek	37	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	5000 TL	1	5
J - 16	Kadın	27	Kamu	Bekâr	3300 TL	1	4
J - 17	Erkek	29	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	5000 TL	1	2
J - 18	Kadın	46	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	3000 TL	1	4

Tablo 13.'ün Devamı

KATILIMCI	CİNSİYET	YAŞ	ÇALIŞTIĞI SEKTÖR	MEDENİ DURUM	GELİR DÜZEYİ	ÇOCUK SAYISI	ÇOCUK YAŞLARI
J – 19	Erkek	29	Özel	Evli (Eşi Çalışmıyor)	3300 TL	1	3
J – 20	Erkek	31	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	3000 TL	1	2
J - 21	Erkek	37	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	4000 TL	2	3-1
J - 22	Kadın	38	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	3000 TL	1	8
J – 23	Erkek	47	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	5000 TL	1	5
J – 24	Kadın	47	Özel	Bekâr	4000 TL	2	24-8
J - 25	Erkek	28	Özel	Bekâr	3500 TL	1	8
J - 26	Erkek	41	Özel	Evli (Eşi Çalışmıyor)	3400 TL	1	7
J - 27	Kadın	49	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	4000 TL	2	14-7

Tablo 13.'ün Devamı

KATILIMCI	CİNSİYET	YAŞ	ÇALIŞTIĞI SEKTÖR	MEDENİ DURUM	GELİR DÜZEYİ	ÇOCUK SAYISI	ÇOCUK YAŞLARI
J – 28	Kadın	49	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	5500 TL	2	23-14
J – 29	Kadın	31	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	5500 TL	1	2
J - 30	Kadın	29	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	4500 TL	1	2
J - 31	Kadın	47	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	5000 TL	1	16
J – 32	Erkek	30	Özel	Evli (Eşi Çalışmıyor)	8000 TL	1	3
J - 33	Kadın	38	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	5000 TL	2	7-3
J – 34	Kadın	35	Özel	Evli (Eşi Çalışıyor)	5000 TL	1	4
J - 35	Kadın	32	Kamu	Evli (Eşi Çalışıyor)	3000 TL	2	7 (ikiz)

Katılımcılara Ek-1’de görüldüğü üzere toplamda 12 soru yöneltmiştir. Bu sorulardan sekizi katılımcının cinsiyeti, yaşı, çalıştığı sektörü, medeni durumu ile evli ise eşinin istihdama katılıp katılmadığını, çocuk sayısını, çocukların yaşlarını ve aylık kazançlarını ihtiva eden kısa cevaplı genel bilgi edinme amacı taşıyan sorulardır. Kalan uzun cevaplı 4 adet sorudan ilki katılımcının aile yardımı alıp almadığı ve bu konuya yaklaşımını öğrenme amacı taşımaktadır. İkinci soruda ise, çocuk yetiştirmede katılımcının maddi ve manevi zorlandığı noktaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Üçüncü soruda, katılımcının, aile sigortası programına ihtiyaç duyup duymadığı ve ne tarz uygulamaları istediği öğrenilmeye çalışılmıştır. Dördüncü ve son soruda ise aile sigortası finansmanının nasıl olması gerektiği sorulmuştur.

Çalışmaya, gönüllü olarak 35 kişi katılmıştır. Çocuğu olan çalışanlara çalışma hakkında kısa bilgi verildikten ve çalışma verilerinde isimleri ile kişisel iletişim bilgilerinin kullanılmayacağı aktarıldıktan sonra çalışmaya katılmayı kabul etmeyen 7 kişi bulunmaktadır. Çalışma yapılacağı hakkında katılımcıya bilgi verirken ve durumu öğrenen 12 çocuğu olmayan çalışan gönüllü olarak çalışmaya katılmak istemiş, onlarla da görüşme yapılmış ancak elde edilen veriler tezde kullanılmamıştır.

Çalışmaya toplamda 20 kadın, 15 erkek katılmıştır. Katılanların yaş grubu genel anlamda 30 – 50 yaş arası olup, 30 yaş altında ve 50 yaş üstünde az sayıda katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların yirmisi kamu sektöründe istihdam edilmekte, on beşi ise özel sektörde çalışmaktadır. Katılımcıların otuz ikisi evli yalnızca üçü bekârdır. Evli olanların altısının eşi çalışmamaktadır. Bekâr olanlar ise hayatta olan eski eşlerinden çocuk için yardım almamaktadır. Katılımcıların, aylık kazançları genel olarak 3.000 TL – 5.000 TL arasında olup, bu miktarların altında ve üstünde az sayıda katılımcı bulunmaktadır. Genel itibariyle 1 veya 2 çocuğu olan katılımcılar çoğunlukta olup, az sayıda 3 ve 4 çocuğu olan katılımcılar da bulunmaktadır. Çocuk yaşı olarak azami 18 yaş belirlenmiş olup, 2 katılımcının 23 ve 24 yaşında çocukları olmasına karşın daha küçük yaşta çocuğu da vardır.

3.2.2. Araştırmanın Bulguları

Alan araştırmasının bulguları, derinlemesine mülakat yöntemiyle sorulan dört soru çerçevesinde şekillendirilerek, dört ayrı başlık altında incelenmiştir. Aile yardımları konusunda yeterlilik, bilinç, talepler, ihtiyaçlar ve ihtiyaca dönük talebin finansman kaynağı konularında bulgular elde edilmiştir.

3.2.2.1. Aile Yardımlarının Yeterliliği ve Aile Yardımları Bilinci

Çalışmada, katılımcılara devletten veya işverenlerinden herhangi aile yardımı yahut çocuk yardımı alıp almadığı; alıyor ise bu yardımın miktarı ve yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Verilen cevaplarda, özel sektör çalışanları ile kamuda istihdam edilenler açısından yararlandıkları aile yardımlarının farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Katılımcıların Türkiye’deki aile yardımı uygulamaların genelinden faydalanmadıkları, kamuda çalışanların aile yardımı aldığı ve asgari geçim indiriminden faydalandığı, özelde çalışanların ise yalnızca asgari geçim indiriminden faydalandığı ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların özel sektörde çalışanlarından yalnızca bir tanesi;

“Evet, alıyorum. Daha doğrusu AGİ’den yararlanıyorum. 259 TL gibi bir miktardı yanlış hatırlamıyorsam. Elbette yeterli değil bu meblağ.” (J-32)

demiş ve aldığı aile yardımı konusundaki bilincini göstermiştir.

Katılımcıların ikisi eşlerinin kamuda istihdam edilmeleri sebebiyle, eşlerinin aldığı kamu personeli aile yardımından bahsetmiştir.

“Eşim alıyordu en son, 150 TL civarında olduğunu hatırlıyorum. Ama yetersiz.” (J-22)

diyen katılımcının aldığı miktar konusundaki yanıltıcı payı, kayıt dışı istihdam edildiği sırada, eşinin eş yardımı ve çocuk parası ile toplam miktarını hatırlamasından kaynaklanmaktadır.

Bu kapsamda özelde çalışanların cevapları, asgari geçim indirimi konusunda bireylerin farkındalığı olmadığını ve asgari geçim indirimini bir aile yardımı olarak görmediklerini göstermektedir. Özel sektörde çalışan 12 katılımcı böyle bir yardım almadığını beyan etmiş, asgari geçim indirimi hatırlatıldığında, bir kısmı bunu kabul ederek;

“..aaa evet, 25 TL gibi bir miktardı sanırım...” (J-15)

gibi tepki vermiştir. Kalanlar ise işveren ile yaptıkları iş akdinde anlaştıkları toplam ücreti aldıklarını başka herhangi fark almadıklarını beyan etmişlerdir.

Kamu personeline yönelik aile yardımı konusunda, çalıştıkları kurumların muhasebe birimlerinin çalışanlara aile yardımı bildirim formlarını doldurmasını zorunlu tutması sebebiyle çalışanların bir nebze bu yardımlara ilişkin bilgileri olduğunu fark etmek mümkün olmaktadır. Görüşülen kamu personelinin tamamı aldıkları miktarı belirterek bu miktarın yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir. Eşi çalışmayanlar aldıkları eş yardımı ve çocuk yardımı toplamını belirtmiş, tam miktar vermek isteyenler ise mobil uygulamalardan bordrolarını kontrol ederek aldıkları miktarı belirtmişlerdir.

“... evet, alıyorum. Verilen miktar kesinlikle çok çok az. Çünkü verilenle çocuklarımın hiçbir ihtiyacını karşılayamıyorum, neyine yetecek verdiği o kadar para...” (J-5)

“... alıyorum. Bakayım hatta dur.63,5 TL. Çocuk yardımı olarak miktar bu... Tabi ki de yeterli değil bu...” (J-10)

“...83 lira gibi bir rakam maaşa eklenen... Tabi ki de yetersiz...” (J-14)

“Ben memur olarak çalışıyorum bu yüzden benim işverenim zaten devlet... Devletin verdiği çocuk yardımını alıyorum ama verilen bu yardım komik denecek kadar az...” (J-11)

“Evet alıyorum, 60 TL civarı bir şey ödeniyor. Kesinlikle yeterli değil. Hatta bu parayı vermeseler daha mutlu olurum. Böyle gülünç bir ödeme yapıyor, sonra benim çocuğuma devlet bakmış oluyor. Böyle bir dünya yok.” (J-17)

Kamu personeline yapılan aile yardımı kapsamında çocuk yardımı, her iki ebeveynin de devlet memuru olması durumunda yalnızca babaya ödenmektedir (Şentürk, 2016: 113). Bu kapsamda 2 katılımcı bu yardımı eşlerinin aldığını belirtmiştir.

“Yok, ben almıyorum çocuk yardımı... Ama eşim alıyor... Valla ne kadar aldığını bilmiyorum da az bir şey, yeterli değil tabii...” (J-9)

“97 TL falan alıyorum ben. Yetersiz ama bu... Bence şöyle bir şey olmalı, çocuk ilkokulu bitirene kadar aylık 100 TL verilmeli ailesine... Ortaokuldaysa lisedeyse 200 TL verilmeli, yükseköğrenime geçtiyse 300 TL verilmeli... Tabi 2019 yılı için bu rakamları düşünüyorum. Zamanla artmalı bu...” (J-4)

Genel anlamda katılımcılar uygulamalardan memnuniyetsizliğini dile getirmiş ve verilen miktarların yeterli olmadığını vurgulamışlardır.

3.2.2.2. Çocuk Yetiştirmede Karşılaşılan Sorunlar

Çalışmada katılımcılara, çocuk bakımında ve yetiştirilmesinde ebeveyn olarak zorlandıkları ve sorunla karşılaştıkları durumlar sorulmuştur. Verilen cevapların kökeni maddi güçlük ölçütü çerçevesinde değerlendirilse de, çocukların yetiştirilmesinde ebeveynin istihdama katılması sebebiyle zaman yetersizliği ve çevresel faktörlerin zararlı etkilerinden çocukları korumanın zorluğu aktarılmıştır.

“...en önemsedığım konu, kendine güvenen sorumluluk sahibi ve mutlu bir çocuk yetiştirmek... Psikolojisinde bu yönde olmayan bir şey oluşturma korkusu benim için en zoru... Onu kesinlikle baskılamak istemiyorum... Dış dünyaya hazırlamak konusunda da korumak istiyorum... Bu çelişki beni biraz zorluyor” (J-29)

“...en zorlandığım nokta zaman yetersizliği... Çalışan anne baba olarak çocuğa ayırdığımız vakit yetersiz kalıyor. Bunun yanında işte çevresel faktörler falan, çocukların doyumsuz olması zorlandıklarım... Tabi çocuğun doyumsuzluğu hem bizden hem çevreden kaynaklanıyor...” (J-9)

“Çocukla geçirdiğim zamanın azlığı gerçekten beni zorluyor. İyi davranışlar edinsin istiyorum. Kendine özgüvenli, bilinçli bir genç olarak yetiştirmek istiyorum. Bunu yapmakta zorluk çekiyorum... Zaman gerekli çünkü biliyorum.” (J-6)

Katılımcı ebeveynlerin, bu doğrultuda cevap vermesi yalnızca maddi imkânlarının görece yüksek oluşu değil; geçimlerini sağlayabilme adına istihdama katılırken manevi olarak sorumluluklarını yerine getirememe kaygısıdır. Elbette bu duruma etki eden faktörler arasında güncel sorunlar da bulunmaktadır. Ancak çocuklarına karşı olan sorumluluğunu daha iyi bir eğitim verme, kişisel gelişimlerine destek olma istekleriyle ikame etmeye çalışmaktadırlar. Bunu başarabilmek için bir maddi destek olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

“...aslında sosyal yönden gelişimine daha fazla imkân ayırmak isterim ancak bunu tam anlamıyla karşılayabilmek oldukça zor. Spor, sanat v.s... Bunlara fiziksel, ruhsal ve bedensel gelişimine katkı sağlayacak her türlü etkinlik için maddi olarak ciddi imkânlarla sahip olmak gerekiyor. Gönül ister ki tüm bunlar devlet okullarında efendim yahut da devletin desteklediği yerlerde ama güvenli bir şekilde sağlanabilse...” (J-23)

“...ilki erkeklerin yetiştirilme tarzından mıdır nedir bilemiyorum ama eşimin çocuk bakımı konusunda yardımcı olmaması beni en çok yoran kısım oldu. İkincisi ise düzgün bir eğitim alsın mesela dil öğrensin falan istiyorum. Ama bu sefer sağlam bir ödeme planı ile karşılaşıyorum. Ben özel okulda çalışıyorum ve yaşam standartlarımızı yükseltebilmek için ek çalışmalar yapmak zorunda kalıyorum. E bu da beni hem çok yoruyor hem de ailemle zaman geçirmeye vaktim kalmıyor.” (J-22)

Çalışan ebeveynlerin çocuk bakımında zorlandıkları önemli noktalardan biri ise küçük yaştaki çocuk için bakıcı ve kreş maliyetleridir. Bu maliyetler kimi zaman ebeveynin çalışarak elde ettiği ücrete denk düşmekte ve genellikle kadını istihdam alanı dışına itmektedir. Rezervasyon ücreti ya da çekince ücreti olarak belirlenen sınır noktasının artması da kaçınılmazdır (Biçerli, 2018: 30).

“Güvenilir ve temiz kreş ücretleri çok yüksek... Ayrıca devlet hastanesinde çocuk bölümleri kalabalık, doktorlar ilgisiz... Özel hastaneye gitsek çocuk bölümü ekstra ücretler çıkarıyor...” (J-13)

“Çalışan bir anne olarak bebekliği süresince çocuğuma bakacak kimse yoktu. Üç yıl çalışmadım ben de...” (J-7)

Katılımcılar, modern dünyadaki gelişmeler doğrultusunda çocuklarının farklı eğitimine maddi kaynak bulamamaktan duydukları rahatsızlıkları da dile getirmişlerdir.

“...özel okul masraflarına yetişmek zor oluyor malum devlet okullarının hâli ortada... İlerde sürünsün istemiyorum. Özel kursu, tableti, dijital ıvır zıvırları derken para kalmıyor cepte...” (J-26)

“...bir diğeri de çocukları yetenekleri ve ilgi duydukları alanlara maddi koşullardan dolayı yönlendiremiyorum...” (J-24)

“Malum günümüz koşullarında çocukların istekleriyle başa çıkılmıyor. En çok maddi anlamda zorluyor bu durum. Devlet de sosyal ve kültürel etkinliklerde yetersiz. Çocukların ücretsiz gideceği spor, oyun eğlence alanları yok denecek kadar az...” (J-11)

Katılımcılar, manevi olarak görülen problemlerin aslında maddiyata dayandığını genellikle de eğitim alanında ve kreş-bakıcı hususunda zorlandıklarını beyan ederek, eksikliğin bu yönde olduğuna işaret etmişlerdir.

3.2.2.3. Aile Yardımları Talepleri

Çalışmada katılımcılara, Devletten ne tür aile ve çocuk yardımı talep ettikleri sorulmuş, tamamı Devlet yardımlarının öneminden ve sürekli olması gerektiğinden bahsetmiştir. Katılımcıların içinde bulunduğu koşullar, talep edilen yardımın niteliğini ziyadesiyle belirlemektedir. Bu anlamda, çocuk sahibi olan katılımcılar, büyük ölçüde kreş ve çocuk bakım desteklerini dile getirmişlerdir.

“...evet, yardım olmalı... Bence çocuk 4 yaşına gelene kadar ya da ilkokul da olabilir... Annesi bakmalı bu sürede... Anne yarım gün de

çalışabilir ama para almalı... Tam maaş almalı yani... İşyeri kreşi de mutlaka olmalı.” (J-6)

“Kesinlikle olmalı... Çocuk yetiştirmede ve çocuğun bakımında devlet desteği mutlaka olmalı, bu dönemde çok zor... Hatta Kuzey Avrupa ülkelerindeki gibi uygulamalar olmalı...” (J-26)

“...çocuklu ailelere, anne ve baba çalışıyorsa kreş ve anaokulu masraflarının kesinlikle karşılanması lazım...” (J-2)

Bu durum, katılımcıların önemli bir kısmının çocuk bakımı konusunda sorun yaşadığını, özel kreş ve okulların mali külfetine katılanmanın oldukça zor olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, bazı katılımcılar, yalnızca bakım ve eğitim maliyetleri değil, yanı zamanda çocukların kişisel gelişimi için önemli sayılan bir takım sanatsal ve sportif faaliyetlerin de devlet tarafından karşılanması konusunda fikir beyan etmişlerdir.

“...olmalı. Çalışan annelere kreş veya bakıcı desteği olmalı. Çocuk için yapılan maddi destek çocuk başı 300 TL olmalı ayda. Sportif, kültürel faaliyetlere katılan çocuklara ayrıca bir maddi destek sağlanmalı.” (J-11)

“Kesinlikle olmalı... Ama bu bugün verilen 150 TL gibi küçük bir meblağ olmamalı. Ya her çocuk için belirli bir yaşam standardı oluşturulup ona göre ödeme yapılmalı ya da devlet özel ayrımı yapmadan herkese eşit şartlar sağlanmalı... Danstır, dildir, müziktir.. Bunlar için aileler ek ödeme yapmamalı. Ya da düşük faizle geri ödemeli kredi de verilebilir.” (J-22)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, çocuk ihtiyaçlarının çeşitliliği, çocuk yardımı konusundaki taleplerin de çeşitlenmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle çocukluk dönemi rahatsızlıkları, sağlık harcamalarını arttırmakta ve çocuk sağlığı harcamalarına devlet desteği talebini ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar Türkiye’de 18 yaşına kadar tüm çocuklar Genel Sağlık Sigortası kapsamında olsa da, özel hastanelere verilen muayene ücreti ile ilaçlardan alınan katılım bedeli bazı görüşmecilerin çocuk sağlığı harcamalarına Devlet desteği talebini ortaya çıkarmıştır.

“Ben açıkçası kreş yardımı istiyorum. Bunun yanında kırtasiye yardımı da gerekli okula gidenler için. Bir de özel sağlık hizmetlerinde indirim...” (J-13)

“Bence bir çocuk 15 yaşına gelene kadar sağlıktan hiç para alınmamalı, ne muayeneden ne ilaçtan... Bu yaştan sonra ebeveyn sigortasından yararlanmalı. Okul hayatında da giyim ve eğitim yardımı yapılmalı.” (J-4)

Yalnızca bakım ve sağlık maliyetlerinin karşılanması değil, aynı zamanda okul çağındaki çocukların giyim ve kırtasiye gibi eğitim maliyetlerinin karşılanması da dile getirilen diğer talepler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, bu taleplerin nasıl karşılanması gerektiğine dair öneriler de bulunmaktadır. Görüşmecilerden biri kaldırılan özel okul teşviklerinin farklı eğitim ihtiyaçlarına kanalize edilmesi gerekliliğinden bahsederken, başka bir görüşmeci ise bunun tam tersi, özel ve kamu okulu ayrımının ortadan kalkmasını, tüm çocuklarının gelir seviyesi ne olursa olsun eşit eğitim imkânlarından yararlanması gerektiğini dile getirmiştir.

“Kesinlikle olmalıdır. Eğitim üzerine yardım yapılabilir. Özel okul teşvikleri kaldırılıyor, daha farklı uygulamalarla tekrar teşvik kapsamı oluşturulabilir.” (J-35)

“Aslında bu özel okul teşvikleridir, yardımdır, sigortadır falan yerine, çocukları şu özel okula gönderme zorunluluğu ortadan kalkmalı. Devlet okullarının eski hale döndürülmesi gerek... Çalışan anne babalar için de kreş yardımı yapılmalı...” (J-19)

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere görüşmecilerin içinde bulundukları ekonomik ve sosyal koşullar Devletten beklentilerini ve aile yardımlarına bakış açılarını farklılaştırmaktadır. Evli, eşi çalışmayan ve üç çocuğu bulunan özel sektör çalışanı j-19 ekonomik koşullar nedeniyle çocuklarının diğerleri ile eşit fırsatlara ulaşmasını talep etmektedir. Bu duruma benzer şekilde, tek ebeveynli ailelerin aile ve çocuk yardımı konusundaki talepleri de, çift ebeveynli ailelere göre farklılaşmaktadır. Örneğin, eşinden boşanan ve tek çocuğu bulunan J-16 hem çocuğu ile vakit geçirebileceği hem de hanenin diğer işlerini yetiştirebileceği bir “zaman talebinde” bulunmuş; bu anlamda iş aile yaşamının uyumu için esnek çalışma saati talebini dile getirmiştir.

“Ben çocuğumla daha fazla vakit geçirebilmek istiyorum. Bunun için iş saatlerimin düzenlenmesini istiyorum. Örneğin 6’da çıkıyorum işten... 2 saat erken çıkabilsem hem evime gider yemek yaparım, hem çocuğumu parka götürürüm. Kreşten almaya da vaktim kalır.” (J-16)

Başka bir görüşmeci ise benzer şekilde çocuklara ayrılacak zamanın sosyolojik ve psikolojik önemine değinmiş, ancak bunun doğum izinlerinin uzatılması yoluyla yapılmasını önermiştir. Bu anlamda, Türkiye’de çocuk bakımını ile sağlıklı aile ve toplum gelişimini kadının yükümlülüğü olarak gören toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün etkinliği halen göze çarpmaktadır.

“Aslında ben çocuğuma gerekli zamanı ayırabilmek istiyorum. Anne baba çalışıyoruz. Çocuğun beyin gelişimi, duygusal gelişimi için annesiyle geçirmesi gereken zamanı çocuk bakıcıyla geçiriyor. Bu eksiklik de toplumun duygusal gelişimi açısından sorun teşkil ediyor. Çünkü sağlıklı bir toplumun yolu, iyi ailelerde yetişmiş bireylerden geçiyor. Önce ailenin bütünlüğü sağlanmalı, bir söz var: bilinçli şekilde yetiştirilmeyen her birey kaybedilmiş bir savaş demektir. Bundan dolayı öncelikle devletimize düşen görev medyayla, reklamlarla aileyi eğitmek... Aile için de şu yapılmalı: çocuğun anne ile geçen süresi arttırılmalı. Özellikle de ilk zamanlar... Doğum izni süresinin uzatılması gerek. Zihinsel engelli çocuklar var bir de... Onlar için ayrı bir destek sağlanmalı hem maddi hem psikolojik. Ama bir denetim mekanizması olmalı. Yoksa para, babanın sigarasına alkolüne gider.” (J-17)

3.2.2.4. Aile Yardımlarının Finansman Kaynağı

Çalışmada katılımcılara, olmasını istedikleri uygulamaların hayata geçirilebilmesi için gerekli finansman kaynağının ne olması gerektiği sorulmuştur. Soruda devlet ve işveren seçenekleri sunulmuş; bu seçimlerinin nedenleri sorulmuştur. 35 katılımcıdan yirmi ikisi finansman kaynağı olarak devleti tercih ederken, on biri ise hem devlet hem de işverenin katkı sağlaması gerektiğini savunmuştur. Bu soruyla amaçlanan yalnızca finansman kaynağının belirlenmesi değil, aynı zamanda aile yardımı uygulamalarında bireyler açısından hangi modelin daha çok tercih edileceğini ortaya çıkarmaktır. İşverenin tamamıyla finanse edeceği bir sistemin çalışmaya bağlı modele; devletin finanse edeceği bir sistemin ise evrensel modele daha yakın olduğu varsayımıyla hareket edilebilir. Bununla birlikte hem çalışma esasına hem de evrensel modele dayalı karma sistem önerisinde bulunan görüşmeciler de mevcuttur. Buradaki devlet kavramı işveren kavramına karşılık gelmemekte, yardım odaklı ya da evrensel modeldeki devlet rolünden bahsedilmektedir.

“Bence bu yük eşit paylaştırılmalı... Hem devlet, hem işveren müştereken katkı yapmalı...” (J-12)

“İşveren ve devlet karşılamalı... Ortaklaşa yani... Yük birine binerse finansman ayağı zorlanabilir.” (J-26)

Bununla birlikte, Devleti işveren rolünde görerek, cevaplayan katılımcılar da bulunmaktadır.

“Hayat pahalılığı var, bu yüzden özelde çalışana işveren, kamuda çalışana devlet finansman kaynağı olmalı...” (J-10)

“Özeldekiler için işveren, kamudakiler için işveren olmalıdır. Kişi hizmet ettiği kurumdan, işyerinden destek almalıdır.” (J-9)

“Kamuda çalışanların finansmanı devlet, özelde çalışanları devlet + işveren olarak müştereken karşılanmalıdır.” (J-4)

Katılımcılardan, finansman kaynağının devlet olması gerektiğini savunanların evrensel modelde bir yardım anlayışına daha yatkın olduğu görülmektedir. Yanı sıra, mali yükün işverene yüklenmesinin kayıt dışı istihdamı arttıracak ve istihdama katılımı etkileyeceği, kadın işgücünün tercih edilmeyeceği gibi endişeleri içermektedir. Bu anlamda aile ve çocuk yardımlarında Devlet etkinliği, bu yardımların işverenin inisiyatifine bağlı olmadan yapılabilmesi ve sürekliliğinin sağlanması açısından olumlu görülmektedir.

“Büyük bir kısmı devlet tarafından karşılanmalı... İşverenden tedarik edilecekse de işverene vergi indirimi gibi bir fayda sağlanmalıdır. Çünkü işveren bu ve bu gibi maddi yüklerin altında karşılıksız olarak sokulursa, bu yardımlar amacından sapar. Bir süre sonra da işverenler kadın işçi tercih etmeyeceklerdir.” (J-17)

“Devlet olmalı... Çünkü herkes devlet memuru değil... Özel sektörde de adamlar daha sigorta primlerini düşük yatırıp kâr etme derdinde... O yüzden işverenler böyle bir şeyi kabul etmezler. Etse bile bunu çalışanın sırtına yük yapar, bizler için değişen bir şey olmaz diye düşünüyorum.” (J-22)

“Devlet olmalıdır. Özel işverenler hiçbir zaman çalışanını istisnalar dışında düşünmezler. Bundan dolayı kreş yardımını devletin yapması uygulanabilirlik açısından en doğrusudur.” (J-19)

“Devlet olmalıdır. İşverenler sistemin açıklarından yararlanıp ödememek için uğraşacaklardır.” (J-32)

“Sosyal devletin gerekliliği sebebiyle devlet... İşverenin beş yıl sonra batmayacağını kim bilebilir ama devlet devamlılık teşkil eder.” (J-16)

Aile yardımlarının Devlet tarafından karşılanması gerektiğini dile getiren görüşmecilerin bir kısmı ise bunu “yurttaşlık hakkı ve sosyal devlet anlayışı” ile ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca ödenen vergilerin bu tür refah hizmetlerinin finansmanı için

kullanılması gerektiğini ifade eden görüşmeci de bulunmaktadır. Bu anlamda, bu görüşmecilerin ifadelerinin tam anlamıyla evrensel modele uyduğu söylenebilir.

“Finansman kaynağı kesinlikle devlet olmalıdır. Çünkü her çocuk doğuştan bu ödenekleri hak eder.” (J-2)

“Devlet tabi ki de... Sosyal devletler çocukların ihtiyacını karşılayan güçlü devletlerdir.” (J-28)

“Devlet olmalıdır. Sosyal devlet anlayışı tam anlamıyla uygulanmalıdır. Ayrıca ödediğimiz vergiler çocuklarımıza harcanmalıdır.” (J-27)

Görüşmecilerden bir diğeri ise aile ve çocuk yardımlarının işveren tarafından sağlanması gerektiğini savunmuş; bu durumu işe aidiyetin ve işverene sadakatin bir aracı olarak ifade etmiştir. Ancak bu görüşmecinin kamu çalışanı olduğu düşünüldüğünde, aslında işveren olarak yine devleti kastettiği düşünülmektedir.

“İşveren olmalıdır bu sistemin finansman kaynağı. Aidiyet duygusu çok önemlidir. Çalışanın kendini oraya ait hissetmesi gerek. İşveren ne kadar çalışanı sahiplenirse, çalışan oraya aidiyet duyar.” (J-11)

Görüşmecilerden yalnızca biri ise, ne devletin ne de işverenin bu tür yardımlardan sorumlu tutulması gerektiğini; herkesin kendi ihtiyacını yine kendisinin temin etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu görüşmecinin, çift gelirli bir haneye sahip olduğu ve bakıma ihtiyacı olmayan tek bir çocuğunun bulunduğu düşünüldüğünde, çocuk yardımlarına ihtiyaç duymamasının böyle bir tercihte bulunmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

“Finansman kaynağı ikisi de olmamalıdır. Çalışanlar kendisi finanse etmelidir. Zaten devlet çocuklara sağlık sigortası yapıyor, daha ne yapsın? BES uygulaması olabilir.” (J-1)

3.3. Türkiye Modeli Önerisi

Türkiye’de günümüzde yapısal olarak bir aile sigortası bulunmamaktadır. Uygulamaların çoğu bir nevi sosyal yardım anlayışında yapılmaktadır (Atatanır, 2011: 161). Ancak toplum yapısının sağlıklı olması ailelerden geçmektedir. Çünkü aile toplumun en küçük yapı birimidir. Onun içindir ki ailenin desteklenmesi toplumun desteklenmesi demektir.

Türkiye’de son yıllarda nüfus politikalarında, genç nüfusun artışı teşvik eden uygulamalar yürürlüğe konulmuştur. Elbette ki bu durumun sağlanması için ailelerin

maddi olarak desteklenmesi zorunluluğu da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Hürriyet, 2019).

Çalışmada Esping-Andersen'in refah devletleri modelleri açısından üç sınıflandırmasına tabi ülkeler ve sınıflandırmaya dâhil olmayan ülkelerin aile yardımları incelenmiştir. Bu kapsamda Almanya, Fransa, İtalya, Kanada, ABD, Avusturya, İsveç, İngiltere ve İsviçre aile yardımlarından fikir edinilmeye çalışılmıştır. Yapılan alan araştırmasıyla sentezlenerek, Türkiye için uygun bir model arayışına gidilmiştir. Bu kapsamda Kanada, ABD, İsviçre gibi ülkelerdeki yerel uygulamaların yerine Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki gibi ulusal düzeyde bir uygulamanın uygun olacağı düşünülmektedir. Fransa ve İtalya başta olmak üzere, diğer ülkelerdeki gibi çeşitli; yaşa ve ailenin maddi yapısına göre değişkenlik gösteren aile yardımı uygulaması yerine daha sade ve genele hitap eden bir model öngörülmektedir.

Yapılan alan araştırmasında da, katılımcıların talepte bulunduğu ödeneklerin kırtasiye yardımı, okul yardımı, sağlık harcamaları için destek gibi çeşitli oluşu sebebiyle tamamını kapsayacak bir modelin daha uygun olacağı düşünülmüş, genç nüfusun artırılması politikalarının uygulayıcıları için kabul edilebilir olması göz önünde tutularak örnek bir model tasarlanmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda şartlı nakit transferlerinin olduğu gibi kalması; kamu personelinin aile yardımları, çeyiz hesabı ve doğum yardımı uygulamalarının tamamen kaldırılması öngörülmüştür. Yerine Türkiye çocuk parası uygulamasında bir sigorta modeli tasarlanmaya çalışılmış, kreş ve eğitim yardımı yerine, bakım-beşeri gelişim desteği şeklinde bir yardım uygulamasının planlaması yapılmıştır.

3.3.1. Çocuk Parası Türkiye

Türkiye'de uygulanabilecek bir aile sigortası modelinin temeli olarak çocuk parası uygulaması düşünülmüştür. Evrensel modelde işlerliği sağlanmış Almanya ve Avusturya'da yürürlükte olan bu uygulama için adı geçen ülkelerden esinlenilmiş ancak Türkiye için daha farklı bir model tipi öngörülmüştür.

Almanya ve Avusturya çocuk yardımları konusunda evrensel modeli benimsemiştir (ISSA ve SSA, 2018). Türkiye için tasarlanan modelde de bu uygulamadan faydalananlar bakımından benzerlik söz konusu olacaktır. Ancak finansman kaynağı bakımından modelin sosyal sigorta sistemi ve evrensel modelin bir sentezi olarak ortaya çıkması hedeflenmiştir. Bu sebeple tasarlanan Türkiye çocuk parası uygulaması, evrensel

model ile çalışmaya bağlı modelin birleşiminden oluşan bir karma model özelliğine sahiptir.

Esping-Andersen sınıflandırmasında Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemi yönünden sınıflandırılmayan ülkelere dâhil olduğu görülmektedir. Son dönemlerde ortaya çıkan Güney Avrupa Refah Modeli ülkeleriyle benzerlikleri bulunmaktadır (Gökbayrak, 2010: 145). Sosyal Güvenlik Kurumu Türkiye sosyal güvenlik sistemi açısından Bismarck Modeli çerçevesinde şekillendiğini varsaymaktadır (Social Security Institution, 2018). Kimi kaynaklar, İtalya'nın Muhafazakâr Refah Devleti Modeli içerisinde bulunmadığı ve Güney Avrupa Refah Devleti Modeli ülkelere dâhil olduğunu savunmaktadır. Almanya'nın da Muhafazakâr Refah Devleti Modeli içerisinde bulunmasına rağmen evrensel modelde şekillendirilmiş bir aile sigortasına sahip olması, Türkiye için de farklı bir modelde şekillenecek olan aile sigortası modeli için tutarsızlık yaratmayacağı düşünülmektedir.

Yapılan alan araştırmasında, katılımcıların uygulama taleplerinin farklılıkları bu uygulama altında birleştirilerek, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konusunda daha esnek ve çok amaçlı kullanıma müsait bir sistemin şekillendirilmesinde etkili olmuşlardır.

Modelin yasal temelinin sağlanması için mevzuatının bir kanun ile yürürlüğe girmesi düşünülmüştür. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun varlığı, aile sigortası için de örnek teşkil ederek, bir kanunla şekillendirilmesi gerektiği sonucunu göstermektedir.

3.3.1.1. Çocuk Parası Uygulamasının İşleyişi ve Kurumsal Yapısı

Almanya, Avusturya ve İsveç'te aile sigortası kapsamı gelire bakılmaksızın tüm ülke sakinlerini sisteme dâhil etme üzerine şekillendirilmiştir (ISSA ve SSA, 2018). Buradan hareketle Türkiye için öngörülen modelin kapsamı gelire bakılmaksızın, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını kapsaması vatandaşlık hakları çerçevesinde şekillenmiştir. Buna göre 0 – 18 yaş arası çocuğa sahip olan ebeveynler, çocuk başına aylık ödeme alarak sistemden faydalanabilmektedirler.

Almanya ve Fransa'da brüt asgari ücretin 2018 yılında aylık 1498 Euro olduğu bilgisi ışığında, (EUROSTAT, 2018) Almanya'da çocuk sayısına göre belirlenen aylık ödemenin ortalama olarak yaklaşık 200 Euro olduğu varsayımıyla aylık ödemenin asgari ücretin yedide biri olması; Fransa'da gelire göre değişkenlik gösteren aylık ödemelerin asgari ücretin yaklaşık onda biri ile yedide biri arasında olması miktarın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmuştur. Şentürk (2016) aile sigortası modeli kapsamında kreş

yardımı önerisinde Türkiye için asgari ücretin onda biri oranında bir düzenleme önerisinde bulunmaktadır.

Bunlardan hareketle Türkiye çocuk parası uygulaması için, bir önceki yılın Temmuz ayı aylık brüt asgari ücretinin on beşte biri oranında aylık sabit ödemelerden oluşması planlanmıştır. Başka bir deyişle, çocuk sayısı ve gelire bakılmaksızın 2020 yılında aylık çocuk başına ödenecek miktar, 2019 yılında 2.558,40 TL olan aylık brüt asgari ücretin on beşte biri oranında olup, 170,56 TL miktarına denk gelmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019).

Bu oranın Avrupa ülkelerinden daha düşük olarak belirlenmesinin sebebi, Almanya çocuk nüfusunun Türkiye'dekinden daha az ve maliyetlerin daha yüklenilebilir olmasından kaynaklıdır (Atatanır, 2011: 160).

Ödemelerden faydalanılmasında 0 – 18 yaş arasında çocuğa sahip olma esas şartının yanı sıra, ödemeden faydalanma hakkının kaybedilmesi için belirli şartlar öngörülmüştür. Çocuğun vefatı hâlinde ödemeler sona ermektedir. 4857 sayılı İş Kanunu hükümlerine göre çalışmaya başlama yaşı 15 olarak belirlendiğinden, 15 – 18 yaş arası çocuğun tam zamanlı olarak kayıtlı istihdamda yer alması da ödemeleri sona erdiren sebeptir. Çocuğun ebeveynlerinin ikisinin de vefatı ile çocuğun korumaya muhtaç çocuk statüsüne geçmesi durumunda da ödemelerin durdurulması öngörülmektedir.

Ödemelerin yalnızca 0-18 yaş arası çocukların ebeveyn, veli ve vasilerine yapılması varsayımı üzerine hareket edilmektedir. Ödeme başlangıcı olarak, çocuğun doğumunun ya da evlat edinilmesini takip eden 30. günü itibariyle başlayıp ilk ödemenin yapıldığı gün itibariyle her ayın aynı günü olarak devam eder nitelikte çocuğun hesabına yatırılması tasarlanmıştır. Bildirimin ebeveyn tarafından doğum ya da evlat edinme itibariyle ilk 30 gün içerisinde yapılması gerekmektedir.

Planlanan modelde, yapılacak olan ödemelerin, çocuk adına devlet tarafından açılacak olan PTT hesabına yatırılması, yatırılan miktarı ise ebeveyn/veli ya da vasinin çekme yetkisinde olması düşünülmektedir.

Ödemelerin yapılabilmesi için Avusturya'daki gibi Aile Yardımları Dengeleme Fonu'na benzer olarak Türkiye'de de Aile Sigortası Fonu kurulmalıdır (ISSA ve SSA, 2018: 149). Kurulacak olan fonun amacı yalnızca çocuk parası uygulamasını finanse etmektir.

Kurumsal yapı itibariyle bahsedilen fonun işletilmesi Sosyal Güvenlik Kurumu aracılığıyla yapılmalıdır. Sosyal Güvenlik Kurumu içerisinde kurulacak olan Aile Sigortası Genel Müdürlüğü'nün çocuk parası iş ve işlemlerini takip etmesi

planlanmaktadır. Kurulacak olan genel müdürlük bünyesinde kurulması planlanan Fon Yönetimi Daire Başkanlığı'nın ise fonun işletilmesi bakımından yetkilendirilmesi düşünülmüştür (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2019).

Kanun ile belirlenecek yapıda her yılın Ağustos ayında SGK tarafından yayınlanacak olan bir tebliğ ile sonraki yıl için ödenecek aylık miktar, bir önceki yıl için ödenmiş çocuk parası tutarının (ilk yıl için istisna olmak üzere) kamuoyuna bildirilmesi amaçlanmaktadır.

Çocuk parası uygulamasının yürürlüğe girmesi ile birlikte, kamu personeline yapılan aile yardımı uygulamalarının tamamının kaldırılması, bunun yanı sıra çeyiz hesabı uygulamasının, doğum yardımı ve emzirme yardımı uygulamalarından vazgeçilmesi planlanmaktadır. Daha işlevsel olacağı öngörülen çocuk parası uygulamasıyla, diğer uygulamaların bütçeye yük getirmemesi hedeflenmektedir.

Asgari Geçim İndirimi uygulamasının ise revize edilerek devam ettirilmesi planlanarak çocuk sayısına bağlı olarak oranlanan indirim uygulamalarından vazgeçilecektir.

3.3.1.2. Çocuk Parası Finansman Sistemi

Türkiye çocuk parası modelinin finansman sisteminin düzenlenmesinde tutarlılık sağlanabilmesi için bir takım varsayımlar planlanmıştır. Bu varsayımlar şöyle sıralanabilmektedir (Şentürk, 2016: 119):

- Kurulması planlanan Aile Sigortası Fonu için hesaplamalarda kullanılan veriler 2019 TÜİK verileri olup, ülkedeki tüm çalışanların asgari ücret aldığı varsayımıyla hareket edilmektedir. Bu kapsamda 2019 yılı için aylık brüt asgari ücret tutarı 2.558,40 TL olarak alınmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019).
- 2018 Kasım ayından 2018 Aralık ayına geçerken % 0,6 ve 2018 Aralık ayından zamlı ücretlerin ödendiği 2019 Ocak ayına geçerken % 0,6 olarak işsizlik oranının artışı göz önünde bulundurulduğundan, modelin finansmanında işverene getirilen yükün kayıt dışı istihdamın ya da işsizlik oranının artışına sebep olmayarak, sabit kalacağı varsayımıyla hareket edilmiştir (TÜİK, 2019).
- Modelden faydalanmada çocuk sayısının hesabında 2019 yılı için 0 – 18 yaş arası çocuk nüfus dikkate alınmış, 15 – 18 yaş arası çalışan nüfus ile devlet korumasındaki çocuk sayıları sıfır olarak kabul edilmiştir.

- Sadece 2020 yılı için çocuk nüfusu, 2018 yılı sonu 2019 yılı başı çocuk nüfusu olarak kabul edilmiştir.
- Kayıt dışı istihdam oranı göz ardı edilmiştir.

Modelde çocuklar için yapılması gereken ödeme miktarı olarak, bir önceki yılın aylık brüt asgari ücret miktarının on beşte biri belirlenmiştir. Bu kapsamda 2020 yılında verilecek olan aylık tutar çocuk başına 170,56 TL olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda 2018 yılı sonu 0 – 18 yaş arası çocuk nüfus (18 yaş hariç) 22.920.422 olup; (TÜİK, 2019) ödemelerin aylık maliyeti 3.909.307.176,32 Türk Lirası olarak öngörülmektedir.

Avusturya’da aile sigortası için oluşturulan fona işveren katkısı çalışan maaş bordrosunun % 4’ü oranında sağlanmaktadır (ISSA ve SSA, 2018). Şentürk (2016: 134)’e göre öngörülen aile sigortası modeli için oluşturulan üç alternatifte işveren katkı miktarları prim oranları sırasıyla % 2,87 - % 2,64 - % 2,38 olarak belirlenmiştir. Buradan hareketle tasarlanan çocuk parası modeli için işveren payının brüt ücretin % 2,5 prim oranında fona aktarılması öngörülmüştür. Brüt asgari ücret üzerinden bu miktarın çalışan başına maliyeti 63,96 Türk Lirası olup, 2018 yılı sonu itibarıyla istihdam edilen kişi sayısı 27.157.000 kişi olduğundan (TÜİK, 2019) fona 1.736.961.720 Türk Lirası tutarında aktarım sağlanmaktadır.

Kalan farkın ise primler yerine vergilerle karşılanması düşünülmektedir. Başka bir deyişle prim + vergi ile finanse edilen bu sistemde devlet katkısını vergiler oluşturacaktır. Bu kapsamda, AGİ uygulamasında bekâr, eşi çalışan evli ve eşi çalışmayan evli oranları sabit bırakılarak, çocuklar için uygulanan AGİ oranlarının tamamıyla iptal edilmesiyle, prime esas tutardan alınan gelir vergisinin % 24,60 oranındaki kısmı fona ayrılacaktır. Bu hesaptan yola çıkılarak asgari ücretin % 15 oranında olan gelir vergisi miktarı 326,20 Türk Lirası olup, fona aktarılacak miktar çalışan başına 80,24 Türk Lirası miktarındadır. Aylık fona aktarılan miktar ise 2.179.218.896,40 Türk Lirası olacaktır. Böylelikle fon aylık maliyeti karşılamış durumdadır.

İşveren katkı miktarları (% 2,5) toplamı 1.736.961.720 TL ile devlet tarafından vergiler yoluyla sağlanan katkı toplamı 2.179.218.896,40 TL, kurulan fon için aylık 3.916.180.616,40 TL tutarında girdi sağlamak ve bu miktar, gerekli olan 3.909.307.176,32 TL miktarını karşılamaktadır.

Bu kapsamda hesaplanması veri yokluğundan mümkün olmayan, uygulanmasından vazgeçilen AGİ miktarları ve kamu personelinin aile yardımları için

ödenen paylar ile giderler tablosunda ayrı bir kalemde gösterilmeyen çeyiz hesabı devlet desteği toplamının da bu pay içerisine eklenmesi öngörülmüştür.

2018 yılı içerisinde yaklaşık 1.200.000 aile için ayrılan doğum yardımı miktarı olan 571.000.000 Türk Lirası (aylık ortalama 47.584.000 Türk Lirası) tutarındaki miktarın da 2019 ve 2020 yılları için sabit kalacağı düşünülerek bu fona aktarılması ve doğum yardımı uygulamasının tamamıyla kaldırılması öngörülmüştür (BÜMKO, 2019).

Bahsi geçen sistemin gerçekleştirilmesinde, varsayılan senaryoda 2020’de ilk ödemelerin yapılması planlandığından, fonun kurulması itibariyle 2019 yılının Haziran ayı itibariyle işverenlerin 6 ay boyunca belirtilen prim oranınca yapacakları katkının fona aktarılması düşünülmüştür. 2020 yılının Ocak ayı itibariyle de vazgeçilen uygulamaların maliyetlerinin fona aktarılması ve gelir vergisinden belirlenen oranda fona katkı sağlanmaya başlaması planlanmıştır. Böylelikle 2 ila 3 ay arasında fonun işletilmeden dahi çocuk parası için ödenecek tutarı karşılaması hedeflenmektedir.

İstatistikçiler ve ekonomistlerin hesaplamalarıyla oranlar yıllık ve nüfus projeksiyonlarına göre ileriye dönük olarak işler hâle gelecektir.

3.3.2. Bakım-Beşeri Gelişim Desteği ve Ücretsiz Ulaşım

Bakım-Beşeri Gelişim Desteği ile getirilmeye çalışılan model bir aile sigortası değil aile yardımı uygulamasıdır. Mevcut durumdaki kreş uygulamalarının sabit kalması şartıyla 2019 – 2020 eğitim ve öğretim döneminde kaldırılması planlanan özel okul teşviklerinden faydalanan çocukların yaş aralığı ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocuklar olduğundan 6 - 19 yaş arası olduğu söylenebilir.

Buradan hareketle yardım odaklı model çerçevesinde planlanan aile yardımı uygulaması olan bakım-beşeri gelişim desteği, bakım desteği kısmı 0 – 6 yaş grubu çocuklar için kreş ve bakıcı için aileye ek gelir sağlanmasını hedeflemektedir. Bu uygulamanın fayda sağlama noktası çocuk başına yıllık yapılacak olan ödemelerdir. Ödeme tek ebeveynli ailelere ve istihdama katılan iki ebeveynli aileler için öngörülmüştür. Ebeveynlerden yalnız birinin istihdama katılması sistem için yeterli olmayacak olup, istihdama katılımın teşvik edilmesi planlanmaktadır. Bu ödenekten faydalanmada belirleyici unsur gelir testi olacaktır. Beşeri gelişim desteği ise 6 – 18 yaş arası çocukların eğitimlerine devam etmekte olanların ailelerine sportif ve sanatsal faaliyetler için Milli Eğitim Bakanlığı onaylı kurslarına gidebilmesi amaçlı yapılan ödemeleri kapsamaktadır. Muhtaçlık koşulu göz önünde bulundurularak ödeme uygunluğu gelir testi yoluyla tespit edilmelidir. Ödemelerden faydalanmak için

başvuruların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Bütçe görüşmelerinin başladığı Ekim ayı itibariyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yapılması ve Şubat ayında uygun görülenlere ödeme yapılması öngörülmüştür. Bakım desteği doğrudan ailelere, beşeri gelişim desteğinin ise kurslara tek seferde ödenmesi planlanmaktadır.

2018 yılında özel okullar teşvik ödeneği için ayrılan miktar 1.500.000.000 Türk Lirası olup 355.000 öğrenci bu ödenekten faydalanmıştır (BÜMKO, 2019). Bütçeden ayrılan bu kısmın sonraki yıllarda da bakım-beşeri gelişim destekleri için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na aktarılıp kaldırılacak olan özel okul teşvik sistemi yerine planlanan uygulamanın finanse edilmesi için kullanılması amaçlanmaktadır.

Evrensel modelde tasarlanan bir başka destek ise şehir içi ulaşımın 0 – 18 yaşa arası çocuklar için ücretsiz olmasıdır. 04.03.2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği'ne eklenecek hüküm çerçevesinde 0 – 14 yaş arası tüm çocuklar için ve eğitimlerine devam etmekte olanlardan 15 – 18 yaşındaki tüm çocuklar için şehir içi toplu taşımaların ücretsiz hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu hususta merkezi bir bütçe bulunmaması sebebiyle, ortaya çıkan maliyet belediye bütçelerine bir miktar yük getirecektir. Ancak bu yükün şehir içi toplu taşıma araçlarındaki reklam panolarının kiralanması yoluyla sübvansede edilebileceği düşünülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesi hükümlerince sosyal politika literatüründe risk grupları diye tabir edilenler için yapılacak olan pozitif ayrımcılıkların eşit ilkesine aykırılık oluşturmadiğından hareketle ailenin giderinin azaltılarak gelirinin artırılmasının sağlanması hedeflenmektedir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada Esping-Andersen'in refah devletleri sınıflandırmasına örnek ülkelerin aile sigortaları ve aile yardımı uygulamalarının araştırması ile Türkiye'de oluşturulmak istenen aile sigortası modelinin nasıl şekillenmesi gerektiğine ilişkin alan araştırması yapılmıştır.

Ülkelerin devlet yapılarının özellikle sosyal politika uygulamalarının şekillendirilmelerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu hususta incelenen ülkeler arasında ABD, Kanada ve İsviçre'de eyaletlere ve kantonlara göre farklı uygulamaların olduğunu görmek mümkündür (Albayrak, 2014: 66).

Bu sebeple Türkiye için bir aile sigortası modelinin hayata geçirilmesinde, bu ülkelere alınacak uygulama örneklerinin işlevselliği ve yeterliliği konusunda bir fayda maksimizasyonu yaşanması söz konusu olmamaktadır.

Almanya'da aile yardımlarının temelindeki sebep olarak nüfusun artışı yönündeki politikaların desteklenmesidir (Hekimler, 2017: 7). Türkiye'de de son yıllarda özellikle genç nüfusun arttırılmasına yönelik politikaların desteklendiği göz önüne alındığında, sosyal güvenlik modeli olarak benzer uygulamaların bulunduğu Almanya'dan aile sigortası modelinden esinlenmek tutarlık sağlayabilir (Hürriyet, 2019).

Benzer bir modelin desteklenmesinde alan araştırmasından elde edilen verilerin de etkisi çoktur. Alan araştırmasında dâhil katılımcıların, taleplerindeki farklılıkların tek sebebinin gelir eksikliği olduğu, gelir arttırma yoluyla bu sorunların çoğunun çözüme kavuşacağı noktasında hem fikir olunmuştur.

Mevcut sistemde bulunan kamu personeli aile yardımı uygulamasının, çalışmaya bağlı model ekseriyetinde ve toplu sözleşmeyle kazanımı sayesinde yalnızca kamu çalışanlarına verilmesi ile evrensel model ekseriyetinde finansman kaynağının işveren sıfatıyla devlet oluşu, kapsamın genişletilebilmesinin mümkün olup olmayacağı sorusunu akla getirmiş ve daha kapsamlı bir model üretilmeye çalışılmıştır (Şentürk, 2016). Özel sektör çalışanlarının yalnızca AGİ uygulamasından faydalanmaları, alan araştırmasında da herhangi aile yardımı uygulamasından faydalanmadıklarını beyan etmeleri, AGİ uygulamasını aile yardımı uygulaması olarak görmediklerini göstermektedir.

2019 yılı itibariyle brüt asgari ücret 2.558,40 TL, bekâr ve çocuksuz bir çalışan için net asgari ücret 2.020,91 TL olup; anne, baba ve iki çocuktan teşkil eden dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 2.014 TL olarak tespit edilmiştir. Yoksulluk sınırının ise 6.551 TL olması; çalışmadaki katılımcıların aylık gelir düzeyinin 3.000 TL – 5.000 TL olması

doğrultusunda, iki eşin de kamu personeli olmadığı aileler için yoksulluk kaçınılmaz bir durumdur (TÜRK-İŞ, 2019: 1).

Yoksulluk kapsamında bulunan katılımcıların, beslenme ve barınma ihtiyaçlarından ziyade, özel sağlık ve eğitim harcamalarının fazlalığı ve bu külfetin kendilerini zorladığını beyan etmişlerdir. Güncel olarak, açık sınırı ile yoksulluk sınırında olanlar için desteğe ihtiyaç duydukları noktaların bu doğrultuda olduğunu görmek mümkündür.

Ayrı ayrı oluşturulacak desteklerin ve bu desteklerde faydalanma kıstasının gelir testi olması modelin işlevli olmayacağını ve toplumda yalnızca alt gelir gruplarına hitap eden yardım odaklı bir uygulama hâlinde ortaya çıkan sigorta modeline tekabül etmektedir. Oysaki “...Çünkü her çocuk doğuştan bu ödenekleri hak eder.” (J-2) ve “...Sosyal devlet anlayışı tam anlamıyla uygulanmalıdır. Ayrıca ödediğimiz vergiler çocuklarımıza harcanmalıdır.” (J-27) anlayışları doğrultusunda tasarlanacak olan bir modelin toplumun refahı ve toplumsal barışın sağlanması açısından daha işlevsel olacağı kanaatine varılmaktadır. Sosyal sigorta anlayışının ruhuna uygun olarak, daha toplumcu ve bütünlükçü düşünüldüğünde, geneli kapsayan ve çok amaçlı tek bir ödemenin daha çok fayda sağlayacağı düşünülmektedir (Gökbayrak, 2010).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya’nın işgücü ihtiyacını karşılama amacıyla seferberlik derecesinde çalışmalara başlayarak göçmenleri kabul etmesi doğrultusunda, Türkiye’den de birçok birey çalışmak için Almanya’ya göç etmiştir (Ünlütürk Ulutaş, 2013). 1950’li yıllardan sonra başlayan Almanya’daki çocuk parası uygulamasına, bu sebeple Türk vatandaşlarının aşına olduğundan söz etmek mümkündür (Hekimler, 2017).

Tüm bu sebeplerden dolayı Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları hükümlerince, aile sigortasına duyulan ihtiyacın elzemliği gerekçesiyle Türkiye’nin aile sigortası hakkındaki maddeleri kabul ederek, bir model geliştirmesi gerekmekte olup; çalışma kapsamında bu modelin çocuk parası olması gerektiği savunulmaktadır.

Tasarlanan aile sigortası modelinin, AGİ oranlarında değişim yapılması ya da kamu personeline yapılan aile yardımlarının kaldırılması doğrultusunda gelir kayıplarına sebebiyet vereceği tartışma konusu olmaktadır.

Kamu personeline yapılan aile yardımları kapsamında çalışmayan eş için 2019 yılı itibarıyla aylık 278 Türk Lirası eş yardımı ödemesi yapılmaktadır (BÜMKO, 2018). Kreş ve bakıcı ücretlerinin yüksekliği sebebiyle kadının asgari ücretle çalışması, kendisine fayda sağlamamakta ve buna bağlı olarak rezervasyon ücreti yükselmektedir.

Tasarlanan modelde, çocuk parası uygulamasıyla birlikte eş yardımının ödenmeye devam etmesi rezervasyon ücretini daha da yükselteceği ve kadını istihdam dışına çıkaracağı varsayılmaktadır. Rezervasyon ücretinin düşürülebilmesi için kamu personelindeki eş yardımının kaldırılması ve kadının işgücü piyasaları için teşvik edilmesi için de bakım desteği uygulamasının iki ebeveynin çalışması durumunda verilmesi öngörülmüştür (Karadeniz ve Yılmaz, 2018).

Asgari Geçim İndirimi uygulamasında tasarlanan yeni değişiklikler ise, her çocuk için küçük oranlarda yardım yapılmasından ziyade, çocuk için geçerli oranların kaldırılarak belirli düzeyde yeni bir kaynak oluşturabilme amacını taşıyarak, ailenin kârını maksimize etmesini sağlamayı hedeflemektedir. Küçük oranlarda yalnızca çocuğu olan çalışanlar için uygulanan indirim oranlarının kaldırılmasıyla, daha makro boyutta bir ödeneğin teminine zemin hazırlanabilmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde aile ve çocuk için yapılan harcamalar Türkiye'ye oranla yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye için de harcamaların bu yönde arttırılması düşünüldüğünden, gelir vergisinde geçim indirimi uygulaması yerine, gelir vergilerinden belirli oranda tasarlanan aile sigortası fonuna aktarım yapılmasının daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır (Karadeniz ve Yılmaz, 2017).

Bu kapsamda model için yöneltilecek eleştirilerden biri de bütçenin gelir kaynaklarından birinin kısılması sebebiyle modelin hayata geçmeyeceği ve devlet için gelir kaybı yaratacağından bütçe açığının artabileceği yönündeki düşüncedir. Ayrıca işverene yüklenecek prim oranlarının kayıt dışı istihdama ve işsizliğe neden olacağı da gelebilecek eleştirilerden bir tanesidir. Genellikle bu durum sosyal güvenlik sistemlerinde Türkiye tarihinde reform hareketlerini doğurmuş, sosyal güvenlik uygulamalarının finansman kaynağı bu hareketlerin temel nedenini oluşturmuştur (Alper, 2012: 15).

Evrensel modelde tasarlanan bir aile sigortasının daha işlevsel olması için elbette ki ulusal sağlık ve tam istihdam politikalarıyla desteklenmesi şarttır. Bundan dolayı istihdam oranında artışların yaşanması çocuk parası uygulamasını daha işlevsel hâle getirecektir. Bu durumda denetimlerin arttırılması kayıt dışı istihdamı bir nebze önleyebilir ancak işsizliğin de önüne geçebilmek için işveren katkı oranlarının revize edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Alper, 2012: 28).

İşveren üzerinden alınan yükümlülüklerin devlete yüklenmesi, daha büyük bir gider artışı ile bütçe açığı vermesine sebep olacaktır. Bu sebeple devletin yeni gelir kaynakları elde etmesi ile sorunun çözülebileceği açıktır. Tasarlanan modeldeki fonun kaynakları bakımından, devlet ve işveren üzerindeki yüklerin hafifletilmesi ancak ek

vergiler ile mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda şans oyunları, tütün ve tütün ürünleri, alkollü içkiler ve değerli maden ürünleri gibi lüks tüketim kapsamındaki ürünler üzerinden alınacak ek vergiler ile sistemin finanse edilebileceği öngörülebilir. Ancak düşük gelir grupları içindeki bireylerin de bu ürünleri kullanması hâlinde oluşabilecek gelir kayıpları, tasarlanan modelle amaçlanan gelir artışı ile çelişkiye düşeceğinden sistemin işlevselliği tartışmaya açık hâle gelmektedir.

Modele son olarak, alt gelir grupları ile üst gelir gruplarına eşit yaklaşarak gelir dağılımında adaleti sağlamadığı yönünde eleştiri getirilebilir.

Düşünülen aile sigortası, ailenin gelirini artırma hedefinin yanında, çocukların doğuştan sahip olduğu bir hak çerçevesinde ödemelere sahip olması anlayışı içerisinde şekillenmiştir. Bundan dolayı da alt gelir gruplarında bulunan birey sayısının daha fazla olduğundan hareketle, gelir dağılımında adalet sağlamadığı düşüncesi bulunmamaktadır.

SONUÇ

Aile kavramı, toplumun en küçük birimi olup, bireylerin hayatında ve hayatlarını idame ettirmelerinde önemli yer tutmaktadır. Bu kavram yıllar içerisinde değişkenlik gösteren dinamik bir yapıya sahiptir. Aile içerisindeki herhangi bireyin çalışma yaşamı içerisinde yer alması, doğal olarak çalışma ile bağlantılı unsurların da zaman içerisinde değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Buna bağlı olarak başta sosyal güvenlik uygulamaları olmak üzere sosyal politika uygulamalarında da gelişim yaşanmaktadır. Aile kavramındaki bu dinamik yapının çalışma yaşamına olumsuz yönde etki edebilecek sonuçlarının bertaraf edilebilmesi amacıyla yeni uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü aile yapısı içerisinde meydana gelen hastalık, ekonomik buhran gibi risk etmenleri, hem çalışma yaşamını hem de bireyin sosyal yaşamını etkilemektedir. Aile yapısının bozulması da doğal olarak en küçük birimi olduğu toplum yapısının bozulmasına yol açarak, toplum barışının yok olmasına ve suç artışına neden olur. Bu sebeple bireylerin aileye, ailelerin topluma kazandırılmasında risk durumlarının gerçekleşmemesi kapsamında alınacak önlemler büyük önem arz etmektedir (Atatanır, 2011: 145).

Yurttaşlık hakkı bağlamında her bireyin insanca yaşam hakkı elbette bulunmaktadır. Toplumsal refahın sağlanması noktasında ailenin desteklenmesi de bir gerekliliktir. Bu durum aynı zamanda sosyal hukuk devleti olmanın da gerekliliğidir. Sosyal devlet anlayışı, sosyal kavramından hareketle toplumsal anlamına gelmektedir. Toplumsal denilen noktada ise halkı desteklemek, halk için uygulamalar ortaya koymak öncelikli hedeftir (Cumhuriyet Halk Partisi, 2011).

Ailenin refahını ve toplumsal barışı sağlama adına alınan önlemlerden en bilineni aile yardımlarıdır. Aile yardımları genellikle çocuk ekseriyetli sosyal koruma programlarını ihtiva eden uygulamalardır. Ailelerin gelirlerini arttırmayı amaçlayan bu uygulamaların hedefi toplumsal refahı sağlamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanan Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme’de var olan dokuz sigorta kolu içerisinde bulunan aile ödenekleri sigortasının, sözleşmeyi kabul eden ülkeler için ailenin refahının asgari normlarının belirlenmesi ve uygulamaların önemi vurgulanmıştır. 1926 yılın ilk örneklerine rastlanan aile yardımı uygulamaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası çöküntü yaşayan toplum barışı ve aile refahının tanzimi ve yeniden sağlanması noktasında artış göstererek yaygınlaşmaya başlamıştır (Şentürk, 2016: 104-105).

Ülkelerin aile yardımı programlarında, çocukların bakımı ilişkin ailelerine yapılan desteklerin ve yardımların farklılaştığı görülmektedir. Aile yardımlarının bu kapsamda dört modele ayrıldığı görülmektedir. Evrensel model, çalışmaya bağlı model, yardıma bağlı model ve karma model risklerin giderilmesi hususundaki benimsenen modellerdir. Bu risklerin giderilebilmesi için verilen hizmetlerin temel özellikleri konusunda bilgi vermektedirler. Evrensel model ve çalışmaya bağlı modelde, sigortalı olan bireyler hak niteliğinde sahip oldukları faydalardan yararlanabilmektedirler. Yardım odaklı modelde haklardan faydalanma noktasındaki ölçüt bireylerin geliriyle veya varlıklarıyla doğrudan ilgilidir. Bu modellerin dışında uygulamaları bulunan veya birkaç modelin özelliklerini barındırarak sınıflandırılması mümkün olmayan ülkelerin uygulamaları ise karma model olarak adlandırılabilir (ISSA ve SSA, 2016: 1).

Aile sigortasına ve aile yardımlarına duyulan ihtiyacın sebepleri yalnızca yoksulluk kavramı ile yüzeysel olarak açıklanamamaktadır. Yoksulluğu ortaya çıkaran sebepleri ve sonuçları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Buradan hareketle aile yardımlarına ve aile sigortasına duyulan ihtiyacın önemli iki nedeni tek ebeveynli ailelerin oluşumu ve çocuk yoksulluğunun varlığıdır.

Tek ebeveynli ailelerin oluşumu yoksulluğu arttırmakla beraber, çocuk bakımı konusunda da ebeveyn için her anlamda sorun teşkil etmektedir. Bu ve başka sebeplerden yoksulluk da çocuk yoksulluğu ve çocuk işçi kavramlarının var olmasına sebep olmaktadır. Ailenin desteklenmesi çocuk yoksulluğunun önlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde çocuk yoksulluğu, çocuğun kayıt dışı olarak istihdama katılmasına neden olmakta, bu sebeple de çocuk eğitim hakkından mahrum kalmakta ve çalışma yaşamına ilişkin risklerin tamamıyla yüzleşmektedir. Hatta bu durum toplumda özellikle de çocuklarda suç oranlarının artmasına sebebiyet vermektedir. Bu noktada çocuk yoksulluğunun azaltılmasını sağlamak amacıyla işlevsel bir aile sigortası uygulamasının yürürlükte olması ihtiyacı kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır (Durgun, 2011: 152).

Avrupa ülkeleri aile yardımları konusunda en eski uygulamalara sahip olan ülkelerdir. 1800'lü yılların ortasında gönüllülük esasına dayalı olarak ve aile içi yardımlaşmalara dayalı gelir kayıplarının önlenmesini hedefleyen uygulamalar, İkinci Dünya Savaşı döneminde kurumsal bir kimlik kazanarak daha kapsamlı hale getirilmiştir. Günümüze yaklaştıkça, güncel sorunlar karşısında yeniden yapılanma yoluyla daha da gelişen uygulamalar bugünkü halini almıştır. Bu kapsamda Fransa ve İngiltere ve aile yardımlarının öncüleri olarak ortaya çıkmışlardır (Atatanır, 2011: 151).

Çalışmada incelenen ülke örnekleri çoğunlukla Avrupa ülkeleri arasında seçilmiş, yardım odaklı modelin de görülebilmesi için Kuzey Amerika kıtası da incelenmiştir.

Avrupa ülkelerinde bulunan gelişmiş aile sigortası sistemleri Türkiye’de bulunmamaktadır (ISSA ve SSA, 2018). Ancak aile yardımlarına yönelik bir takım uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalardan asgari geçim indirimi, kamu personeli aile yardımı, doğum yardımı, çeyiz hesabı ve şartlı nakit transferlerine çalışmada yer verilmiştir.

Uygulanan yardımlarda alt gelir grupları için yapılan tek uygulamanın şartlı nakit transferleri kapsamında verilen ödenekler olduğu görülmüştür. Diğer uygulamaların ise kapsama dâhil etme noktasında herhangi gelir testine başvurulmayan çalışmaya bağlı ya da vatandaşlığa bağlı olduğu görülmektedir. Ödeme miktarlarının azlığı ise yapılan yardımların işler olmadığını ancak sosyal yardım boyutunda olduğunu göstermektedir.

Yürürlükte olan uygulama sayısı fazla gibi gözükse de, bu uygulamaların belirli finansman kaynaklarına sahip olmadığı ya da Avrupa’daki gibi vergi ya da primlere desteklenen bir yapılanma ve modelin var olmayışı görülmektedir. Nedenleri tarihsel olarak Türkiye’nin neo-liberal politikalarla tanışma yıllarına denk gelmektedir. 1980’li yıllarda değişen ekonomi politikaları sebebiyle, çalışanların özlük haklarındaki değişimlerle birlikte ortaya çıkan yeni çalışma ilişkileri, çalışma hayatında refahı azalttığı gibi toplumsal refahın da azalmasına neden olmuştur. 1990’larda küreselleşme etkisiyle devam eden süreçte de, ortaya çıkan ekonomik bunalımlar, ailenin desteklenmesinin kurumsal bir yapı çerçevesinde değil, kendi işini kendi gören toplumsal birim olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Oysaki 1982 Anayasası hükümleri ailenin, korunması gereken bir yapı olduğundan hareketle, bu tedbirleri almaya devlete bir görev olarak belirlemiştir. Başka bir deyişle, aileyi destekleyecek uygulamalar piyasa vicdanına değil, yasal güvenceye dayandırılmıştır (Çoban İçağasıoğlu ve Özbesler, 2009).

Devletin ailenin refahını desteklemesi yasal bir görevse de bunu toplumun istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmesi daha önemli bir faktördür. Bu kapsamda yapılacak olan araştırmalar ve ailenin gelirini azaltan giderini arttıran faktörlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Sonrasında ise ayni ya da nakdi yardımlar yoluyla veya geniş kapsamlı bir sigorta uygulamasıyla sorunun çözümü üzerine odaklanması gerekmektedir.

Çalışmada bu doğrultuda, Türkiye nüfusunun yaklaşık % 7,5’inin yaşadığı (TÜİK, 2019) başkent Ankara’nın merkezinde bulunan ilçelerinde çocuklu çalışanlarla yapılan alan araştırmasının sonuçlarına dayanarak bir model tasarlanmaya çalışılmıştır.

Ülke örnekleri ve alan araştırmasında elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye için bir aile sigortası modeli ve aile yardımı uygulamaları tasarlanmıştır. Bu tasarlama hem aynı yardımlar hem nakdi yardımlar göz önünde bulundurulmuştur.

Türkiye için tasarlanan aile sigortası modeli, çocuk parası uygulamasını ihtiva etmektedir. Yapılması öngörülen çocuk parası kapsama dâhil olanlar açısından evrensel modelde tasarlanmış, finansman kaynağı açısından ise primler ve vergiler yoluyla desteklenmesi düşünülmüştür. Her çocuğun doğuştan ödeneklerle desteklenmesi düşüncesi çerçevesinde tasarlanan modelde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı her çocuk için, çocuğun adına yapılan ödemeler, ebeveyni, velisi ya da vasisi tarafından kullanılarak ailenin gelirinin arttırılması temel hedeftir. Aile Sigortası Fonu ismiyle kurulacak bir fonda çalışanların gelir vergileri üzerinden aktarılan paylar ve işveren katkı paylarının toplanması ve çocuklar için aylık ödemeler halinde dağıtılması esas alınmıştır.

Aile yardımı uygulaması olarak da, yardım odaklı model çerçevesinde tasarlanmış, kreş-bakıcı giderlerinin sübvansede edilmesi amaçlı bakım desteği ile çocukların sportif ve sanatsal faaliyetlerinin desteklenmesi amaçlı beşeri gelişim desteği uygulamaları öngörülmüştür. Uygulamadan yararlanma ölçütü olarak gelir testi düşünülmüştür. Tüm bu nakdi yardımların yanı sıra, aynı yardım kapsamında değerlendirilebilecek ve yerel yönetimleri de dâhil edecek ücretsiz şehir içi ulaşım uygulamasının var olması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Yapılması öngörülen uygulamaların, ailenin desteklenmesiyle toplumsal barışa katkı sağlayacağı ve Türkiye'yi refah devleti yolunda önemli adımlar atması yönünde teşvik edeceği düşünülmektedir (Albayrak, 2016: 96).

Aileye yeni doğum yoluyla ya da evlat edinmeyle yeni bir bireyin katılması ailenin giderini arttırıcı faktörler arasındadır. Bu da bir nevi risk faktörüdür. Ailenin karşılaştığı bu risk karşısında giderlerinin sübvansede edilerek desteklenmesi yoluyla ailenin refahı sağlanabilmektedir. Bunun için de yapısal olarak tanımlanmış bir aile sigortasının uygulanması sosyal devlet anlayışının gereklerindendir. Hâlihazırda bulunan sosyal yardım uygulamalarının miktar olarak düşüklüğü yoksulluğu gidermemekte ve çocuk yoksulluğu ile mücadelede yetersiz kalmaktadır (Karadeniz ve Durusoy Öztepe, 2013: 98).

Sonuç olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün belirlediği sigorta kolları çerçevesinde, refah devleti olma yolunda ilerleyebilmek için Türkiye'nin aile sigortası hükümlerini de kabul etmesinin gerektiği düşünülmektedir. Toplumun geniş bir kesimini kapsayacak uygulamanın inşa edilmesi ailenin gelirini arttıracak gibi, toplumsal barışa

katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda yapısal bir finansman sistemine sahip bir aile sigortası modeline ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmektedir. Böylelikle çocuk yoksulluğu ile mücadele daha rahat bir hâl alacak ve geleceğın teminatı olan çocukların gelecekte de Türkiye'nin daha müreffeh bir ülke olma yolunda ilerlemesi için çalışmalarına ve bu ülkede toplumsal barış ve huzur içerisinde yaşaması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Albayrak, N. (2014). *Almanya Avusturya ve İsviçre’de Aile Yardımı ve Çocuk Parası*, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), ÇSGB, Ankara.
- Akgül Yılmaz, G. (2006). *OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar*, Arıkan Yayınları, İstanbul.
- Alpar E. (2000). “Yönetimi Etkileyen Anayasal ve Diğer İlkeler”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, 13, 3-49.
- Alper Y. (1999). “Yeni Bir Yüzyıla Girerken Yeniden Yapılanmanın Eşiğindeki Sosyal Güvenlik”, *Çimento İşveren Dergisi*, Cilt: 3, 10-34.
- Alper Y. (2012). “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1, 7-47.
- Alper Y., Arabacı R.Y. (2010). “Yoksullukla Mücadele, Vatandaşlık Geliri ve Aile Ödenekleri Sigortası”, *TÜRK-İŞ Dergisi*, 389, 44-51.
- Altan, Ö.Z. (1998). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- Altay, A. (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyoekonomik Dergisi*, 1, 155-178.
- Arıcı, K. (2015). *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, Gazi Yayınları, Ankara.
- Atatanır H. (2011). “Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt: 2, 143-169.
- Atila Demir, S. (2016). *Aile İçi Problemler: İletişimsizlik, Şiddet ve Boşanma*, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Atila Demir S., Genç Çelebi Ş. (2017). “Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 111-128.
- Avcı, D. (9 Mayıs 2017). “Kreş Yüklülüğü Kadın İşçi Sayısına Göre Belirleniyor”, *Evrensel*.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). *Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu*, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Ankara.
- Ayman Güler B. (2006). “Sosyal Devlet ve Yerelleşme”, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 29-43.
- Biçer E., Ortakaya A. F. (2008). “SYDGM’nin Sosyal Yardımların ve Proje Desteklerinin Etki Analizi Projesi Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Dergisi*, 179-183.
- Biçerli, M. K. (2018). *Çalışma Ekonomisi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Biggs A.G. (2019). “Means Testing and Its Limits”, *National Affairs*, 38, 40-90.
- Blackburn R. (2014). “How to Rescue a Failing Pension Regime: The British Case”, *New Political Economy*, 4, 559-581.
- Blau F. D., Ehrenberg R. G. (1997). *Gender and Family Issues in the Workplace*, Russel Sage Foundation, New York.

- Bradshaw J., Finch N. (2002). "A Comparison of Child Benefit Packages in 22 Countries", *University of York Department for Work and Pensions*, 174, 160-190.
- Briggs A. (1961). "The Welfare State in Historical Perspectives", *European Journal of Sociology*, 221-258.
- BÜMKO (2019). "Eğitim", <https://www.bumko.gov.tr/TR,8113/egitim.html> (30.04.2019).
- BÜMKO (2018). "Sosyal Yardımlar", <https://www.bumko.gov.tr/TR,8110/sosyal-yardimlar.html> (02.05.2019).
- Chesnais J. C. (1996). "Fertility, Family, and Social Policy in Contemporary Western Europe," *Population and Development Review*, 22, 729-739.
- Cumhuriyet Halk Partisi (2011). "Aile Sigortası", http://cdn.chp.org.tr/cms/0/Folder//ailesigortasi_1.pdf (10.04.2019).
- Cuyers P., Kiely G. (2000). "The Family Roller-Coaster Ride", *Family Observer*, 2, 4-12.
- Çoban İçağasıoğlu A., Özbesler C. (2009). "Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler", *Aile ve Toplum Dergisi*, 5, 31-42.
- Daly M., Clavero S. (2002). *Contemporary Family Policy in Ireland and Europe*, CFP, Belfast.
- Dilik S. (1998), "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:43, 5, 41-80.
- DİSK (2017). *Türkiye’de Çocuk İşçi Olmak*, Emek Araştırmaları, Ankara.
- Durgun Ö. (2011). "Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6, 143-154.
- Egeli, H. (2003). *Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlülükler*, İlksem Ofset, İzmir.
- Erdal S. (2012). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erdoğan, E. S. (2018). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, New Jersey.
- European Commission (2018). "Your Social Security Rights in Austria", <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13730&langId=en> (15.02.2019).
- European Commission (2018). "Your Social Security Rights in Germany", <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13751&langId=en> (15.02.2019).
- European Commission (2018). "Your Social Security Rights in Sweden", <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13776&langId=en> (15.02.2019).
- EUROSTAT (2018). "Disparities in Minimum Wages Across the UE", <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180223-1>, (25.12.2018).
- Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı (2018). "Özetle Sosyal Güvenlik", <https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/a985->

[soziale-sicherung-gesamt-tuerkisch.pdf? blob=publicationFile&v=3](#)
(10.01.2019).

- Feldstein M. (1985). “Should Social Security Be Means Tested”, *NBER Working Paper Series*, 1775, 3-48.
- Feyzioğlu S., Kuşcuoğlu C. (2011). “Tek Ebeveynli Aileler”, *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt: 7, 26, 97-110.
- Fırat M. (2013). “Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Yoksulluk”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, 1, 185-206.
- Fişek A. G. (1993). “Çocuklar Çiçektir... Ya Çıraklar?”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, 7, 3-17.
- Friedman, M. (1972). *Social Security: Universal or Selective*, American Enterprise Enstitute, Washington.
- Gauthier, A.H. (1996). *The State and the Family: A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*, Clarendon Press, Oxford.
- Gauthier A.H. (2002). “Family Policies in Industrialized Countries: Is There Convergence?”, *Population: English Edition*, 57-3, 447-474.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2019). “Yardımlar ve Kaynaklar”, <https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/sikca-sorulan-sorular> (01.03.2019).
- Gornick J. C., Meyers M. K. (2001). “Support for Working Families: What the United States Can Learn From Europe”, *American Prospect*, 1, 3-7.
- Government Digital Service (2018). “Childcare and Parenting”, <https://www.gov.uk/browse/childcare-parenting> (28.12.2018).
- Government of Canada (2018). “Child and Family Benefits”, <https://www.canada.ca/en/services/taxes/child-and-family-benefits.html> (28.12.2018).
- Göçmez Ö. (2005). *Aile Yardımı ve Türkiye Uygulaması*, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), SSK Başkanlığı, Ankara.
- Gökbayrak Ş. (2002). “Zor Zamanlarda Sosyal Devleti Desteklemek: Hesabı Kim Ödeyecek?”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, 62, 19-20.
- Gökbayrak Ş. (2008). *Zonguldak – Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği’nde Bir Dönem 1921 – 1946*, Fişek Enstitüsü, Ankara.
- Gökbayrak Ş. (2010). “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2, 141-162.
- Gökçek Karaca N., Karaca F. (2003). “Fransa’da Aile Yardımları”, *Çimento İşveren Dergisi*, 6, 5-11.
- Güçhan, G. (1992). *Toplumsal Değişme ve Türk Sineması: Kente Göç Eden İnsanın Türk Sinemasında Değişen Profili*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Güvercin, C. H. (2004). “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 2, 89-95.
- Hekimler A. (2017). “Federal Almanya’da Sosyal Devlet İlkesinin Özellikli Bir Uygulaması Olarak Çocuk Parası ve Getirilen Yeni Düzenlemeler”, *Dergi Park*, 71, 1-30.

- Henneck, R. (2003). *Family Policy in the US, Japan, Germany, Italy and France: Parental Leave, Child Benefits/Family Allowances, Child Care, Marriage/Cohabitation, and Divorce. A Briefing Paper Prepared for the Council on Contemporary Families*, ERIC Institute of Education Sciences, Washington.
- ILO (2014). “World Social Security Report”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_604882.pdf (12.01.2019)
- ILO (1952). “102 no’lu Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme”, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm (4.01.2019).
- Immervoll, H. (2000). *Child Poverty and Child Benefits In The European Union*, Euromod Working Paper, Cambridge.
- ISSA (2010). “Dynamic Social Security for Europe: Coice and Responsibility”, <https://www.issa.int/en/details?uuid=457c33da-ceee-4b0e-b3e8-1c6d3530c1ef> (11.02.2019).
- ISSA, SSA (2017). “Social Security Programs Throughout the World: The Americas”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2016-2017/americas/index.html> (14.11.2018).
- ISSA, SSA (2016). “Social Security Programs Throughout the World: Asia and The Pacific”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2016-2017/asia/index.html> (14.11.2018).
- ISSA, SSA (2018). “Social Security Programs Throughout the World: Europe”, <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/index.html> (14.11.2018).
- Kahramanoğlu S. (2014). “Bütün Yönleriyle Aile Ödeneği”, *Uzmanbakış Dergisi*, S.2, Ankara.
- Kalaycı, A.R. (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Kammerman S.B., Kahn A.J. (1978). *Family Policy: Government and Families in Fourteen Countries*, Colombia University, New York.
- Kaner S. (2003). “Aile Destek Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışmaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4, 51-72.
- Kantaş G., Öztürk S. (2016). *ABD’de Sosyal Güvenlik Sistemi Paraşiskal Yükümlülükler Dersi Notları*, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Karadeniz O., Durusoy Öztepe N. (2013). “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 77-102.
- Karadeniz O., Yılmaz H.H. (2017). “Kadın İstihdamı, Sosyal Güvenlik & Sosyal Yardımlar”, *TÜRKONFED İş Dünyasında Kadın 2017 Raporu İkinci Faz Çalışma Sonuçları*.
- Karadeniz O., Yılmaz H.H. (2018). “İş Dünyasında Kadın”, *TÜRKONFED Raporu*.

- Koç M., Akyol B. (2016). “Türkiye Sosyal Güvenlik Sistemi ile Almanya Sosyal Güvenlik Sistemi’nin Karşılaştırılması”, 5. *International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series*, 542-551.
- Korkmaz A. (2001). “Türkiye’de Asgari Ücretin Mali Yönü”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1, 275-285.
- Kümbetoğlu B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Lewin, T. (24 Ekim 2000). “Gender and the Development of Welfare Regimes”, *New York Times*.
- Lichter D. (1997). “Poverty and Inequality Among Children”, *Annual Review of Sociology*, 23, 120-145.
- Makal, A. (1999). *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920 – 1946*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- OECD (2018). *Poor Children in Rich Countries: Why We Need Policy Action*, Policy Brief on Child Well-Being, Paris.
- Özdemir S. (2005). “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını*, 231-266.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası Yayınevi, İstanbul.
- Özmen Z. (2017). “Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, 2, 601-620.
- Özbudun, E. (2010). *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Palomba R. (1996). “Italy: The Invisible Change, Population, Family, and Welfare”, *Clerendon Press*, 158-167.
- Roddis S., Tzannatos Z. (1999). “Family Allowances”, *The World Bank Social Protection Discussion Paper Series*, 1-40.
- Seyyar A. (2000). “Federal Almanya’da Ailenin Sosyal Güvenliği”, *Çimento İşveren Dergisi*, 10-24.
- Social Security Institution (2016). “Social Security System”, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/en/detail/social_security_system/social_security_system (02.01.2019).
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2019). “Organizasyon Yapısı”, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/organizasyon_yapisi (02.05.2019).
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2019), “Analık Hâli”, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/hastalik_ve_analik/analik_hali (13.05.2019).
- Soysal, M. (1997). *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Şentürk F. (2016). “Türkiye İçin Bir Aile Sigortası Model Önerisi”, *Sosyal Güvence Dergisi*, 9, 102-139.

- Talas C. (1967). *Sosyal Politikaya Giriş ve Tarihsel Gelişim*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018). “Çeyiz Hesabı ve Devlet Katkısı”, <https://alo183.ailevecalisma.gov.tr/bilgi-bankasi/ceyiz-hesabi-ve-devlet-katkisi> (23.02.2018).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). “Bakan Selçuk: Çeyiz Hesabı Ödemeleri İçin Müracaatlar 17 Nisan’da Başlıyor”, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-ceyiz-hesabi-odemeleri-icin-muracaatlar-17-nisanda-basliyor/> (04.05.2019).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). “Doğum Yardımı”, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/dogum-yardimi/> (05.03.2019).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). “Doğum Yardımı, Koruyucu Aile”, <https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/koruyucu-aile-nedir> (15.04.2019).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018). “Sosyal Güvenlik Ülke Künyeleri: Fransa”, <http://birim.ailevecalisma.gov.tr/diyih/contents/sosyalguvenlikulkekunyeleri/fransa/> (25.12.2018).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018). “Sosyal Güvenlik Ülke Künyeleri: İsveç”, <http://birim.ailevecalisma.gov.tr/diyih/contents/sosyalguvenlikulkekunyeleri/Isveç/> (25.12.2018).
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019), “Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları”, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/sartli-egitim-saglik-yardimi/> (07.03.2019).
- Toprak D. (2015). “Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 151-175.
- Tosun, M. (2003). *Türk ve AB Üyesi Ülkelerin Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Aile Yardımı Uygulamaları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Trifiletti R. (1999). “Women’s Labor Market Participation and the Reconciliation of Work and Family Life in Italy”, *Work-Family Arrangements in Europe*, 75-102.
- TÜİK (2019). “İstatistiklerle Çocuk”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30708> (02.05.2019).
- TÜİK (2019). “İşgücü İstatistikleri: Ocak 2019”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30682> (02.05.2019).
- TÜRK-İŞ (2019). “Mart 2019 Açlık ve Yoksulluk Sınırı”, <http://www.turkis.org.tr/MART-2019-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d206748> (14.04.2019).
- UNICEF Türkiye (2004). “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, <http://www.unicef.org/turkey/pdf/cr23.pdf> (10.03.2019).
- Ünlütürk Ulutaş Ç. (2013). “Almanya’yı Temizliyorum: Almanya’da Göçmen, Kadın ve Temizlikçi Olmak”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 37, 235-258.

Ünlütürk Ulutaş Ç. (2015). “İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları: Türkiye’de Yeni Politika Arayışları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 70, 5-20.

“Bakan Selçuk: Özel Öğretime Teşvik Uygulaması Kaldırılacak”, (07 Kasım 2018). *Hürriyet*.

“Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan 7. Aile Şurasında Önemli Açıklamalar”, (02 Mayıs 2019). *Hürriyet*.

EKLER

Ek-1. Alan Araştırması Görüşme Soruları

ALAN ARAŞTIRMASI

(Bu görüşme formunda yer alan sorulara verilen cevaplar, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırlanan aile ödenekleri konusunu ihtiva eden tez çalışması için kullanılacaktır. Katılımcıların verdikleri bilgiler istekleri oranında tez çalışması için kullanılacak, adı-soyadı ve iletişim bilgileri kesinlikle üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.)

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Yaş:

Çalıştığınız sektör: Kamu () Özel ()

Medeni Durum: Evli () Bekâr [Dul, Boşanmış v.s] ()

Evli iseniz eşiniz çalışıyor mu?: Evet () Hayır ()

Çocuk Sayısı:

Çocukların Yaşları:

Aylık Gelir Düzeyi Miktarı:

1. Devletten ya da işvereninizden herhangi aile/çocuk yardımı alıyor musunuz?
Alıyorsanız bu miktar nedir? Yeterli midir?
2. Çocuk bakımında ve yetiştirilmesinde zorlandığınız noktalar nedir?
3. Ailelere çocuklar için bir sigorta kolu/yardım uygulaması olmalı mıdır? Bu uygulamalar sizce neler olmalıdır?
4. Olmasını istediniz uygulamaların finansman kaynağı işveren mi olmalıdır, devlet mi olmalıdır? Neden?

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Şenol KAYNAKÇI
Doğum Yeri : Ankara
Doğum Tarihi : 25.06.1991
E-posta : senol.kaynakci@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Ankara (Anadolu) Lisesi
Lisans : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ÇEEİ
Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ÇEEİ
Yabancı Dil ve Düzeyi: İngilizce / Upper-intermediate

İŞ DENEYİMİ : Milli Eğitim Bakanlığı – V.H.K.İ. / 14.08.2014 - halen

ARAŞTIRMA ALANLARI: Sosyal Politika, Emek Tarihi, Çalışma İlişkileri ve Sanat.